

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
RUS DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RUS DÜZYAZISINDA DEMOKRATİKLEŞME
SÜRECİ (18. YÜZYIL İKİNCİ YARISI)

Mehdi MAMMADOV

2501181254

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. Emine İNANIR

İSTANBUL - 2022

ÖZ

RUS DÜZYAZISINDA DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİ

(18. YÜZYIL İKİNCİ YARISI)

Mehdi MAMMADOV

Bu çalışmamızda, 18. yüzyılın ilk yarısında I. Petro'nun başlattığı Avrupalılaştırma süreci ve 18. yüzyılın ikinci yarısı II. Katerina döneminde Avrupa'dan gelen Aydınlanma hareketinin sonucunda ekonomik, politik ve kültürel alanda büyük değişimler geçiren Rusya'da, kurgu edebiyatının ve okur kitlesinin demokratikleşmesi sonucunda Rus kültürüne, edebiyatına ve konumuz olan Rus Düzyazısında Demokratikleşme Sürecine olan etkisi ele alınmıştır.

18. yüzyıl ikinci yarısı Rus Düzyazısında Demokratikleşme Süreci üzerine yapılan çalışmalar, Rus edebiyatında yeni türlerin yaratılması ve işlenen temalar, Rus Aydınlanma Döneminde Rus edebiyatındaki gelişmeler üzerinde durarak 18. yüzyıl Rus yazarları *Feofan Prokopoviç* (1681-1736), *Antioh Kantemir* (1708-1744), *Vasili Trediakovski* (1703-1769), *Mihail Lomonosov* (1711-1765), *Aleksandr Sumarokov* (1717-1777) *Nikolay Novikov* (1744-1818), *Mihail Çulkov* (1744-1792), *Mihail Heraskov* (1733-1807), *Fedor Emin* (1735-1770), *Matvey Komarov*'un (1730'lar - 1815) eserleri incelenmiştir.

Amacımız 18. yüzyıl ikinci yarısı Rus Düzyazısında Demokratikleşme Sürecini incelemek ve Türkiye'de 18. yüzyıl ikinci yarısı Rus Düzyazısında Demokratikleşme Sürecini incelemiş ve katkıda bulunmuş yazarların eserlerini tanıtmaktır.

Anahtar Kelimeler: 18. yy. Rus Edebiyatı, Rus Aydınlanma Dönemi, Rus Düzyazısında Demokratikleşme Süreci, Mihail Çulkov, Mihail Heraskov , Fedor Emin, Matvey Komarov

ABSTRACT

THE PROCESS OF DEMOCRATIZATION IN RUSSIAN PROSE (SECOND HALF OF 18th CENTURY)

Mehdi MAMMADOV

In this study, we discuss the Europeanization process initiated by Peter I in the first half of the 18th century during which Russia underwent major economic, political and cultural changes along with the Enlightenment movement from Europe in the second half of the 18th century during the reign of Catherine II. Further, the intensification of democratization of fiction literature and readership in Russia and its effect on Russian culture, literature and the Democratization Process in Russian Prose has been discussed.

Studies on the Democratization Process in Russian Prose in the second half of the 18th century, the creation of new genres in Russian literature and the themes have been covered, together with the developments in literature in the Russian Enlightenment Period. In this research, the works of 18th century Russian writers such as Feofan Prokopovic (1681-1736), Antioh Kantemir (1708-1744), Vasily Trediakovski (1703-1769), Mikhail Lomonosov (1711-1765), Aleksandr Sumarokov (1717-1777) Nikolay Novikov (1744-1818), Mikhail Chulkov (1744-1792), Mikhail Heraskov (1733-1807), Fedor Emin (1735-1770), Matvey Komarov (1730's -1815) have been reviewed.

Our aim is to examine the Democratization Process in Russian Prose in the second half of the 18th century and to introduce the works of authors who contributed to this process in Turkey.

Keywords: 18th Century Russian Literature, Russian Enlightenment Period, Democratization Process in Russian Prose, Mikhail Chulkov, Mikhail Heraskov, Fedor Emin

АННОТАЦИЯ

ПРОЦЕСС ДЕМОКРАТИЗАЦИИ В РУССКОЙ ПРОЗЕ

(ВТОРАЯ ПОЛОВИНА 18 ВЕКА)

Мехди МАММАДОВ

В данном исследовании рассматривается процесс Европеизации, инициированный Петром I в первой половине XVIII века, и просветительское движение из Европы во второй половине XVIII века в период правления Екатерины II в России, пережившей большие изменения в экономической, политической и культурной областях, в результате демократизации художественной литературы и читательской аудитории, обсуждаются культура, литература и процесс демократизации в русской прозе.

В данной работе исследован процесс демократизации русской прозы второй половины XVIII века, возникновение новых жанров в русской литературе и освещаемых темах, развитие русской литературы в эпоху русского Просвещения. Изучено творчество русских писателей XVIII века Феофана Прокоповича (1681- 1736), Антиоха Кантемира (1708-1744), Василия Тредиаковского (1703-1769), Михаила Ломоносова (1711-1765), Александра Сумарокова (1717-1777), Николая Новикова (1744-1818), Михаила Чулкова (1744-1792), Михаила Гераскова (1733-1807), Федора Эмина (1735-1770), Матвея Комарова (1730-е - 1815).

Наша цель — рассмотреть процесс демократизации русской прозы второй половины XVIII века и представить работы авторов, изучавших и способствовавших процессу демократизации русской прозы второй половины XVIII века в современной Турции.

Ключевые слова: 18 век. Русская литература, Русское Просвещение, Процесс демократизации в русской прозе, Михаил Чулков, Михаил Герасков, Фёдор Эмин, Матвей Комаров

ÖNSÖZ

18. yüzyıl, Rusya'da laik kültürün ve yenilikçiliğin ilk yüzyılıdır. Aydınlanma Dönemi'nin etkisi altında Rus düşünce yapısı ciddi bir dönüşüm geçirmiş, din merkezli toplumsal yapının yerini akıl merkezli toplumsal yapı almıştır. Petro'nun Rusya'da başlattığı Avrupalılaşma süreci ve Katerina dönemindeki aydınlanma hareketi, edebiyat alanını da önemli şekilde etkilemiştir. Toplumun üst katmanlarından başlayıp aşağılara doğru yayılan bu süreç sonucunda, Rusya'nın toplumsal ve özel yaşamında ve daha sonra da edebiyatta demokratikleşme gerçekleşir. Edebiyat, 18. yüzyıl içinde yeni bir boyut kazanır.

Tür açısından, Klasisizmin kısıtlayıcı kanonlarıyla mücadele, 18. yüzyılın ikinci yarısında düzyazı, özellikle romanın gelişiminde ve dramda gerçekleştirilir. Edebi sürece "üçüncü sınıf" yazarlarının katılımı başlar. Bu dönem öykü, roman, komik opera, "gözyaşı" drama türlerinde gelişim görülür. 18. yüzyılın ikinci yarısında Rus edebiyatı alanında, gelişmekte olan demokratikleşme süreci sonucunda F.Emin, M.Çulkov vb.yazarların roman ve öyküleri ortaya çıkar.

Bu çalışmanın sonuçlanmasına giden yolda, her zaman yanımda olan, hem desteğini hem de yardımlarını esirgemeyen, yönlendirmeleri ile bana yol gösteren değerli danışmanım Prof. Dr. Emine İnanır'a içten teşekkürlerimi sunarım. Yüksek lisans aşamasında kendilerinden ders aldığım hocalarım, Prof. Dr. Türkan Olcay'a, Prof. Dr. Gönül Uzelli'ye, Dr. Öğretim Üyesi Korhan Korbek'e ve Jagiellonian Üniversitesi'nden (Krakow, Polonya) Prof. Wasilij Szczukin'e teşekkür ederim. Ayrıca eğitimim süresince her zaman yanımda olan ve her koşulda bana inanan annem Şövkət Mammadova'ya teşekkür ederim.

Mehdi MAMMADOV

İstanbul, 2022

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	II
ABSTRACT.....	III
АННОТАЦИЯ.....	IV
ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
RESİM LİSTESİ.....	IX
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

18. YÜZYILIN İLK YARISINDA RUSYA TARİHİ, EDEBİYATI VE KÜLTÜRÜNE GENEL BİR BAKIŞ

1.1. 18. Yüzyıl İlk Yarısında Rusya’da Yaşanan Gelişmeler.....	3
1.2. I. Petro’nun Reformları. Rusya’daki “Avrupalılaşma süreci”. Rus Kültüründe Yaşanan Gelişmeler.....	5
1.2.1. I. Petro Dönemi Edebiyatı. Çeviri Edebiyatı ve Önemi. Gazeteciliğin Gelişmesi. “Vedomosti” Gazetesi.....	8
1.2.2. Publitsistikanın (Toplumsal İçerikli Yazılar) Önemi ve İşlevi. Hitabet Yazı Türü (Oratorstvo). Stefan Yavorski.....	12
1.2.3. Petro’nun Destekçisi Olarak Feofan Prokopoviç. Bitovaya Povest (Günlük Yaşamı Anlatan Öyküler).	14
1.2.4. Dönemin Özgün Öyküleri (Gistoriyalar). Şiirdeki Yenilikler.....	19
1.2.5. Petro Dönemi Tiyatrosuna Kısa Bir Bakış. Saray Tiyatrosu ve Okul Tiyatrosu.....	22
1.3. Barok Akımı ve Dönemin Rus Edebiyatındaki Yeri.....	25
1.4. Klasisizm’in Rus Edebiyatında Yeri ve Temsilcileri.....	27
1.4.1. Antioh Kantemir.....	29
1.4.2. Vasili Trediakovski.....	35
1.4.3. Mihail Lomonosov.....	40
1.4.4. Aleksandr Sumarokov.....	43

İKİNCİ BÖLÜM

18. YÜZYILIN İKİNCİ YARISINDA RUS EDEBİYATI

2.1. 18. Yüzyıl İkinci Yarısında Rusya’da Yaşanan Gelişmeler.....	46
2.2. Aydınlanma Dönemi. II. Katerina Döneminde Rus Kültüründe Yaşanan Gelişmeler.....	47
2.2.1. II. Katerina Dönemi Eğitim Alanında Faaliyetler.....	49
2.2.2. II. Katerina Dönemi Edebiyat ve Dergicilik Alanındaki Faaliyetler ...	50
2.2.3. 18. Yüzyıl İkinci Yarısı Rus Tiyatrosu.....	52
2.3. 1760-1780 Yılları Arasında Rus Edebiyatında Demokratikleşmeye Atılan Adımlar.....	53
2.4. 1769-1774 Yılları Arasında Dergicilikte Yaşanan Gelişmeler. N.İ Novikov’un Dergicilik Faaliyetleri.....	58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

18. YÜZYIL RUS DÜZYASINDA DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİ

3.1. 1760’larda ve Sonrası Demokratik Düzyazıda Yaşanan Gelişmeler.....	64
3.2. Mihail Çulkov ve Düzyazı Türünde Eserleri.....	66
3.2.1. “Alaycı Kuş veya Slav Masalları”.....	70
3.2.2. “Güzel Aşçı Kadın”.....	75
3.3. M.M. Heraskov ve Düzyazıya Getirdiği Yenilikler. Katkısı ve Eserleri.....	81
3.4. Fedor Emin ve Eserleri.....	93
3.5. Matvey Komarov ve Eserleri.....	102
SONUÇ	106

KAYNAKÇA.....	113
E-KAYNAKÇA.....	118
RESİM LİSTESİ.....	120

RESİM LİSTESİ

Resim 1: İvan Nikitin, **I. Petro'nun Portresi**, Rus Devlet Müzesi, St. Petersburg, 1720, 55 x 55 cm., Tuval üzerine yağlı boya.

Resim 2: Virgilius Erichsen, **Elizaveta Petrovna'nın Portresi**, Tsarskoye Selo Müzesi, St. Petersburg, 1757, 60 x 48 cm., Tuval üzerine yağlı boya.

Resim 3: Dmitri Levitski, **II. Katerina Adalet Tanrıçası Tapınağında Kanun Koruyucusu**, Rus Devlet Müzesi, St. Peterburg, 1783, 261 x 201cm., Tuval üzerine yağlı boya.

Resim 4: Anton Losenko, **Aleksandr Sumarokov'un Portresi**, Rus Müzesi, St. Peterburg, 1760, 74 x 64,5 cm., Tuval üzerine yağlı boya.

Resim 5: Anton Losenko, **F. G. Volkov'un Portresi**, Puşkin Devlet Sanat Müzesi, St. Peterburg, 1773, 67 x 53 cm., Tuval üzerine yağlı boya.

Resim 6: Fedor Polikarpov-Orlov, **Slav-Grek-Latin Sözlüğü**, Moskova, 1704, Kapak sayfa

Resim 7: Anonim, **Feofan Prokopoviç**, Puşkinski Dom Edebiyat Müzesi, St.Petersburg, 18. Yüzyıl ortaları, Parsuna.

Resim 8: Jacopo Amigoni, **Prens Antioh Kantemir'in Portresi**, Rus Devlet Müzesi, Moskova, 1735, 75 x 63 cm., Tuval üzerine yağlı boya.

Resim 9: Anonim, **Vasili Trediakovski'nin Portresi**, Puşkinski Dom Edebiyat Müzesi, St.Petersburg, 1800, 80 x 65 cm., Tuval üzerine yağlı boya. (A.Kolpaşnikov'un orijinal gravüründen, 1775)

Resim 10: Georg Prenner (kopyası Leonti Miropolski), **Mihail Lomonosov'un Portresi**, Rus Bilimler Akademisi, St.Petersburg, 1787, Tuval üzerine yağlı boya.

Resim 11: Fedor Rokotov, **Aleksandr Sumarokov'un Portresi**, Letonya Milli Sanat Müzesi, Riga, 1762, 59,5 x 47,5 cm., Tuval üzerine yağlı boya.

Resim 12: Dmitriy Levitski, **Nikolay Novikov’un Portresi**, Tretyakov Galerisi, Moskova, 1797, 59,7 x 47,6 cm., Tuval üzerine yağlı boya.

Resim 13: İvan Rozanov, **Mihail Çulkov’un Portresi**, Rus Gravürler Derlemesi, Moskova, 1913, 59,7 x 47,6 cm., siyah beyaz gravür.

Resim 14: Fedor Emin, **Ernest ve Doravra’nın Mektupları** romanının kapak sayfası, St.Petersburg, 1766

Resim 15: Fedor Emin, **Rusya Tarihi** kitabının kapak sayfası, St. Petersburg, 1769

Resim 16: Anonim, **Vanka Kain’in Portresi**, Matvey Komarov’un "Dolandırıcı Vanka Kain'in Hikayesi" ("İstoriya moşennika Vanki Kaina") Kitabından Gravür, Moskova, 1782, siyah beyaz gravür.

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı 18. yüzyıl Rusya'sında I. Petro'nun başlattığı Avrupalılaşıma süreci ve Katerina dönemi Avrupa'dan gelen aydınlanma hareketinin sonucunda demokratikleşen Rus kültürünü, edebiyatını ve konumuz olan Rus Düzyazısında Demokratikleşme Sürecini incelemek ve araştırmaktır.

Çalışmanın ilk bölümünde; 18. yüzyılın ilk yarısında Rusya'da yaşanan gelişmeler, I. Petro'nun gerçekleştirdiği reformlar, I. Petro dönemi edebiyat, çeviri edebiyatının önemi ve gazeteciliğin gelişmesi ele alınacaktır. Devamında Publitsistikanın (Toplumsal İçerikli Yazılar) ve Hitabet Yazı Türünün (Oratorstvo) önemi ve işlevi, Stefan Yavorski ve Petro'nun destekçisi olan Feofan Prokopoviç'in edebiyat çalışmaları değerlendirilecektir. Rusya edebiyatında yeni türler olan Bytovaya Povest (Günlük Yaşamı Anlatan Öyküler), Dönemin Özgün Öyküleri (Gistoriyalar) ve şiirdeki yeniliklere yer verilecektir. Petro dönemi tiyatrosuna, saray ve okul tiyatrolarına kısa bir bakış atılacaktır. Barok akımı ve Klasisizm'in dönem Rus edebiyatında yeri ve temsilcileri olan Antioh Kantemir, Vasili Trediakovski, Mihail Lomonosov, Aleksandr Sumarokov ve eserleri incelenerek değerlendirilecek, bu bölümde Prof. Dr. Emine İnanır'ın, Prof. Dr. Gönül Uzelli'nin, edebiyat bilimcileri G. Gukovski, O. Buranok, Y. Mineralov vb. çalışmalarından yararlanılacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde 18. yüzyılın ikinci yarısında Rusya'da yaşanan gelişmeler, Aydınlanma Dönemi ve II. Katerina döneminde Rus kültüründeki gelişmeler ele alınacaktır. Katerina dönemi eğitim, dergicilik ve edebiyat alanındaki faaliyetlere, devamında ise 18. yüzyılın ikinci yarısında, Rus tiyatrosunda yaşanan gelişmelere yer verilecektir. 1760-1780 yılları arasında Rus edebiyatında demokratikleşmeye atılan adımlar, 1769-1774 yılları arasında dergicilikte yaşanan gelişmeler ve N.İ Novikov'un dergicilik faaliyetleri konu edilecek ve açıklanacaktır. Bu bölümde Prof. Dr. Emine İnanır'ın, Prof. Dr. Gönül Uzelli'nin, edebiyat bilimcileri G. Gukovski, G. Makogonenko, V. Zapadov, O. Buranok vb. çalışmalarından yararlanılacaktır.

Çalışmanın '18. Yüzyıl Rus Düzyazısında Demokratikleşme Süreci' adlı üçüncü ve sonuncu bölümünde ise 1760'lı yıllar ve sonrasındaki demokratik düzyazıda yaşanan gelişmeler konu edilecektir. Demokratikleşme sürecinin önemli

yazarlarından Mihail ulkov ve “Alaycı Kuş veya Slav Masalları” ile “Güzel Aşçı Kadın” adlı düzyazı türündeki eserleri incelenerek ele alınacaktır. Ardından M.M. Heraskov ve düzyazıya getirdiğı yenilikler, katkıları ve eserleri değerdendirilecektir. 18. yüzyılın ikinci yarısı demokratik yazarlarından, Fedor Emin ve Matvey Komarov’un eserleri detaylıca anlatılacak ve incelenecektir. Bu bölümde Prof. Dr. Emine İnanır’ın, edebiyat bilimcileri G. Gukovski, V. Fedorov, V. Zapadov vb. çalışmalarından yararlanılacaktır.

Çalışma sürecinde ulaşılan sonuçların özetlenmesiyle çalışmamız son bulacaktır. Çalışmamızın sonunda kaynakça ve resimler yer alacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

18. YÜZYILIN İLK YARISINDA RUSYA TARİHİ, EDEBİYATI VE KÜLTÜRÜNE GENEL BİR BAKIŞ

1.1. 18. Yüzyıl İlk Yarısında Rusya’da Yaşanan Gelişmeler

Rusya tarihinde 18. yüzyıl, Rusya'yı kısa sürede değiştirmeye karar veren I. Petro'nun (1682-1725), saray darbelerinin, II. Katerina'nın hükümdarlığının, köylü savaşları ve serfliğin güçlenmesi dönemidir. Ancak aynı zamanda, Rus tarihinin bu dönemi, eğitimin gelişmesi, Moskova Üniversitesi ve Sanat Akademisi de dahil olmak üzere yeni eğitim kurumlarının açılması ile karakterizedir. I. Petro dönemi gerçekten de Rus kültüründe ve genel olarak Rus tarihinde bir dönüm noktasıdır.

17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Petro iktidara gelmeden hemen önce, Rus devletinin kritik durumu belirlendi. Ekonomik, politik ve kültürel olarak Rusya, Batı Avrupa'nın açıkça gerisinde kaldı. Petro bunu anladı, toprak ağalarının ve tüccarların Çarı olarak halkın başında durarak onu bastırdı ama aynı zamanda devlet organizmasını kurtardı.¹

Avrupa kültürüne açık bir ortamda, Alman Yerleşiminde (*Nemetskaya sloboda*) yetişen I. Petro, 1689’da bir saray darbesiyle üvey kardeşi Sofya’yı (1682-1689) naibelikten uzaklaştırdıktan sonra yönetimi bir süre annesinin akrabalarına bıraktı. Kutsal Birlik’in Osmanlılara savaş açması üzerine 1695’te Tatar akınlarını önleme ve Karadeniz’e inme düşüncesiyle Kırım’a bir sefer düzenledi. Bu başarısız seferin ardından ilk Rus filosunu kurdu ve ertesi yıl Don nehri boyunca ilerleyerek Azak’ı ele geçirdi. 1696 yılında V. İvan’ın ölümüyle tek başına Çar oldu.²

I. Petro 1697-1698 yılları arasında Batı Avrupa’ya yaptığı gezisiden döndüğünde; Avrupa’yı, özellikle Almanya, Fransa ve Hollanda’yı model olarak Rusya’yı modernleştirme kararını verdi. Ordu ve devlet idaresi yeniden düzenlendi, askeri gemi endüstrisi kuruldu. En büyük amacı denizlere açılmak olan I. Petro, donanmaya önem vererek kurduğu tersanelerde Rus donanmasını inşa ettirdi.

¹ Grigori Gukovski, **Russkaya literatura 18. veka**, Moskova, Aspekt Press, 1999, s.12

² Mihail Gorinov, Anton Gorski, **İstoriya Rossii s drevnosti do naših dney**, Moskova, Drofa, 1994, s. 91-93

1708’de Rusya toprakları sekize bölünerek, her bölgeye (*guberniya*) Çar tarafından valiler (*gubernator*) atandı. Bu bölgeler; Petersburg, Smolensk, Moskova, Arhangelsk, Kiyev, Sibirya, Azak ve Kazan’dı.³

1709’da İsveç kralı XII. Karl’ın ordusunu Poltava’da yendikten sonra I. Petro Baltık Denizi kıyılarındaki fetihlerini korudu. Rusya’nın başkentini 1712 yılında Moskova’dan Petersburg’a nakletti ve bu şehri, yarattığı yeni kurumların merkezi haline getirdi. 1714’te Rusya, Gangut Savaşında ilk deniz zaferini kazandı.

1721’de İsveç’le yapılan Nişadt Anlaşmasıyla Kuzey Savaşı son bulur. Rusya, Baltık Denizi’ndeki konumunu koruyarak Kuzey Denizi’ne açılmış olur. Aynı yıl Rusya imparatorluk, Petro ise Rusya İmparatoru ilan edilir.⁴

1722 yılında Rütbelere Çizelgesi’yle (*Tabel o rangah*) devlet kademelerinde görev yapanların yükselme kriterleri belirlenir, memur sınıfı oluşturulur.

1725 yılında I. Petro’nun ölümünden sonra tahtı 1741 yılına kadar halefleri; eşi I. Katerina (1725-1727), torunu II. Petro (1727-1730), yeğeni Anna İoanovna (1730-1740) ve Anna İoanovna’nın yeğeni VI. İvan (1740-1741) işgal ettiler.⁵

1741’de I. Petro’nun kızı Yelizaveta (1741-1761) saray darbesi sonucunda tahta çıkarılır. Yelizaveta, babası I. Petro’nun politikasını devam ettirir. Senato yeniden eski konumuna getirilir, Bakanlar Kurulu kaldırılır. Yelizaveta, Rusya’da nüfus sayımını gerçekleştirip, ülke içindeki gümrük vergilerini kaldırır. Vergi reformunu gerçekleştirip, soyluların haklarını genişletir. İmparatoriçe Yelizaveta’nın döneminde eğitim kurumları yeniden düzenlenir, Sanat Akademisi ve Moskova Üniversitesi kurulur. Mimar Rastrelli tarafından Kış Sarayı ve Yekaterininski Sarayı inşa edilir.⁶

³ Yuliya Sannikova, “Rossiya 18. Veka”, c.4, (Çevrimiçi), https://historicus.ru/Rossiya_18._veka/, Erişim Tarihi: 05 Haziran 2021

⁴ Gönül Uzelli, **18-19. Yüzyıllarda Rus Resim Sanatı**, İstanbul, Çantay, 2002 s.15

⁵ Gorinov, **a.g.e.**, s.111

⁶ “Rossiya v 18.veke”, (Çevrimiçi), <https://2mir-istorii.ru/sobytiya-novaya-istoriya/765-rossiya-v-18-veke.html>, Erişim Tarihi: 12 Haziran 2021

Rusya-İsveç (1741-1743) ve Yedi Yıl (1756-1763) savaşlarının bir sonucu olarak, Rusya Kumenegorsk'u, Savolak eyaletinin bir parçasını ve Prusya'daki bazı toprakları aldı. Yelizaveta 1761'de öldü ve tahta III.Petro çıktı.

1.2. I. Petro'nun Reformları. Rusya'daki "Avrupalılaştırma Süreci". Rus Kültüründe Yaşanan Gelişmeler.

18. yüzyıl, Rusya'da laik kültürün ve yenilikçiliğin ilk yüzyılıdır. Bu dönem, bütün sivil eğitim kuruluşları dahil olmak üzere aydınlanma felsefesinin benimsenmeye başlandığı dönemdir. Aydınlanma Dönemi; bir yandan Rus Ortodoks Kilisesi'nde bölünme sonucu ortaya çıkan dini krizi ortadan kaldırmış, bir yandan da merkezi iktidarı rasyonalizm ideolojisiyle desteklemiştir. Böylelikle bu yeni felsefe hem Rusya'yı Avrupa medeniyetine yaklaştırmış hem de din merkezli toplumsal yapının yerini alan, akıl merkezli toplumsal düzenlemeler için temel oluşturmuştur. Aydınlanma Dönemi'nin etkisi altında Rus düşünce yapısı ciddi bir dönüşüm geçirmiştir ve bu süreçten sonra Rus toplumunun temel ekolü Avrupa Kültürü olmuştur.⁷

Petro, hükümdarlığı döneminde gerçek bir Avrupa devleti haline gelen Rus devletinin ulusal bağımsızlığını savunabildi. Aynı şey Rus kültürü için de geçerli. Petro, Batı'ya karşı çıkabilecek bir ordusu dışında, Rusya'da Batı'ya karşı çıkabilecek Avrupa kültürü inşa etmek mecburiyetindeydi. Batı'nın en iyi başarılarını özümseyecek kendi Rus ulusal kültürünü inşa etmeliydi. Ortak bir Avrupa tipi kültüre ve aynı zamanda Rus kültürüne ihtiyacı vardı. Böyle bir kültürün temelleri, Büyük Petro'nun zamanında atıldı.⁸

Bilim, tiyatro, edebiyat, müzik, mimarlık, heykel ve resim, bu yüzyıl içinde yeni bir boyut kazanmış, fakat ilerleme kademeli olmuştur. 17. yüzyılda Rusya Çarlığı'nın gelişmesi ve dış dünyaya açılması, özellikle I. Petro'nun reformları, sanat

⁷ Zulfiya Şahin, **18. Yüzyılın İlk Yarısında Rusya'nın Kültürel Gelişimi ve Batıya Uyum Çabaları**, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2014, s.172

⁸ Gukovski, **a.g.e.**, s.12

alanına da yansımış ve gelişmeyi tetiklemiştir. Sanat, dinsel ve manevi konulardan uzaklaşarak, dünyevi konulara yönelmiştir.⁹

Petro döneminin kültür alanındaki karakteristik özelliklerinden biri olan, Rusya'nın Batı ile kararlı yakınlaşması, Petro'dan önce bile ana hatlarıyla belirlenmişti. Fakat, yeni Avrupa kültürünün unsurları, Rus toplumunun zirvesindeki kültürel yaşamın tüm dallarına bizzat Petro döneminde nüfuz etti.¹⁰

I. Petro Batı Avrupa'ya yaklaşmanın tehlikeli olduğu yorumlarına kulak asmamış, 18. yüzyılın ilk yarısından itibaren hızlı bir şekilde Avrupalılaşma sürecini başlatmıştır. 1 Ocak 1700'de Rusya Miladi Takvime geçmiş, aynı günlerde I. Petro tarafından Avrupa kıyafet devrimi gerçekleştirilmiş ve soylu tabakaya milli kıyafet giyme zorunluluğu getirilmiştir. Petro 18. yüzyılda, Rusya'nın Avrupalılaşma sürecinde, birçok yeni fabrika inşa ettirmiş, Osmanlı İmparatorluğu, İsveç ve İran'la yapacağı savaşlar için deniz filosu ve düzenli ordu kurmuştur. Petro aynı zamanda 1721 yılında kilisede de reformlar yapmış, Patriklik kurumunu kaldırarak "Kutsal Sinod" sistemini kurmuştur.¹¹ Bu dönemde kilise ve manastırların gelirlerine el konulmuş, çalışanlara maaş bağlanmış, papazlara okuma yazma zorunluluğu getirilerek manastıra kapanmak isteyenlere yaş sınırı konulmuştur. Petro döneminde Batı kültürü zorla da olsa Rus halkına aşılarmaya başlanmıştır. Bu süreç çerçevesinde ilk önemli adımlar eğitim sisteminde atılmıştır.

İlk başta I. Petro Avrupalıları taklit eden sosyal reformlar yapar. Ruslara Avrupalı kıyafet giymesini ve sakallarını kesmesini emreder. Kadınlar ilk kez sosyal yaşama katılır. İlk kez verilen davetlerde satranç ve kağıt oyunları oynanarak enstrümental müzik toplulukları kurulur. Takvim reformuyla yeni yılın başlangıcı 1 Ocak olarak belirlenir. Ardından daha önemli yapısal reformlar gelir.

Rus kilise hiyerarşisi devlete tabi kılınır. Ayrıca, Petro finansal reform gerçekleştirir. Dönüşüm ve askeri kampanyalar için eğitilmiş insanlara ihtiyaç duyulması nedeniyle matematik, tıp ve mühendislik okulları açılır. 1703 yılında

⁹ Uzelli, **a.g.e.**, s.17

¹⁰ Gukovski, **a.g.e.**, s.11

¹¹ Akdes Nimet Kurat, **Rusya Tarihi Başlangıcından 1917'ye Kadar**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1987, s.267

kurulan ve 1712’de başkentin nakledildiği St.Petersburg’da , Denizcilik Akademisi kurulur.¹²

1703 yılında I. Petro’nun Petersburg’u kurmasıyla ve şehrin gelişmesiyle Rus mimarisi dönüm noktasına ulaşmıştır. Petersburg, şehir planlamacılığına uygun olarak yapılan ilk Rus şehridir. Rusya’da şehir planlamacılığı geleneği bundan sonra 1723 yılında, “Binaların Odası”¹³ adındaki kuruluşun açılışıyla resmileşecektir.

Rus resim sanatı da 18. yüzyılda köklü bir değişim geçirmiştir. Bu dönemde eski Rus çizimleri yerine, yeni Avrupa tarzı resim gelmiştir. İkonlar ise yerlerini tablolarla bırakmıştır. Bu dönemin en önemli özelliği ulusal bilincin güçlenişi ve yaşamın tüm alanındaki hızlı gelişmedir. Bu değişim ve insanın önemsinmesi doğal olarak portreciliğin gelişmesine neden olmuştur.¹⁴

I. Petro tarafından resim sanatını öğrenmek üzere yurt dışına gönderilen ve en yeteneklilerin arasında yer alan gravürcü Aleksey Zubov ve portre ressamı İvan Nikitin, Rus resim sanatında yeni realizm tarzını başlatan isimler olmuştur. Dönemin önemli ressamları arasında Ukraynalı Komutanın Portresi’ni çizen İvan Nikitin, I.Petro’nun portresini çizen Nikolay Novikov, Golitsin Prensi’nin portresini ve eşi ile ilk çift kişili otoportreyi çizen Andrey Matveyev, İvan Argunov, Dmitri Levitskiy ve Levitskiy’in öğrencilerinden V. Borovikovskiy, F. Rokotov ve ilk Rus ressam akademisyenlerden olan A. Losenko ve G. Ugrumov yer almaktadır.

Petro teknik gelişime büyük önem vermiş ve bir an önce sonuç elde etmek istemiştir. Bunun sonucu olarak, açılan ilk eğitim kuruluşlarının genellikle uygulamaya yönelik mesleki okullardan oluştuğunu gözlemlemek mümkündür. Topçuluk Okulu (1701), Matematik ve Denizcilik Okulu (1701), daha sonra Deniz Akademisi (1714), Moskova Tıp Okulu (1707), Sankt-Peterburg Tıp Okulu (1707) gibi birçok okul açılmıştır.¹⁵

¹² “Rossiya v 18.veke”, (Çevrimiçi), <https://2mir-istorii.ru/sobytiya-novaya-istoriya/765-rossiya-v-18-veke.html>, Erişim Tarihi: 14 Haziran 2021

¹³ Marina Jigalo, İrina Tukiyanin, **Samıye izvesniye hramı Sankt-Peterburga**, Peterburg, AST, 2011

¹⁴ Uzelli, **a.g.e.**, s.25

¹⁵ Petr Miliukov, **Schools Under Peter The Great**, Toronto, D.C.Heath and Company, 1991

1701 yılında Moskova ve Petersburg’da Matematik, Denizcilik ve Slav-Grek-Latin Okulları 1703-1719 yılları arasında ise Mühendislik Okulları; Novgorod, Astrahan, Narva ve Revel’de Denizcilik Okulları; Olants ve Ural’da ise Madencilik Okulları açılmıştır. 1703-1715 yılları arasında Pastor Gluk’un okulu, devlet adamlarını yetiştirmekle yükümlüydü.¹⁶

1724 yılında I. Petro, Gottfried Wilhelm Leibniz tarafından hazırlanan Rusya Bilimler Akademisi’nin tüzüğünü onaylamış, ancak bu proje Petro’nun ölümünden sonra 1. Katerina tarafından Petersburg Bilimler Akademisi (1725) kurularak gerçekleştirilmiştir. Akademi, üç fakülteye sahip bir üniversiteden ve liseden oluşan bir eğitim merkezi olarak tasarlanmıştır. Açılan fakülteler arasında Hukuk Fakültesi, Tıp Fakültesi ve Felsefe Bölümü yer almıştır. Bu dönemde akademide, eğitim birimlerinin yanı sıra kütüphane, matbaa, cilt ve kitap dükkânı da açılmıştır.¹⁷

1726 yılında Sankt-Peterburg’ta açılan ve Rusya’nın ilk müzesi olarak kabul edilen Kuntskamera, 1706 yılında Moskova’da “Eczacı Bostanı” ve 1714 yılında St. Petersburg’da “Eczacı Bahçesi” adlarıyla açılan botanik bahçeleri de halkın aydınlanmasında büyük önem taşımıştır. 1755 yılında, Petro’nun kızı İmparatoriçe Yelizaveta döneminde, Moskova Üniversitesi kurulmuştur.

1.2.1. I Petro Dönemi Edebiyatı. Çeviri Edebiyatı ve Önemi. Gazeteciliğin Gelişmesi. “Vedomosti” Gazetesi.

18. yüzyılda Petro’nun Rusya’da başlattığı Avrupalılaşma süreci toplumsal ve kültürel yaşamın tüm alanlarını kapsadığı gibi, edebiyat alanını da önemli ölçüde etkilemiştir. Toplumun üst katmanlarında başlayıp zamanla aşağılara inen bu süreç sonucunda, Rusya’nın toplumsal ve özel yaşamında ve daha sonra da edebiyatta laikleşme gerçekleşir.

“I. Petro’nun hükümdarlık yıllarıyla, Rus kültürü ve yaşamında gerçekleşen dünyevileşme sayesinde, eski tür oluşumlar yeni içeriklerle zenginleşir, tek ve ulusal dilin biçimlenmesi hızlandırılır. Stefan Yarovski, Feofan Prokopoviç gibi söz

¹⁶ Vasili Kluçevskiy, **Russkaya istoriya. Polniy kurs lektsiy**, 3.cilt, Minsk, Harvest, 2007

¹⁷ Tatyana Parhomenko, **Kultura bez tsenzuri**, Moskova, Knijniy klub, 2010

ustalarının çabalarıyla hitabet sanatı Petro döneminde kültürün önde gelen sanatlarından biri olur. Bir yandan el yazmaları devam ederken, matbaa kitapları daha sık basılır olur; anonim kitapların yanı sıra, yazar adlarıyla basılan kitaplarda artış gözlenir. Bu dönemde yazılan yazıtlarda ön-Klasisizmin biçimlendiğini görmekteyiz. 18. yüzyılın ilk çeyreğinin en önemli özelliklerinden birisi, yapılan değişikliklerin, Büyük Petro'nun kişisel girişimleriyle gerçekleşmiş olmasıdır.”¹⁸

Petro Dönemi'nin diğer önemli adımlarından biri de 1708 yılında karmaşık ve öğrenmesi zor olan kilise Slav Alfabesinden, günümüz Rusçasında kullanılan harflere yakın olan sivil yazım şekline, Slav rakamlarının yerine ise Arap rakamlarına geçme kararıdır. Bu karar bir anlamda Rusya'da kültür devrimini gerçekleştirmiştir. Laik kitaplar, dini kitaplardan ayrılmış ve edebiyatın gelişimi hızlı bir şekilde başlamıştır. Bunun yanı sıra, ders kitaplarının sivil alfabe ile yazımına da olanak verilmiş, böylelikle *L.F. Magnitski'nin “Arifmetika i geometriya” (Aritmetik ve Geometri)*, *G.G. Skorniyakov-Pisarev'in “Statika i mehanika” (Statik ve Mekanik)*, *F. Propokoviç'in “Duhovnyy Reglament”* gibi ilk ders kitapları ortaya çıkmıştır.

18. yüzyılın ilk çeyreğinde Rus edebiyatında Petro'nun başlattığı Avrupalılaşıma akımından etkilenerек önceki dönemlerde edebiyatın çoğunlukla adı bilinmeyen yazarlarca üretilmesine karşın, profesyonel yazarlık ve seçkin yazarlar topluluğu gibi iki yeni kavram da ortaya çıkmaya başlamıştır.

Bu dönemde birçok Avrupa bilimsel çalışması Rusçaya çevrilir. Moskova Merkez Matbaası'nın müdürü, çevirmen ve yazar **Fedor Polikarpov-Orlov** (1660/70-1731) “**Alfabe**”(Alfavitar, 1701), yazılmasına Stefan Yavorski'nin de katıldığı “**Slav-Grek-Latin Sözlüğü**” (Leksikon treyazıçnyy, 1704), Petro'nun emriyle basılmış olan “**Moskova Slav-Grek-Latin Akademisinin Tarihini**”

¹⁸ Emine İnanır, **I.Petro ve II.Katerina Kanatları Altında 18.Yüzyıl Rus Edebiyatı**, İstanbul, İskenderiye Yayınlar, 2008, s.53

(İstoričeskoye izvestiye o moskovskoy akademii, 1721) ve Slav Grameri” (Slayanskaya Grammatika, 1721) yazarak yayımlar.¹⁹

Aydınlanmış Rus mutlakiyetçiliğinin karakteristik özelliklerinden biri de, hükümetin halkın kültürel düzeyini yükseltmek için “yararlı” kitapları yabancı dillerden Rusçaya çevirme konusundaki kendine özgü çalışmalarıydı. Her dönem, çeviri için planlanan kitapların "yararlılığını" kendince yorumladı. Petro’nun yönetiminde pratik olarak “yararlı” ders kitapları, matematik, coğrafya, astronomi, askeri işler, tarih, etik üzerine popüler eserler ve benzeri kitaplar tercüme edildi ve yayınlandı. Örneğin, mektuplardaki Avrupa nezaket biçimleri hakkında *“Farklı İltifatların Nasıl Yazıldığının Uygulamaları”* (*“Prikladı kako pişutsa komplimentı razniye”, 1709*); görgü kuralları ve günlük yaşam hakkında *“Gençliğin Dürüst Aynası”* (*“Yunosti čestnoye zertsalo”, 1717*); *“Fareler ve Kurbağaların Savaşı”* (*“Voyna mişey i lyaguşek”*)²⁰, *Ezop’un masalları*, *Quintus Curtius’un “Büyük İskender’in İşleri Üzerine”, “Truva’nın Yıkımı Üzerine”* ve Antik yazarların diğer çevirileri, Antik konular üzerine eserler; Orta Çağ tarihi üzerine *Mauro Orbini’nin “Tarihyazımı Kitabı”*.²¹

Çoğu el yazısıyla yazılmış çeviriler, basılmış halde 1725’ten sonra görülmeye başladılar. Rusya’da kağıt ve matbaa pahalı olduğu için, el yazısıyla yazılmış eserler uzun süre önemli bir rol oynamaya devam etti. Bu sadece çeviri için değil, aynı zamanda orijinal Rus edebiyatı için de geçerlidir. Çevrilen eserlerin sayısı, orijinal Rusça kitapların sayısını açıkça aşmıştır.²²

Rus toplumunun kültürel katmanları, Avrupa halklarının estetik yaşamına katılmaya çabaladı. Çeviriler, hükümetin emriyle ve kişisel inisiyatifle (örneğin, Prens D.M. Golitsin) yapıldı. *Samuel von Pufendorf’un “Doğa ve Halkların Yasaları Üzerine”* (*“O zakonah yestestva i narodov”*), *Hugo Grotius’un “Savaş ve Barış*

¹⁹ Vasili Rudakov, **Polikarpov-Orlov Fedor Polikarpoviç**, Brokgauz ve Yefron Ansiklopedik Sözlük, St.Petersburg, 1890—1907, c.86

²⁰ **“Fareler ve Kurbağalar Savaşı”**, M.Ö. 6. yüzyılın sonunda veya 5. yüzyılın başında yaratılmış bir kahramanlık destanının parodisidir; eski zamanlarda Homeros tarafından yazıldığına yanlışlıkla inanıldı.

²¹ Pavel Berkov, **Osnovniye voprosı izučeniya russkogo prosvetitelstva// Problemi russkogo prosvetşeniya v literature 18. veka**, İzdatelstvo Akademii Nauk, Moskova, 1961, s. 159

²² Oleg Buranok, **Russkaya literatura 18. veka**, Flinta, Moskova, 2013, s. 30

Yasaları Üzerine ("O zakonah brani i mira") ve diğer felsefî eserlerin çevirileri, Petro dönemindeki zihinler üzerinde gözle görülür bir etkiye sahipti.

1720'lerin ortalarında, 17. yüzyılın Fransız romanlarından yapılan çeviriler ve değişiklikler el yazısı olarak ortaya çıkmaya başladı. Bu çeviriler, çevirmen kadrosu olmadığı için çok zayıftı. Rusya'da ilk basılı tercüme romanı 1731'de V.K. Trediakovski tarafından Paul Talman'ın "Aşk Adasına Gezi" adlı romanından çevrildi ve yayınlandı. Antik klasikler Horace, Cornelius Nepos, Xenophon, ayrıca Montaigne, Fontenelle ve diğerleri de basıldı ve yayınlandı. Antioh Kantemir çok sayıda Anacreon'un eserini çevirdi. 1720'lerin sonunda, Antik ve yeni Avrupalı yazarların eserlerinin çevirileri mutlak bir şekilde "Vedomosti'ye Notlar" ("Primeçaniya k Vedomostam")²³, "Aylık Çalışmalar" ("Yejemesyaçniye soçineniya")²⁴ ve diğer Rus dergilerinde yayınlandı. Ancak çok sayıda çeviri el yazısı biçiminde kaldı.

Antik dönem, Rus edebiyatının oluşumunda önemli bir rol oynadı. Simeon Polotski, eski Yunanca, Latince ve diğer dilleri bilerek antik çağa aşinaydı. Silvestr Medvedev, Karion Istomin, Stefan Yavorski, Feofan Prokopovich, Kantemir, Lomonosov, Trediakovski ve diğerleri, birçok dili mükemmel bilerek, Antik yazarları serbestçe okudu ve hem Antik hem de yeni Batı edebiyatını özümsemi. Birçoğu (Feofan Prokopovich, Trediakovski, Lomonosov) Latince şiirler ve bilimsel eserler yazdı. Latince şiirler Rusya'da 18., 19. ve 20. yüzyıllarda da yazıldı.

18. yüzyılda, çevirmenlerin yoğun çalışmaları sayesinde Rus edebiyatı, çok sayıda okuyucunun eğitimini geliştirmesini ve o zamanın Avrupa'da bilinen hemen hemen tüm felsefî, politik, tarihi ve kurgu edebiyatının anıtlarını tanımasını mümkün kılan büyük bir ikmal aldı.

²³ "Vedomosti'ye Notlar" ("Primeçaniya k Vedomostam") 1728-1742'de "Vedomosti" gazetesinin bir referansı olarak tasarlanan "Tarihi, Şecere ve Coğrafi Notlar" ekiyle yayınlandı. Bir yıl sonra bağımsız bir karakter kazanarak dergiye dönüştü. 1742'de yazar ve çevirmen olarak M.V. Lomonosov derginin yazı işleri bürosunda çalıştı.

²⁴ "Aylık Çalışmalar" ("Yejemesyaçniye soçineniya") M.V. Lomonosov'un girişimiyle oluşturulan ve 1755-1765'te yayınlanan Bilimler Akademisi'nin ilk dergisidir. Lomonosov'un ideolojik bir rakibi olan G.F. Miller, derginin editörü olarak atandı, bunun sonucunda derginin genel yönü ve Batı Avrupa bilimine olan hayranlık tonu, dergide şiirlerinden sadece ikisini yayınlayan Lomonosov'a yabancıydı.

Petro ve hükümetinin kültür alanındaki tüm faaliyetlerinin amaçları arasında; reformlar için siyasi ajitasyon, yeni yaşam ve devletçilik biçimleri için gerici eski çağa karşı mücadele ve halka Çarın eylemlerinin anlamını açıklama arzusu da vardı. Petro, kelimelerin siyasi mücadeledeki anlamlarını mükemmel bir şekilde anlayarak gazeteciliğe ve publitsistikaya (Toplumsal İçerikli Yazılar) çok önem verdi

Rusya’da kültürel hayatta bir diğer önemli olay ise ilk gazetenin basılmasıdır. Önce Moskova’da, ardından Sankt-Peterburg’ta matbaa ortamında basılan ve “*Vedomosti o voyennih i inih delah*” (*Askeri ve Diğer İşler Hakkında Haberler*) adını taşıyan bu gazete 1703’te yayımlanmaya başlamıştır. İlk yıl, gazetenin sadece 39 sayısı çıkabilmiş; sonraki yıllarda ise düzensiz bir şekilde basılmaya devam edilmiştir. Gazete çok küçüktü, hiçbir makale yoktu, sadece Rusya ve yurtdışındaki olaylar ve dikkate değer gerçekler hakkında kısa bilgiler vardı. Genellikle gazete Petro’nun kendisi tarafından düzenlenirdi ve ayrıca yabancı gazetelerden çevrilmesi gereken materyalleri de Petro kendisi seçerdi. "Vedomosti" gazetesinin ana görevi, okuyucularının politik ve genel kültürel ufkunu genişletmek ve Petro’nun hem askeri hem de sivil alandaki eylemlerini propaganda etmektir. Gazetenin Moskova basımı, Petro’nun ölümünden kısa süre sonra 1727 yılında durduruldu.

1728 yılında Gerhard Friedrich Müller redaksiyonu ile “*Novosti Sankt-Peterburga*” (*Sankt-Peterburg Haberleri*) adlı başka bir gazete ortaya çıkmıştır. Rusya İlimler Akademisi’nde profesör olan Müller, gazete basımını farklı bir düzeye taşımış ve kısa süre sonra “*Novosti Sankt-Peterburga*”yı örnek alarak hem ulusal, hem de yerel başka gazeteler ve dergiler yayımlanmaya başlamıştır.²⁵

1.2.2. Publitsistika (Toplumsal İçerikli Yazılar) Önemi ve İşlevi. Hitabet Yazı Türü (Oratorstvo). Stefan Yavorski.

Petro döneminde, hitabet türü de aktif olarak geliyordu. Seküler içerikli ilk vaazlar, Petro’nun yaptıklarını öven, genellikle onu Vladimir, Büyük İskender, Julius Sezar ile karşılaştırarak, panegirik vaazın şiirselliği biçimlendirilir. Bu dönemde,

²⁵ Parhomenko, a.g.e., s. 45

Stefan Yavorski, Feofan Prokopovich ve diğer vaizlerin hitabet faaliyetleri geliştirilir.

Petro'nun reformlarının ve savaşlarının propaganda amacını o dönemin Publitsistikası da (Toplumsal İçerikli Yazılar) takip etti. Önemli kurgu eserler üretmeyen 18. yüzyılın ilk çeyreği, sınıf güçlerinin mücadelesini ve Petro'nun reformlarının etrafındaki fikir mücadelesini doğrudan ifade eden Rusya Publitsistikasının (Toplumsal İçerikli Yazılar) altın çağıydı. Aynı zamanda, matbaa hükümetin emrinde olduğu için basın, reformların kamuoyuna açıklanmasına ve savunmasına hizmet etti. Bununla birlikte, tepki, özellikle de dini tepki, kendini Publitsistikada (Toplumsal İçerikli Yazılar) göstermiştir²⁶. Bu anlamda, Petro döneminde kilise liderlerinden biri olan, Stefan Yavorski'nin faaliyetleri önemlidir. Eski Moskova kültürlü bir adam olan Stefan Yavorski (1658-1722), skolastik, teolojik anlamda bilgili bir keşiş, bilim insanıdır. Yaşamda ve düşüncede kilisenin ilkeli bir destekçisidir. Seküler bilime karşı nefretle konuşan Stefan Yavorski, 1700'lerde Petro'nun faaliyetlerinin başlangıcında, Çarı destekler ve vaazlarında onu yüceltir. Ancak çok geçmeden, reformların kapsamı onu korkutur ve kısa süre sonra Çarın faaliyetlerine karşı çıkan gericiler kampına çekilir. Hoşnutsuzluğunu yaymak için de vaazlarını kullanır.

Daha 1708'de Stefan Yavorski, Çar ve çevresinin *"kilise kaplarından acımasızca şarap içtiği"* ziyafetlerine kilise minberinden saldırır. Kilise malını hazineye götüren Petro'ya atıf, burada o kadar açıktır ki, Stefan vaazı okuduğu zaman bu bölümü söylemekten korkmuştur. Aynı zamanda, hükümet kurumlarındaki kanunsuzluğa ve kendi görüşüne göre, iktidarın yanlış genel siyasi yönüne saldırmaya başlar. 1712'de Yavorski, keskin bir vaaz vererek Petro'nun askeri politikasına saldırarak (*"Tanrı'nın kanununu kim bozarsa, barış ondan uzaktır"*) ve Petro'nun *"Tanrı'nın kanununu korumadığını"*, *"komşusunun karısına göz koyduğunu"* ve kendi karısını terk ettiğine yönelik işaretler de bulunur. Petro, vaazın metnini okuduktan sonra sinirlenir ve Stefanı kilisede vaaz verme hakkından üç yıl boyunca mahrum eder.

²⁶ Gukovski, a.g.e., s.18

Yavorski'nin Protestanlık aleyhine konuştuğu şiddetli polemik aynı zamanda siyasi bir karaktere de sahipti, özellikle ana eseri olan "İnanç Taşı" ("Kamen Verı") teolojik tezinde (traktat) *"Büyük Petro'nun dönüştürücü faaliyetinin ruhuna ve yönüne karşı protestosunu ifade etti"*²⁷. Yavorski'ye göre "luthorizme" (Protestanlık, "lutorstvo") karşı mücadele, Batı Avrupanın etkisiyle gelen ve eski çağın temellerini baltalayan yeniliklerle mücadeleydi. Dini hoşgörüyü karşı çıkan Stefan Yavorski, kafirlerle küfürle değil, silahlarla, ölümle savaşılmaması gerektiğini ilan etti (*"Tek ... bunların tedavisi ölümdür!"*). Sonunda Petro, Stefan'ı kilise işleri üzerinde bile gerçek etkiden tamamen mahrum etti.

Stefan Yavorski'nin hayatı boyunca yazdığı neredeyse hiçbir şey yayımlanmadı ve yayımlanamazdı da. "İnanç Taşı" ("Kamen Verı"), yalnızca 1728'de, Petro'nun ölümünden sonra idam edilen Çareviçh Aleksey'in oğlu II. Petro'nun hükümdarlığı sırasında reaksiyon döneminde yayınlandı. Yavorski'nin vaazlarının ancak 19. yüzyılın başında yayımlanmasının aksine, Petro'nun işini savunan ve özellikle kilise vaazları şeklini alan Publitsistika (Toplumsal İçerikli Yazılar), hükümet tarafından yayımlandı ve yayıldı.²⁸

1.2.3. Petro'nun Destekçisi Olarak Feofan Prokopoviç. Bytovaya Povest (Günlük Yaşamı Anlatan Öyküler).

Döneminin en önemli yazarları arasında yer alan, şair ve drama yazarı, Petro ideolojisinin en büyük savunucusu olan **Feofan Prokopoviç**'in (1681-1736) edebiyat kuramı, hukuk, hitabet, ilahiyat ve pedagoji gibi alanlarda önemli çalışmaları bulunmaktadır. Kiev ve İtalya'da aldığı eğitim, ilahiyat biliminin sınırlarının çok ötesine geçmiştir.

Kiev doğumlu Prokopoviç, 1716 yılında Petro'nun isteği üzerine Petersburg'a gelir ve çalışmalarıyla Petro'nun tüm reformlarını destekler. Petro, Feofan Prokopoviç'i 1706'da Kiev'de, kendisini bir konuşma vaazıyla selamladığında fark

²⁷ Nikolay Tihonravov, *Moskovskiye volnodumtsı naçala 18. veka i Stefan Yavorski*, Moskova, 1898, C. 2

²⁸ Gukovski, *a.g.e.*, s.19

eder. O zamanlar yetenekli bir keşiş olan Feofan, Kiev Akademisi'nde parlak bir bilimsel ve pedagojik kariyer yapmaktadır.²⁹

Feofan, Rönesans devrinin hümanist-bilim adamı özelliklerini, zamanının Avrupa düşüncesinin aydınlatıcı özlemleriyle birleştirdi. Petro'nun reformlarının doğruluğuna derin ve tutkulu bir inanç, Orta Çağ Skolastisizminin³⁰ kalıntılarına duyulan nefret, doğasının ve dünya görüşünün enerjik pratikliği Feofan'ı, siyasi hayata kararlı bir müdahaleye itti. Rahipliği, onu sadece laik kitapları değil, aynı zamanda dünyevi sevinçleri ve özellikle müziği, sanatı da sevmekten alıkoymadı. Teolojik çalışmalarında (teoloji üzerine birçok eser yazdı), açıkça Protestanlığa eğildi ve hem Katolik hem de Eski Ahit Ortodoks kiliselerinin skolastik geleneğine karşı savaştı.³¹

Feofan Prokopoviç, Rönesans'ın Batı şiirinin örneklerinden esinlenerek, o zamanlar için çok iyi olan şiirler de yazdı. Kiev İlahiyat Akademisi'nde profesör iken, edebi dilde Orta Çağ skolastisizmine, alegorilere ve gereksiz abartılara karşı savaştığı ve stilin sağlıklı bir sadeliğini vaaz ettiği Latince şiir ("Poetika", 1705) ve retorik ("Ritorika", 1706-1707) üzerine kitaplar yazdı.

Aynı dönemde Feofan, akademideki bir okul oyunu için "Vladimir", 1705 şiirsel trajikomedisini yazdı.³² Oyunda Rusya'nın vaftizini tasvir ederek, bilge reformcu Vladimir'in imgesinde, Petro'yu yüceltti. Vahşi ve kibirli rahipler Kuroyad, Peyar (sarhoş) ve Jerivol'un halkı aldatan ve paganizmi bencilce savunan hicivsel görüntülerinde ise gericileri, Petro'nun reformlarına muhalifleri ve özellikle de zamanının ruhban sınıfını betimledi.³³

²⁹ Gukovski, **a.g.e.**, s.20

³⁰ **Skolastik felsefe**, Latince kökenli schola (okul) kelimesinden türetilen *scholasticus* terimindengelmektedir ve kelime anlamı olarak *okul felsefesi* demektir. Bu anlam önemlidir, zira skolastik felsefe, Orta Çağ düşüncesinde doğrunun zaten mevcut olduğu düşüncesine ve felsefenin okullarda okutulmasıyla öğretilmesine dayanan bir yaklaşım sergiler. Bu felsefenin temeli teolojidir, ona dayanır ve onu desteklemeye çalışır.

Macit Gökberk, **Felsefe Tarihi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2019, s. 560 s. 163

³¹ Gukovski, **a.g.e.**, s.20

³² Nikolay Tihonravov, **Tragikomediya Feofana Prokopoviça "Vladimir"**, St. Petersburg,

Tipografiya V. Balaşeva i Ko, 1879, s.48

³³ Gukovski, **a.g.e.**, s.21

Petro'nun hükümdarlığının Rusya için yararlı olduğunu, bilge Çara koşulsuz itaat etmenin gerekli olduğunu her şekilde kanıtlayan Feofan'ın siyasi propagandasının temeli, Rusya için bir monarşinin ve I. Petro'nun otokrasisinin gerekliliğine olan inancıdır. Aynı zamanda, Petro'nun hükümdarlığının doğruluğunu kanıtlayan Feofan dini bir gerekçeyi değil, aksine, zamanının devlet biliminden alınan seküler, tamamen politik argümanları kullanması karakteristik ve önemlidir.

Feofan Prokopoviç'in Poltava zaferinin yüceltilmesine adanmış, retorik süslemeler ve mitolojik imgeler kullanılarak karmaşık bir tarzda yazılmış bir zafer şarkısı olan basılı tek şiirsel eseri "*Epinikion*"da (1709) Petro'nun propagandasına ve yaptıklarına adanmıştır.

Her ne kadar tüm barok şairleri gibi Feofan Prokopoviç de *hece (sillabik)* şiirleri ("eşleştirilmiş" kafiye, 11 bileşik, 13 bileşik) kullanmasına rağmen, Prokopoviç'in halk şarkılarından esenlenerek yazdığı şiirler, örneğin Petro'nun Prut Seferi hakkında yazdığı "Çukurlu Mezarın Arkasında" ("Za mogiloyu ryaboyu"), beklenmedik bir şekilde, Rus şiiri tarafından daha "keşfedilmemiş" bir 'horey'le yazılmıştır.

*За Могилою Рябою
над рекою Прутовою
было войско в страшном бою,
В день недельный ополудни
стался нам час велии трудный.
пришел турчин многолюдный.*³⁴

Feofan Prokopoviç, Rus şiirinin 'hece' ('sillabik') ayetini geliştirmeye ve zenginleştirmeye çalışan bir şairdir. Bu, özellikle bize ulaşan Rus şiirinde ilk kez oktavla yazılmış şiirlerde, örneğin Tasso ve Ariosto'nun klasik İtalyan şiirlerinin kıtası olan bir oktavla Antioh Kantemir'e yazılmış "*Hicivin Yaraticısına*" ("Tvortsu satiri. Kumu svojemu") mesajında veya çapraz tekerlemeler ve değişen 10 sert (10 slojny) ve 4 sert (4 slojny) dizelerle yazılmış "*Çoban çocuk bir Uzun Fırtınada*

³⁴ Nikolay Gudziy, **Feofan Prokopoviç/ İstoriya russkoy literaturı**, 10 c., c.3, Literatura 18. veka, Moskova, İzdatelstvo AN SSSR, 1941, s.172

ağlıyor" ("Plačet pastuşok v dolgom nenastiy", 1730) şiirinde açıkça görülmektedir.³⁵

Feofan Prokopoviç, hicivlere büyük önem vererek genç çağdaşı şair hicivci Antioh Dmitriyeviç Kantemir'i, zor kariyerinde enerjik olarak desteklemiştir. Yazarın, adı olmadan el yazısıyla yazdığı listelerde yayılan Antioh Kantemir'in ilk hicivlerinin ortaya çıkmasını, Prokopoviç "*Hicivin Yaraticısına*" ("Tvortsu satiri. Kumu svoiyemu") coşkulu şekilde karşıladığı mesajında (poslaniye) aşağıdaki sözleri kullanmıştır:

Ho cne за верх славы твоей буди,
Что тебя злые ненавидят люди.
(Ama ihtişamının zirvesi olacaktır ki,
O kötü insanlar senden nefret ediyor.)³⁶

Petro'nun ölümünden sonra Feofan'ın konumu büyük ölçüde sarsıldı. Feodal-dini kesim ona karşı başını kaldırdı, kendisi ve hayatı boyunca savaştığı Petro'nun davası da büyük tehlike altındaydı. Bu dönem Prokopoviç, kendi etrafında, Petro okulunun aydınlatıcıları, kültürlü insanlar, ilerlemenin destekçileri, tepkiye aktif olarak karşı çıkmaya hazır olan kişilerden oluşan çevresini örgütledi. "*Bilimsel ekip*" ("*Uçennaya drujina*") olarak bilinen bu çevrenin üyeleri arasında eğitimli yazar ve bilim adamı V.N. Tatişşev ve genç şair A.D. Kantemir de vardı.³⁷

I. Petro'nun ölümünden sonra, Feofan Prokopoviç ayrıca I. Katerina, II. Petro (Latin kasidesi) ve Anna Ivanovna'nın onuruna övgü dolu şiirler yazdı.

Dönemin en eğitimli kişilerinden biri olan Prokopoviç yazdığı ve anlattığı "*İsveçlilere Karşı Kazanılan Zafer Üzerine Övgü Sözü*" ("*Slovo pohvalnoye nad voyskami sveyskimi pobede*", 1709), "*Büyük Petro Cenaze merasimindeki Söz*" ("*Slovo na pogrebeniye*", 1725) eserlerinde kendisini anavatana adanmış, güçlü ve maksatlı hükümdar ve ona denk sıradan insanları betimler.³⁸

³⁵ Gukovski, a.g.e., s.24

³⁶ Yuri Mineralov, *İstoriya russkoy literaturı 18. veka*, Vıssşaya Şkola, Moskova, 2007, s.383, s. 36

³⁷ Gukovski, a.g.e., s.24

³⁸ Buranok, a.g.e., s.44

Biçimde eski, ancak içerik olarak artık yeni olan el yazısı, anlatı edebiyatı olan günlük yaşamı anlatan öyküler, çevrilmiş romanlar, öyküler var olmaya devam eder. Eski Rus edebiyatının eserleri aktif olarak yeniden işlenir. Yeni tip Rus öykü anlatımı türü olan dönemin ilk orijinal öyküleri de ortaya çıkmaya başlar.

"Rus Tüccar Ioann ve Güzel Kız Eleanor'un Öyküsü" ("İstoriya o rossiyskom kuptse Ioanne i prekrasnoy devitse Eleanore") günlük ve psikolojik anlamda bu bağlamda ilginçtir çünkü kahramanı bir asil değil, genç bir tüccardır. Burada, tüccar sınıfının Petro döneminde zirveye yükselişini görmemek imkansızdır.

Rus tüccarın oğlu Ioann, babasının isteği üzerine "yabancı bilimler okumak için" Paris'e soylu tüccar Anis Maltik'in yanına gider. Maltik'in güzel kızı Eleanor ile bir aşk ilişkisi yaşayacaktır. Sonrasında ise Ioann'a aşık olan Eleanor'un kız kardeşi Anna Mariya, (bu durum "*Rus Şövalyesi Aleksandr*"ın, ("*Gistoriya o rossiyskom kavalere Aleksandre*") öyküsüne benzemektedir.) Ioann ile Eleanor'un ilişkisini babasına bildirir. Maltic, Ioann'ı döverek kovar ve Eleanor'u, astsubay bir Fransızla evlendirir. Ioann, Rusya'ya dönecektir ancak tüm hayatı boyunca da Eleanor'u unutamayacaktır.

18. yüzyılın ilk on yıllarında, Rus okuyucunun eskiden bildiği öykülerin metinlerinde ilginç değişiklikler olur. Yazarlar tarafından yeni zevklere uyarlanarak, olay örgüsü değişmeden kalan, günlük yaşam aksesuarlarıyla ilgili olarak yeni bir şekilde anlatılır. Örneğin, Akira Premudrı hakkındaki eski öyküde, genç bir adama "*her türlü davranış bilimi ve diğer nezaket*" eğitimi eklenir; kahramanın zaferi vesilesiyle "*top ateşi*" ile bir tören düzenlenir, *senatörler*, *kuryeler*, *büro* gibi yeni anlamlar görünür.

Dönemin edebiyatında ibret vermeyi amaçlayan edebi bir tür veya satirik edebiyatının küçük bir türü olan *pritça* da gelişme gösterir. Simeon Polotski'nin "*Anne ve Babasından Yüz Çeviren Evladın Komedyası*" ("*Komediya pritçi o bludnom sine*") ve "*Savva Grutsin'in Öyküsü*" ("*Povest o Savve Grutsine*") eserlerinde ataerkil aile düzeni övülür ve evini terk eden evlatlar uyarılır.

1.2.4. Dönemin Özgün Öyküleri (Gistoriyalar). Şiirdeki Yenilikler

18. yüzyılın ilk yarısında Rus edebiyatında çok yaygın olan “Dönemin Özgün Öyküleri” (**Gistoriyalar**) (öykü) adlı duysusal-ahlaklsal ve serüven türü öyküler, 17. yüzyılın ikinci yarısının anlatı eserlerinden önemli ölçüde farklıdır. “Gistoriyalar” tamamen seküler eserlerdir, süjeleri kurgusaldır ve kaderi eylemlerinin sonucu olan kahramanın karakterini ortaya çıkarma çizgisinde gelişir.

“Vasili Koriotski” (“Gistoriya o rossiyskom matrose Vasilii Koriotskom i prekrasnoy korolevne İraklii Florenskoy zemli”), “Rus Şövalyesi Aleksandr” (“Gistoriya o rossiyskom kavalere Aleksandre”) ve “Silahşörün oğlu” (“Gistoriya o nekoyem şlahetskom sine”) adlı anonim gistoriyalarındaki kahramanlar artık “her türlü fedakarlığı göze almış” kişiler değil, her türlü din, dil, mezhep engellerini de aşabilen başarılı kimselerdir.³⁹

“Vasili Koriotski” öyküsünde, yeni Rusya'nın çok karakteristik bir tanımlaması olan *"Rus Avrupalarında"* (*"rossiyskih Yevropiyax"*) aşırı yoksulluk içinde yaşayan belli bir soylu genç Vasili Koriotski'den bahseder. Yazar burada Rusya'nın artık bir Avrupa ülkesi olduğunu vurgulamak ister. Vasili, Petro'nun kurduğu Donanmaya katılmaya karar verir. Petro döneminde deniz seyahatleri, reformlarla yetişen her genç adamın hayali haline gelir. Vasili denizciliği çok iyi okuyarak bir denizci olur ve bu biliminden dolayı kısa sürede gemide kıdemli olur. Yine dönemin bir özelliği olan, *"aritmetik ve farklı dil bilimleri için"* Vasili kendi isteği üzerine Hollanda'ya gönderilir. Hollanda'da zengin bir tüccarın evine yerleşir ve tüccar onu o kadar sever ki kısa süre sonra ticaret işlerini ona emanet eder. Vasili, ticaret yaparak çok para kazanır. Burada yine Petro döneminin karakteristik özelliklerinden biri görülür: Petro'nun teşvik ettiği ticarete saygı ve Rus soyluları arasındaki ticaret operasyonlarına duyulan istek. Vasili babasını görmeye Rusya'ya gider ama gemisi denizde fırtınaya rastlar. Vasili'nin gemisi batır, kendisi ise bir adaya düşerek adada yaşayan soyguncuların eline geçer. Becerisi, kendisi soygun

³⁹ Emine İnanır, **Rus Edebiyatında Aydınlanma Çağı**, İstanbul, Kültür Sanat, 2017, s.41

yapmamasına rağmen, onların reisi olmasına yol açar. Birgün hırsızların esir tuttukları güzel bir kız, Floransalı prenses İrakliya'yı görür. Vasili ve İrakiliya birbirlerine aşık olurlar ve birlikte soyguncu adasından kaçarlar. Birçok macera yaşadıktan sonra evlenirler ve Vasili, Floransa kralı olur. Böylece, Vasili'nin eğitimdeki gayretinin, yeteneklerinin, cesaretinin ve İrakliya'ya olan en sadık sevgisinin er ya da geç ödüllendirildiği ortaya çıkarak, yoksul bir Rus soylu Floransa kralı olur, yabancı krallar ve asiller cesur Rus adamının önünde baş eğer.

“Vasili Koriotski” (**“Gistoriya o rossiyskom matrose Vasilii Koriotskom i prekrasnoy korolevne İraklii Florenskoy zemli”**) gibi öyküler okuyucusunda irade, bağımsızlık, özgüven yaratarak, Rus halkını Batı Avrupa romanlarının eski geleneğiyle tanıştıyordu. Aynı zamanda, okuyucuya da yakındı, çünkü hem Rus halk masalından hem de eski Rus hikayesinden izler taşıyarak okurlarını iyi bilinen birçok özellikle tanıştırdı. Örneğin, öykünün başlangıcı, "soygun" sahneleri (**«разбойничьи» сцены**) vb.⁴⁰

Petro döneminde, ana içerikleri sadece kahramanların maceraları değil, duyguları, ince ve derin deneyimleri, özellikle aşk deneyimi olan başka türden hikayeler de vardı. Bu hikayelerde mükemmel seküler bir şövalye, sadakat ve ciddi duyguların idealleri ön plana çıkarıldı. Bu idealler, hem **“Farklı İltifatların Nasıl Yazıldığına Dair”** (**“Prikladı kako pişutsa komplimentı razniye”**) tarafından, hem de Petro dönemi repertuarının çeviri oyunlarından Rus halkına öğretilen derslerden bir çıkarımdı. Yeni tip bir şövalye sevgisini anlatan bu tür hikayeler, Rus edebiyatı için büyük önem taşıyordu. İlk psikolojik analiz örnekleri olarak bir karakterin kişiliğine ilgi duyuldu, ona dikkat edildi. **“Rus Şövalyesi Aleksandr”** (**“Gistoriya o rossiyskom kavalere Aleksandre”**) öyküsünün ilk bölümünü buna örnek olarak gösterebiliriz. Genel olarak, bu **“Gistoriya”**, mekanik olarak Batı kökenli birkaç ayrı romandan oluşan, yalnızca romandan romana karakter özelliklerinin bile, değişen ana kahramanın adıyla birleştirildiği uzun bir eserdir. Eserde hem psikolojik hikaye hem erotik anekdotlar hem de maceracı bir şövalye romanını bulabiliriz. Bu kombinasyonda en ilginç olan taraf, hikayelerin geri kalanından açıkça ayrılmış olan

⁴⁰ Gukovski, a.g.e., s.37

ilk kısımdır. Burada yakışıklı ve eğitimli bir Rus soylunun yurtdışına nasıl gittiği anlatılır. Paris'i ziyaret ettikten sonra Fransa'nın Lille şehrine yerleşen genç papazın kızı Eleanor'a aşık olur ve Eleanora da onu sever. Gençlerin karşılıklı duyguları, mütevazı aşk beyanları, Aleksandr'ın sevgilisine karşı zarif davranışı hikâyede ayrıntılı olarak anlatılır. Birbirlerine sonsuz sadakat yemini ederler. Ama sonra Generalin kızı olan asil ve zengin Gedvig-Dorotea Aleksandr'ı görür ve ona aşık olur. Küstahça Aleksandr'ın aşkını arar ve onun Eleanora'yı aldatmasını sağlar. Bunu öğrendikten sonra Eleanora kedere boğulur. Aleksandr, Gedvig-Dorotea'ya küfrederek sevgilisine döner, ama artık çok geçtir. Eleanora, Aleksandr'ı affederek ölür.

Gördüğümüz gibi, öyküde bir macera yoktur ve basit, gündelik şeylerden, sıradan insanlardan bahsedilmektedir. Öykünün ilgisi yalnızca psikolojik ve günlük çatışmalardır. Bunun ahlaki sonucu, alçakgönüllü Eleanora'nın (Aleksandr'la evli olmasa da) dürüst sevgisini haklı çıkarmak ve Eleanora'nın aksine, kahramanın sevgisini kendisi elde eden asil bir General kızının anlamsız tutkusunu kınamaktır.⁴¹

Petro döneminde şiir hızla gelişmiş, yeni türler ortaya çıkmıştır. 18. yüzyılda Rusya'da *aşk şarkısı* ve bir tür metnin ve melodinin orijinal birliği olan *kant* (Latince'den cantus - şarkı söylemek, şarkı) ortaya çıkar. Kant'ın şiirselliği ve üslubu halk-şiir geleneği tarafından değil, edebi, kitap şiiri geleneği tarafından belirlenir. Yeni edebi şiirin aksine, '*kantların*' birçok çeşidi vardır. Halk ortamında şarkı biçiminde yaygın olarak kullanılmış ve 18. yüzyılın çok sayıda şarkı kitabına (pesennik) da dahil edilmiştir. Çoğu zaman, kantlar anonimdir. Petro döneminde kentsel bir ortamda yaratılmış seküler kantlar dikkat çekici bir şekilde göze çarpmaktadır. 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren *kantlar*, *aşk şarkıları* (*lirik şarkılar*) tarafından sıkıştırılır ve taşra ortamına taşınır.⁴²

Devletin ve Çar ailesinin yaşamından önemli olaylar için, *övgü dolu şiirler* (*panegirikler*) yazılır. Feofan Prokopoviç "Epinikion" adlı övgü şiirinde (Yunanca "zafer şarkısı") Poltava zaferini yüceltir. *Kantlar*, alegorizmleri ve barok

⁴¹ Gukovski, a.g.e., s.38

⁴² Buranok, a.g.e., s. 35

sembolizmleriyle, Klasisizm şiirinin en yaygın türlerinden biri olan *kaside (oda)* türünün yolunu açmış olur.

17. yüzyılda ortaya çıkan ve 18. yüzyılın ilk on yıllarında gelişmeye devam eden *sillabik (heceli)* seküler şarkılar da, el yazması öyküler gibi, eğitilmiş Rus halkının “sekülerleşmesinin” göstergesidir. Aşk teması seküler şiirde ana yeri kaplar. 1724 el yazması şarkı kitabında (pesennik) erken bir versiyonu bulunan, denizcilerin hayatının tüm tehlikelerini anlatan "Fırtına Denizi Yayar ..." ("Burya more razdımayet") adlı şarkı büyük ilgi görmüştür. Bu seküler şarkı şiirleri, esas olarak şehir nüfusunun orta katmanlarında gelişerek ve bazen profesyonellikten yoksun olmasına rağmen, Slav-Yunan-Latin Akademisi ve diğer Ortodoks dini okullarının öğretmenleri tarafından geliştirilen bilimsel versiyonu aşmıştır.⁴³

Listelerde bize ulaşan Petro dönemine ait lirik şiirlerin çoğu anonimdir; ancak iki aşk şiiri yazarlarının adını biliyoruz. Bunlar, Alman şiirinde ifadesi kendilerine tanıdık gelen bir duyguyu Rusça olarak ifade etmeye çalışan Almanlardır. Bunlardan biri 1724'te rüşvet için, aslında ise Çariçeye yakınlığından ötürü idam edilen, I. Katerina'nın sevgilisi, William Mons'dur. Diğeri ise Pastor Gluck tarafından kurulan okulu yöneten ve faydalı kitaplar çeviren Alman bilim adamı Johann Werner Paus'tur. Paus ayrıca Çar ve akrabalarına resmi panegirik kasideler de yazmıştır. Dini ve ahlaki nitelikteki birçok Rus şiiri, Alman kilise ilahilerinin tercümeleleri papaz Gluck tarafından yazılmıştır.

Fakat hem Gluck hem de Paus'un Rusçaya ilişkin yetersiz bilgisi ve herhangi bir önemli okuyucu kitlesi tarafından bilinmeyen eserlerinin düşük yaygınlığı ve çalışmalarının Rus geleneklerinden tamamen kopuk olması nedenlerinden dolayı deneyimleri Rus şiirinin gelişiminde önemli bir rol oynamamıştır.

1.2.5. Petro Dönemi Tiyatrosuna Kısa Bir Bakış. Saray Tiyatrosu ve Okul Tiyatrosu

Rusya'da ilk halk tiyatroları I. Petro döneminde kurulmuştur. I. Petro'nun tiyatroları herkese açıktır ve bilgilendirme amacı taşımaktadır. I. Petro, ülkesinin

⁴³ *İstoriya vsemirnoy literaturı*, Baş Editör G. Berdnikov, Nauka, Moskova, 1988, 9 C. c.5, s. 362

tiyatro alanında ilerlemesini sağlamak için yurt dışından aktörler ve eğitimciler getirir. 1698–1699 yılları arasında Moskova’da Macar asıllı aktör ve kukla oynatıcısı olan İvan Splavski yönetimi altında kukla tiyatrosu çalışmaktaydı. 1701 yılında I. Petro, Splavski’ye yurtdışından komedyenleri davet etme görevini verir. Splavski, Polonya’dan Alman tiyatrocusu Johann Kuntz’u Rusya’ya getirir. Kızıl Meydanda **Komedi Evi’** (*Komedialnaya hramina*) adında halka açık bir tiyatro kurulur. Tiyatronun Moskova’nın merkezi Kızıl Meydan’da bugünkü Tarih Müzesinin yerinde inşa edilmesi, halka yönelik olduğunun göstergesidir. Burada sahnelenen oyunlarda kilise tiyatrosu geleneği devam eder. Çarın desteği ve emriyle Sibirya’ya kadar yeni tiyatrolar kurulur ve Rus halkının beğenisine sunulur.

I. Petro, ‘Komedi Evi’ aracılığıyla tiyatro sanatını kullanarak savaşlarda kazanılan zaferleri ve reformları halka yansıtmayı amaçlar. Ancak Kunst’un ve diğer yöneticilerin Rus gelenek ve adetlerine, Rus halkının zevklerine yabancı olmaları sebebiyle gösteriler halkın ilgisini çekmez.

1704’ün Mart’ında ise Artemy Firscht (Otto Furst) topluluğun başına geçerek Johann Kuntz’un eğittiği Rus öğrencilerle, Rusçaya çevrilmiş eserleri sahnelerler. Ancak, sorunlar aynı kalmaya devam etmiş, izleyicilerin çoğunluğu Almanları anlamamış ve Rus öğrenciler halkın zevklerini tatmin edememiş ve böylece 1706’da tiyatro kapanmıştır.

1707’de Kızıl Meydan’daki Komedi Evi’ni sökmeye başlarlar. Lakin aynı yerde Anna Ivanovna döneminde yeni bir ‘Komedi Evi’ inşa edilecektir.

1720’de, I. Petro Rusya’da yeni bir tiyatro yaratma girişimlerinde bulunur, ama bu defa Petersburg’da. I. Petro’nun kız kardeşi Natalya Alekseyevna öncülüğünde farklı bir tiyatro kurulur.

Petro döneminde, Rus tiyatrosu üç merkezde gelişmiştir: Kiev Mogilyan Akademisi, Moskova Slav-Grek-Latin akademisi ve Moskova Cerrah Okulu. Bu

akademilerin tiyatro repertuvarları dinsel, siyasal eğilimli alegorik oyunlardan, tarihsel oyunlardan ve azizlerin biyografilerinden oluşurdu.⁴⁴

Önce sarayda belirli bir kesime hitap eden tiyatronun, I. Petro döneminde meydanlara taşındığı ve herkesin erişebileceği bir sanat halini aldığı görülmektedir. Fakat kalıcı bir halk tiyatrosu oluşturmada I. Petro başarısız olur. Hem Moskova hem de Petersburg’da tiyatro kurma girişimleri istenilen sonuçları vermez. Gerek I. Petro’nun kişiliği gerekse tiyatroyu halka yakınlaştırma çabaları nedeniyle bu dönemde, komedi türünün ön planda olduğunu söyleyebiliriz.

Yelizaveta Petrovna döneminde (1741-1762) imparatorluk tiyatrolarının ön planda olduğu görülmektedir. Çariçenin, ünlü Rus yazar ve yönetmen Aleksandr Sumarokov (1717-1777) idaresinde gerçekleşmesini emrettiği ‘İmparatorluk Tiyatroları’ 30 Ağustos 1756 tarihinde resmiyet kazanır.

Bu dönemin en karakteristik özelliği opera ve balenin yaygınlaşmasıdır. İmparatoriçe’nin kendisi opera ve bale kahramanıdır ve ayrıca provalara da katılır. Repertuvar açısından çeşitlilik kazanan saray tiyatrolarıyla Yelizaveta Petrovna dönemi, tiyatral ve müzikal bir şölene dönüşür. Rusya’nın ilk profesyonel kadın ses sanatçısı Yelizaveta Belogradskaya, ulusal Rus tiyatrosunun yönetmeni Aleksandr Sumarokov, Fyodor Volkov, Yelizaveta Petrovna döneminin ünlü isimleri arasındadır.

Rusça tiyatro oyunlarına artan talep, kendini hissettirmeye başlamıştı. Bu isteğe yanıt olarak 1747 yılında, Sumarokov’un ilk Rus piyesi olan “Horev” ortaya çıkmıştır. Trediakovski ve Lomonosov’dan oyun yazmaları istenmiştir. Bu istek üzerine Trediakovski, “Deigamiya” adlı bir trajediyi, Lomonosov ise 1751 yılında sahnelenen “Tamira ve Selim”i yazmıştır.⁴⁵

Yabancı toplulukların yanı sıra 1756 yılında sadece Rus oyunlarının icra edildiği bir devlet tiyatrosu kurulur. Çoğunlukta Fyodor Volkov’un (1729-1763)

⁴⁴ Uzelli, 18-19. Yüzyıllarda Rus Resim Sanatı, s.19

⁴⁵ Uzelli, 18-19. Yüzyıllarda Rus Resim Sanatı, s.19

oluşturduğu topluluğun oyuncularını, Sumarokov'un yönetimine verir, ancak son kararlar bir saray görevlisi tarafından alınır.

Volkov 1756 yılında, Rus opera tarihinin ilk eseri olan "Tanyuşa" adlı operayı bestelemiş, bu opera 9 Aralık 1756'da Petersburg'da sahnelenmiştir. F.Volkov'u ilk Rus operası bestecisi olarak halka tanıtan bu opera büyük başarı sağlamıştır.⁴⁶

1.3. Barok Akımı ve Dönemin Rus Edebiyatındaki Yeri.

Avrupa'da yaşanan Rönesans Rusya'da gelişmediğinden, edebiyat ve sanatta yerini Barok akımı doldurdu. Barok, bir sanat akımı olarak 17. yüzyıl ile 18. yüzyılın ilk çeyreğinde Avrupa ve Latin Amerika'da gelişme gösterir. Ülkeye göre farklı biçimlerde ifade bulması, hem tarihi hem de coğrafi sebeplere dayanır. İtalya'dan çıkan bu akım yayıldığı bölgelerdeki yöresel eğilim ve ekollerle karşılaşarak bunlarla kaynaşmıştır. Ama Rus Barok sanatı, bu dönem hala oldukça genç, seküler ve oldukça özgün bir kurgu olmakla birlikte Batı'nın barok tarzından uzak durmuştur. Zenginlik ve çeşitlilik açısından, sadece büyük yazarların değil, aynı zamanda büyük teorisyenlerin de bulunduğu İspanyol, İtalyan ve hatta Polonya Baroku'yla karşılaştırılmaz.⁴⁷

Bu dönemde Barok özelliklerini en yoğun biçimde içeren, kilise-saray vaazları, *panegirikler* (övgü, kaside) Barok edebiyatının bir türü olmuştur. Hristiyan ve mitolojik süjelerin bir arada yazıldığı Panegirik edebiyat eserlerinde I. Petro hakkında "ikinci Musa" ve "Rus Herkülü" gibi ifadeler kullanmaya başlanmıştır.

18. yüzyıl Barok akımında yazılan panegirik piyeslerde Rus ordusunun kazandığı zaferler anlatılır, eski Rusya ile Petro dönemi Rusya'sının karşılaştırılması yapılır. Feofan Prokopoviç'in "*Vladimir*" (1705) trajikomedyası Antik Çağ konularından uzaklaşarak ulusal temaya yönelir.

Barok'un her şeyi mezhepsel kutuplaştırması ("aziz" ile "günahkar" arasındaki uzlaşmaz karşıtlığının net bir biçime sahip olması ve "açıkça" ifade edilmesi gerektiği fikrinden yola çıkarak), teolojiden uzak olsa da, dilbilimsel, sözlü ve

⁴⁶ a.e. s.21

⁴⁷ Mineralov, a.g.e., s. 21

metinsel alanlarda da görülmektedir. Örneğin, bu aynı zamanda "aziz" («святых») kelimelerinde ve "sade, boş" («суетных») kelimelerinde aynı sesleri belirtmek için farklı harflerin kullanılmasını içeren meşhur şartı da içerir («писать пса покоем» («п»), слова же типа «псалом» начинать буквой «пси — Ψ»).

“Alfavit”de yansıtılan, hecelemenin özel ve dar alanına yönelik tutum, genel olarak "kuralların" oluşturulmasına yönelik Barok yaklaşımın özünü minyatürde gösteriyor. Daha sonra Feofan Prokopoviç “Poetika”sında oyun yazarlarına “sahnedeki çarlara saçma emirler vermelerini” (yani boşuna ve önemsiz görünmemeleri için) yasakladığında, Homeros'u bile bu tür teknikler için eleştirdiğinde, Feofan Barok “kuralları” çerçevesinde düşünecektir.⁴⁸

Barok sanat ve edebiyat akımı, sosyal yapı olarak soyluların istek ve taleplerini yerine getirmek için var olmaktaydı. Rus edebiyatında Barok akımına geçiş, Avrupa’da olduğu gibi Rönesans akımından değil, Orta Çağ’ın bir devamı olarak geliştiğinden, bu yerel Barok akımında mistik ve karamsar duygulara rastlamak neredeyse olankasız olup, tam aksine aydınlanmacı özelliklere sahipti. Çünkü dünyevi sanat ve edebiyata, kilise dışı imgeler yükleyerek dünyevileşmesini sağlıyordu.

Rus Barok yazarlarının, dini görüşleri reddetmeden, dünyanın daha karmaşık ilişkiler içerisinde olduğunu varsayarak olaylar arasında neden-sonuç ilişkisi kurmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Orta Çağ’ın skolastik simgeciliğinden uzaklaşarak dünyevi ilişkilere, kişilerin yeryüzündeki yaşamına ilgi gösterip, gerçeğe daha mantıklı yaklaşım sergilemektedirler. Barok yazarlarının yarattıkları kurgu, alegori ve imgeler böylesi bir yaklaşım üzerine kurulmuştur. Barok akımının 17. yüzyıl sonu ile 18. yüzyıl başında Rus sillabique şiirinde, saray ve okul dramaturjisinde ortaya çıkışı aslında yeni bir akımın, Klasisizm’in habercisidir.⁵⁰

⁴⁸ Mineralov, a.g.e., s. 22

⁴⁹ a.e., s. 22

⁵⁰ İnanır, Rus Edebiyatında Aydınlanma Çağı, s.12

1.4. Klasisizm'in Rus Edebiyatında Yeri ve Temsilcileri

Klasisizm (Latince 'classicus' - "örnek niteliğinde", 17. yüzyıl ile 19. yüzyılın başı Avrupa edebiyatında ve sanatında doğan sanatsal tarz, akım ve estetik eğilimidir. Önemli özelliklerinden biri Antik edebiyat ve sanatı ideal bir estetik standart olarak kabul ederek imge ve biçimlerini uygulamasıdır. Klasisizm, Avrupa sanat ve edebiyatındaki önemli oluşumlardan biridir.

Bir buçuk yüzyıl boyunca Klasisizm, Avrupa'daki ana edebiyat akımıydı. Klasisizm, 18. yüzyılın ortalarında Fransa'da tam bir edebi dünya görüşü olarak gelişti ve tam ifadesini Fransız edebiyatında buldu. Fransızlardan daha sonra İngiltere, Almanya, İtalya ve nihayet Rusya'ya taşındı. Fransız Klasisizmi, dünya kültürüne, dâhi trajedi ve oyun yazarları Corneille, Racine ve Boileau'yu verdi. Büyük komedyen oyun yazarı Molière ve yeni Avrupa edebiyatının şiirsel masal türünün yaratıcısı La Fontaine de Klasisizmle ilişkilidiler.⁵¹

Bir insanın kişiliğini absorbe eden birleşik, her şeye gücü yeten bir devletin sanatıydı Klasisizm. Klasisizm, bir kişide yalnızca onu norm, akıl ve toplum yasasına tabi kılan şeyi ideolojik ve estetik olarak değerli görür. Bu nedenle bireysel olan her şey Klasisizm değerler sistemine dahil değildir. Klasisizmin tüm kurallarının temeli, edebiyatın birbiriyle karışmayan türlere bölünmesidir. Özgün bir stil birliği yasası burada hüküm sürer. Her tema kendi türüne tekabül ederek her eser türünün yasasına göre tek yönlü ve bütüncül bir şekilde inşa edilir. Trajedi yasası yüce acı çekiyorsa, içindeki her şey bu yasaya karşılık gelecektir. Trajedinin karakterleri "krallar" ve "kahramanlar" dır. Hiçbir komik özellik "yüksek" bir trajediye saygısızlık etmemeli ve hiçbir "yüce" özellik bir komedide görünerek kendisini küçük düşürmemelidir. Bu tür sınıflandırma şeması, genel olarak klasik sanatın tüm kurallar sistemi gibi, mutlakiyetçi devletin dünya görüşünü organik olarak ifade etmektedir.⁵²

18. yüzyılın ortalarında Klasisizm, büyük ölçüde Lomonosov'u etkileyen Kantemir ve Trediakovsky'nin eserlerinde ve Rus topraklarında en belirli ve tam

⁵¹ Gukovski, a.g.e., s.95

⁵² Gukovski, a.g.e., s.96

teşekküllü ifadeyi bulan Sumarokov'un eserlerinde yansıtılan Rus şiirinin önde gelen üslubu haline geldi.

Rusya'da Klasizm, Batı Avrupa'ya kıyasla 100 yıl daha geç ortaya çıkar. Rus Klasizminin özelliklerini belirleyen en önemli öğelerden biri, bu akımın 1720-1730 yılları arasında, I. Petro'nun reformları döneminde doğmuş ve reform sonrası dönemde de gelişmiş olmasıdır. Klasizmin ilk etkileri Simeon Polotski'nin eserlerinde 17. yüzyıla kadar izlenebilir. Onun skolastik Klasizminin yerini, Kantemir ve Trediakovski tarafından Batı kaynaklarından doğrudan alınan yeni bir Klasizm alır. Hem antik örneklerle hem de Fransız ve Alman klasiklerine atıfta bulunurlar. Klasizm tarafından belirtilen türlerde yaratıcılık örneklerini verirler. Kantemir ve erken dönem Trediakovski tarzının ilkeleri, akılcı sadelik, açıklık, tutarlılık, didaktikliği ve düşünce şematizmi Rus Klasizminin yaratılmasına yol açar.

Rus Klasizmi, estetik programı Boileau'nun *Dil Sanatı (Art Poétique)* adlı çalışmasında belirlemiş olduğu estetik ilkelere dayanmaktadır. Rus Klasizminin özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Yurttaşlık ilkesi
2. Demokratikleşme ve hümanizm
3. Toprak köleliğini taşıyıcı temalar
4. Tarihle ilişkilendirme
5. Folklorla bağlılık.⁵³

18. yüzyılın 30'lu yıllarından başlayarak Rus edebiyatında Klasizmin hakim olduğunu söylemek doğru olur. Vatan sevgisiyle, aydın fikirlerle, mutlakiyet sevgisiyle dolup taşan Rus Klasizminin bu dönemdeki en önemli temsilcileri; A. Kantemir, Trediakovski, M. Lomonosov'dur. Klasizmi temsil eden yazarlar belli bir kişiliği değil, eğitim ve cehalet, cimrilik ve cömertlik, insan sevgisi ve zulüm gibi soyut değerleri od ve şarkılar eşliğinde övmekte ya da eleştirmektedirler. Klasizm

⁵³ İnanır, *Rus Edebiyatında Aydınlanma Çağı*, s.59

ilkelerini özümseyen Rus edebiyatı, Batı'nın en olgun başarılarının mirasçısı olur ve dünyadaki en gelişmiş edebiyatlarla eşit hale gelir. Klasisizm, ideolojik tutum olarak 18. yüzyılın başından itibaren Rusya'nın tüm tarihsel yolu tarafından Rus kültürüne gösterilen ana yöne tam olarak karşılık gelmektedir. Tüm aşamalarında Klasisizmin karakteristik özelliği olan devlet ve toplum görevinin, özel ve kişisel çıkarlardan önemli olması, Rusya'nın ilerici Petro dönemi reformlarını benimseyen halkına yakın olmuştur. Son olarak, Rus kültürü için, Klasisizmin yerel değil, evrensel bir kültür ve insan ideali kurmaya çalıştığı gerçeği de özel bir öneme sahiptir. 18. yüzyılın ortalarına gelindiğinde, Rus edebiyatı bu evrensel insan idealini özümsemek ve tanıtmak için yeterince güç toplamıştır. Yeni çağın yeni kültüre, yeni kültürün yeni edebiyata, yeni edebiyatın da yeni Rusçaya ihtiyacı vardır. A. Kantemir, Trediakovski ve M. Lomonosov on yıl içerisinde bu yeni Rusçanın temelini atmaya başarmışlardır.

1.4.1. Antioh Kantemir

Yeni Avrupa tarzlı ilk Rus aydınlatıcı şairi, klasikçilerin eserlerinde tür ile biçemdeki katı hiyerarşinin karşısına ilk geçen, İstanbul doğumlu **Antioh Kantemir'** (1708-1744) dir. Faaliyetleri birçok yönden çağdaşları Trediakovski ve Lomonosov'la paraleldir. Kantemir edebiyatta Petro döneminin reformist mirasının ilerici eğilimlerini en çok ifade eden şairlerdendir. Kantemir'in hicivleri, tarihsel olarak Lomonosov'un şiirinin ana temasına, aydınlanma ve ilerici uygarlaşan devletliğe adanmış kasidelerine karşılık gelir. Tarihi ve edebi eserleri ve kadim dönemlerden çevirileri ise Trediakovski'nin filolojik eserleriyle paraleldir.⁵⁴

Prens Antioh Dimitriyeviç Kantemir, Osmanlı Devleti'ne bağlı Boğdan ve Eflak (günümüz Moldova) hükümdarı yazar, tarihçi ve filozof olan Dmitri Kantemir'in oğludur. Dmitri Kantemir'in Latince yazdığı **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, tüm Avrupa ilim adamları tarafından biliniyordu. Kantemir'ler köklerinin Cengiz Han'a kadar uzandığı varsayılan zengin ve soylu bir ailedir. Şairin babası, Moldova hükümdarı Prens Dmitri Kantemir, Petro'nun bağımsızlık vaadi üzerine Moldova'nın Osmanlı egemenliğinden çıkmasını planlar. Petro'nun Prut Savaşındaki

⁵⁴ Gukovski, a.g.e., s.42

(1710-1711) başarısızlığı Kantemir'in siyasi planlarını mahveder, ancak Petro, saflarına geçen Kantemir ve taraftarlarının Rusya'ya gidebilmesi için Sadrazam Baltacı Mehmet Paşa ile pazarlık yapmayı başarır. Böylece 1711'de Kantemir ailesi Rusya'ya gider. O zamanlar 3 yaşında olan Antioh Kantemir ve ailesinde konuşulan dil İtalyanca ve Modern Yunancadır. Antioh Kantemir, Moskova'da, Zaikonospasski manastırında ve Slav-Yunan-Latin Akademisi'nde okur, ev eğitimi de alarak zamanının aydınlanmış insanlarından biri olur. 1731'de Çariçe Anna İoannovna tarafından, Londra'ya Rus diplomatik elçisi, ardından da Paris'e büyükelçi olarak gönderilir.

Yirmi yaşındaki Kantemir'in çağdaş şiirin ilk örneği olan **“Na hulaşçih uçeniye”** adlı satirik şiirinin Petersburg'da yayımlandığı 1729 yılı, Yeni Rus Edebiyat Tarihi'nin başlangıcı sayılmaktadır. Kantemir hicivlerinde cehaleti, soylu ailelerin şımarık çocuklarının davranışlarını sivri bir dille eleştirmiştir. Kantemir, soyluların üstün haklarını kabul etse bile, doğal hak kavramını ilk olarak Rus edebiyatında sorgulayan isim olmuştur. Yazarın Rus edebiyatında başlattığı satiriğin yaygınlığı iki yüz yıl kadar devam edecektir.⁵⁵

A.Kantemir ilk satirik şiirlerini F. Prokopoviç ve V.Tatişçev ile birlikte Petro reformlarını savunmak için **“Bilgililer Birliği” ni** (Uçenaya drujina) kurdukları dönemde yazar. Kantemir'in beşi Rusya'da (1729-1731) ve üçü de diplomatik görev yaptığı Paris'te (1738-1739) olmak üzere yazdığı sekiz satirik şiir üzerinde yazar F.Prokopoviç'in toplumsal ve içerikli yazılarının etkisi olmuştur.

Şairin satirlerindeki ilk başlık sadece biçimsel olarak kullanılır. Düzenleyiş açısından daha sade olan satirlerde, VII.'de olduğu gibi *“K Knyazu Nikite Yuriyeviçu Trubetskoyu. O vospitanii”* (*“Knez Nikita Yuriyeviç Trubetskoy'a. Eğitim Hakkında”*) ilk başlık ya da sesleniş sadece bir edatla belirtilmiştir. Satirlerinin en iyi örneklerinden biri olan III. *“K Arhiyepiskopu Novgorordskomu. O različii strastey çeloveçeskih”* (*“Novgorod patriğine. İnsanlarda Farklı Tutkular Hakkında”*) adlı satirinin giriş bölümünde sorulan *“İnsan tutkularındaki sonsuz çeşitlilik ve birbirine benzememe durumu nasıl açıklanır?”* şeklindeki felsefi sorunun

⁵⁵ Şahin, a.g.e., s.187

ilerleyen dizelerde yanıtızsız kaldığı anlaşılarak, bu sorunun sadece biçim yapısına uyumluluk açısından sorulduğu anlaşılmaktadır. Aslında satirin gerçek içeriğini farklı tutkulara kapılan insanların portresi oluşturur.⁵⁶

Yapı ve yöntem açısından Kantemir'in I. satirinde zihnine yaptığı sesleniş açıkça, **Boileau**'nun IX. satiri olan "**Asonesprit**" (1667), III. satirindeki Feofana sesleniş ise **Boileau**'nun III. satiri olan "**A Moliere**" (1664) satirlerine dayanmaktadır. Kantemir'in sık kullandığı portre galerisi yöntemi ise, neredeyse Boileau'da hiç görülmez, ancak **La Bruyere**'nin Klasisizmden 18. yüzyılın aydınlanmasına geçiş aşamasını temsil eden "**Karakterler**" ("**Les caractres ou les murs de ce sicle**") (1687) adlı çalışmasında sürekli olarak uygulanır. Kantemir'in satirlerinde kahramanları için kullandığı isimler de (Chrysippus, Clearchus, Longinus, Ircanus, Medor, Crito, Titius vb.) La Bruyere'nin kahramanlarını çağrıştırmaktadır ve bazen doğrudan ondan alındığı görülür.⁵⁷

Kantemir'in satirlerinde Rus şiiri, yeni estetik ve toplumsal bir anlam kazanır. Şair 18. yüzyıl Fransız ve İngiliz aydınlanmacı edebiyatından etkilenerek Rus yaşamında gerçek bir iyileşme için edebi mücadelenin acımasızlığına kapılmaktadır.

Şairin ilk satiri olan "**Kendi Zihnime**" ("**K umu svoyemu**") şiirinde, onun için aklın en yüce kriter, yargıç ve yönetici olduğunu vurgular.⁵⁸ Girişin hemen ardından bir dizi hiciv portresi gelir. "**Bilimi hor görenler**" dizisinde birinci gerici din adamlarını temsil eden "elinde tespihle Crito" gelir.⁵⁹ I. satirin açıklamalarında Kantemir, piskoposun imgesinin 1720'lerin sonlarında kilise gericiliğinin lideri olan Piskopos Georgi Daşkov'un bir portresi olduğunu belirtir.⁶⁰ Öncelikle din adamlarına karşı çıkış eden Kantemir, 18. yüzyıl din karşıtı edebiyat geleneklerini ve Feofan Prokopoviç'in çizgisini sürdürmektedir. Kantemir, Prokopoviç'in "Manevi Yönetmelik" ("**Duhovni reglament**") eserinde ifade edilen düşüncelerinin çoğunu

⁵⁶ İnanır, **Rus Edebiyatında Aydınlanma Çağı**, , s.64

⁵⁷ Gukovski, **a.g.e.**, s.44

⁵⁸ Dmitri Blagoy, **Russkaya literatura 18. veka**, Moskova, Uçpedgiz, 1951, s.123

⁵⁹ Antioh Kantemir, **Sobraniye stihotvoreniy**, Leningrad, Sovetskiy Pisatel, 1956, s.57

⁶⁰ Gukovski, **a.g.e.**, s.46

paylaşır. Satirin bazı satırlarının "*açıklamasını*" yorumlarken sık sık ona atıfta bulunur.⁶¹

Cahil Crito'ya göre, aydınlanma, "*kitabın üzerinde eriyen*" herkesin "*tanrısızlığına*" yol açar. Onun bakış açısından, genç kuşakta "*her şeyi bilme ... nedenini, sebebini bilme*" arzusu gereksiz merak uyandırmaktadır ve sonuç olarak eskiden İncil'i okuma hakkı ve ayrıcalığına sahip olan din adamlarının otoritelerine gölge düşürmektedir. Şimdi ise Crito herkesin İncil'i "*onurlandırmasından*" ve hatta yorumlamasından şikâyet etmektedir.

Crito, Kantemir'in diğer satirik karakterleri gibi gerçekçi derecede inandırıcıdır. İnandırıcılık, özellikle karakterin doğrudan konuşturulmasıyla elde edilir. Cahil piskopos, "*kutsal*" sözlerin arasına yerel ve hatta küfürlü sözçükler serpiştirerek konuşmaktadır. Crito'nun ahlaki değerlendirmesi, yazar tarafından ironi yardımıyla verilir. "*Kutsal ruh*" olan Crito hep "*homurdanır ve iç çeker*". Ve satirin sonunda, aydınlanmanın yayılmasında onu aslında öfkeliendiren şeyin, mülklerin din adamlarından alınması gerçeği olduğu öğrenilir.⁶²

...тем, что мирской жизни уж отстали,

Поместья и вотчины весьма не пристали⁶³

Aydınlanmanın bir diğer düşmanı da Silvan'dır. Bu eski günlerin toprak sahibi, "Domostroy" ilkelerine uygun olan ataerkil ev düzeni kurmayla uğraşmaktadır. Bilim ona "geliri artırmayı ve maliyetleri düşürmeyi" öğretmez, bu yüzden onun için pratik bir anlamı yoktur. Silvan'a göre: "Bir rublenin kaç kopyek olduğunu - cebir olmadan da sayabiliriz".⁶⁴ Gelecekte, bu tema Fonvizin "*Nedorosl*" ("*Anasının Kuzusu*", 1781) eserinde parlak bir şekilde geliştirilecek ve burada Prostakova, parayı Pafnutiç olmadan da sayabileceğini ilan edecektir.

Crito ve Silvan'ın imgelerinde Kantemir, aydınlanma ve "*yeni*" her şeyin muhaliflerini, eski dönemin ateşli taraftarlarını kınamaktadır. Ancak "*yeni*" olan her şey hicivci tarafından kayıtsız şartsız kabul edilmez. Bir sonraki satirik portrede,

⁶¹ Blagoy, **Russkaya literatura 18. veka**, s.125

⁶² Buranok, **a.g.e.**, s. 65

⁶³ Kantemir, **a.g.e.**, s.58

⁶⁴ Kantemir, **a.g.e.**, s.59

züppe Medor'u tasvir eder. Bu portre, yalnızca dış tarafını izlerseniz "yeni"nin ne kadar çirkin olabileceğini gösterir. Aydınlanmadan dışsal etkilenen genç nesli temsil eden Medor, modern kültürün sadece görüntü kısmı olan elbisenin modaya uygun kesimi, saç modeli gibi tarafını benimsemiştir. Diğer tüm açılardan o da cahildir: Terzi ve kunduracı onun için Seneca ve Cicero'dan daha önemlidir.

Ancak tüm bu aydınlanma düşmanları Kantemir'e aşırı tehlikeli görünmüyordu. Kantemir, asıl tehlikeyi devlet yönetimine etkisi olanlarda görüyordu. Her şeyden önce bunlar en yüksek kilise kademeleri ve kamu hizmetinde olanlardı. Şair, satiri bilimin Rusya'daki iç karartıcı durumu hakkındaki sözleriyle sona erdirir.

*Наука ободрана, в лоскутах обшита,
Изо всех почти домов с ругательством сбита...*⁶⁵

İki ay sonra Kantemir'in ikinci satiri "*Filaret ve Yevgeniy. Kötü Huylu Soyluların kıskançlığına ve gururuna*" ("*Filaret ve Yevgeniy. Na zavizt i gordostdvoryan zlonravnih*") yazılmıştır. Kompozisyon bakımından ikinci hiciv diyalog şeklindedir. Kahramanların isimleri de tesadüfen seçilmemiştir: Filaret "*sevgi dolu erdem*", Yevgeni ise "*asil*", yani soylu anlamına gelir. Hicvin içeriği ve mesajı, Petro'nun reformlarına dayanır. Petro'nun "*Rütbe Tablosu*" ("*Tabel o rangah*") devlet açısından kişisel başarı ve becerileri, soylu unvanların ve asaletin üzerine koymuştur. Kariyer gelişimi, kişisel liyakat ve bilgi ile belirlenmiştir. Kantemir'in, bir kişinin sınıf dışı değerini ve fikrini doğrulaması, onun hümanist ve sivil konumunun bir ifadesidir. Aslında, Rus şiirinde yurttaşlık geleneği, Kantemir'in bu satiriyle başlar.⁶⁶

Yevgeni karakteriyle Kantemir, "*doğal*" haklarını ihlal eden ve asilliğini hesaba katmayan "*Rütbe Tablosu*" ("*Tabel o rangah*")'ndan da açıkça hoşlanmayan, bir soyluyu göstermektedir. Ödüller ve rütbeler hayal eden Yevgeniy boş bir yaşam tarzı sürerek sadece "*gösteriş ve moda kurallarına göre bir kaftan yapmakla*" ilgilenmektedir.

⁶⁵ a.e., s.61

⁶⁶ Buranok, a.g.e., s. 69

“*Kötü huylu soyluları*” betimleyen Kantemir, 18. yüzyılın 20’li yıllarının sonunda gündeme gelen başka bir konuya değinir. Petro tarafından yurtdışına eğitim için gönderilen soylu gençlerin hepsi yabancı ülkelere yaptığı gezilerden hiç de yararlı bilgilerle gelmemişlerdir. Kantemir, edebiyatta ilk kez, yeni, bir kıyafet için tüm bir köyü satmaya hazır olan bu tür züppeleri ortaya çıkarır. Yazarın bakış açısını ifade eden Filaret, verimli, bilgili kişilerin yanında yer alır.

“*Kötü huylu soyluların*” teşhir edilmesi, 18. yüzyılın Rus edebiyatının önemli temalarından biri olarak yansımaları Fonvizin, Novikov, Radishchev ve Krylov’un eserlerinde bulmuştur. “*Ahlaksızlıkların kişileştirilmiş tasviri, karakterlerin tek çizgiselliği, Avrupa hiciv biçiminin Rusya’ya aktarılması ... Klasisizmin oluşmasına yardımcı olur.*”⁶⁷

1730’da Kantemir, yarım kalan “Petrída” şiiri üzerinde çalışır. Petro hakkında tasarlanan kahramanca şiirin yalnızca sanatsal değil, aynı zamanda Petro’nun reformlarının verimliliğini ortaya çıkarmasına ve onu bilge bir hükümdar olarak Petro’nun yeğeni olan yeni Çariçe Anna Ioannovna için açık bir örnek göstererek siyasi bir görevde üstlenmiştir. Bu şiirde yer alan Büyük Petro’nun idealize edilmiş imgesinde, Feofan Prokopoviç’in Petro hakkındaki çalışmalarının etkisi hissedilir.⁶⁸

Kantemir, Kopernik’in heliosentrik sisteminin popüler bir anlatımı olan Fransız eğitimci Fontenelle’nin “*Entretiens sur la pluralité des mondes*” (1686) kitabının çevirisini 1730 yılında tamamlar. Bu çalışmanın çevirisi, Kantemir’in bilimsel bilgiyi Rus toplumunda yayma, bilimsel konulara ilgi uyandırma arzusuna tanıklık etmektedir. Çevirinin önsözünde Kantemir, görevinin “*aniden öğretmek ve eğlendirmek*” olduğunu yazar, [15. T.2. S. 394]. Rus okuyucu için *Meraklı (Lüboptnýy)* rolünde bir kadının olması bir yeniliktir.

Kantemir’in Rus edebiyatındaki önemi büyüktür. O sadece Rus Klasisizminin kurucusu değil, aynı zamanda Klasisizmin içindeki en hayati hiciv (satir) akımının da kurucusudur. Şair, çağının bir temsilcisi olarak, satirlerinde yeni bir insan idealini

⁶⁷ Lubov Kulakova, *Oçerki istorii russkoy estetiçeskoy mısli 18. veka*, Prosveşeniye, Leningrad, 1968, s. 24

⁶⁸ Aleksandr Sokolov, *Oçerki po istorii russkoy poemi 18. i pervoy polovini 19. veka*, MGU, Moskova, 1955, s. 95

çizmiştir ve bu yurttaşlık idealini karşılamayanlarla savaşmıştır. Edebiyat eserlerinde Rus Klasisizmine özgü hemen hemen tüm temalara değinilir. 18. yüzyıl edebiyatının en önemli özelliği aydınlatma geleneğidir ve bunu oluşturan Kantemir olmuştur.

1.4.2. Vasili Trediakovski

Rus Klasisizminin kurucularından, Aydınlanma'nın en önemli savunucularından ve **“Bilgiler Birliği”** (Uçenaya drujina) üyelerinden biri olan Vasili Kirilloviç Trediakovski (1703-1769) oldukça sıkıntılı bir yaşam ve yaratıcılık çizgisinde ilerler. 1732 yılında Bilimler Akademisi'nde çevirmen olarak çalışan Trediakovski birkaç yıl içerisinde çevirisini yaptığı 30 ciltlik Roma Tarihini'ni ve diğer 13 çeviri kitabını, evinde çıkan yangın sonrasında harap olmaları nedeniyle yeniden çevirir.

Trediakovski'nin erken dönemde yazdığı eserlerin birçoğu günümüze ulaşmamıştır. Bunlar arasında “Yason” ve “Tit” adlı iki piyes, şiirler ve D.Barklay'ın “Argenida” eserinin çevirisi vardır. Fransa'da yaşadığı dönemde Trediakovski, Rus yurtseverlik şiirinin başlangıcı sayılan **“Rusya'ya Öven Şiirler” (Stihi pohvalniye Rossii)** adlı şiiri yazmıştır.

Edebiyat bilimcisi İ.Z.Serman'a göre Trediakovski, Rus edebi şarkısının da yaratıcısıdır. Trediakovski'nin 1730 yılında yazdığı ve basılan ilk kitabı olan **“Aşk Adasına Yolculuk” (Yezda v ostrov Lübvı)** adlı, Paul Talman'dan çeviri romanının içinde ve önsözünde **“Her Olay İçin Şiirler”(Stihi na razniye sluçai)** başlığı altında topladığı yaklaşık 100 şiir yer almaktadır. Ekte basılan otuz şiirden yirmisi aşk şiiridir (*lirika*). Çoğu, Trediakovski tarafından Fransızca olarak yazılmıştır. Şiir tekniği açısından Fransız şiirleri Rusçadan çok daha hafif ve zariftir.⁶⁹ Trediakovski, Rusça metinlerde Fransız salon şiirlerinin (*lirika*) karakteristik şiirsel imgelerini ve konuşma figürlerini de kullanmaya çalışmıştır. Tatlı bir eziyet ve dayanılmaz mutluluk olarak aşk teması, şiirlerin tamamında geçmektedir.

Trediakovski'ye göre aşk, ne kadar garip ve cüretkâr görünse de, dinden daha güçlüdür, bu duygunun gücü karşısında manastır yeminleri bile güçsüzdür:

⁶⁹ Blagoy, *İstoriya russkoy literaturı, a.g.e.*, s.421

*Все ей угождают,
Все любви желают*⁷⁰

Hayatın kendisi, Trediakovsky'nin şarkılarında sürekli bir aşk kutlaması olarak görünür.

*Мы любви сами ищем.
Ту ища не устали,
А сласть ее познали,
Вскачь и пеши к той рыщем*⁷¹

Trediakovski'nin çevirdiği *“Aşk Adasına Yolculuk” (Yezda v ostrov Lübvı)* adlı eser, Rusça basılmış ilk romandır. Paul Talman'ın *“Voyage ali'ile d'Amoure ou la clef des coeurs”* adlı aşk alegorik romanı, yurtdışında kaldığı süre sonunda Trediakovski tarafından çevrildi. Bu çeviri, Trediakovski'nin çağdaşlarına bir tür raporu, bilgisinin ve edebi yeteneklerinin bir göstergesi olarak modern Fransız edebiyatı üzerine yaptığı çalışmanın sonucudur.⁷²

Roman iki bölümden, Aşk Adası'na iki yolculuktan oluşmaktadır. Her iki bölüm yazarın arkadaşı Lisid'e koşullu mektup biçiminde verilmiştir. Özel olan bu mektub biçimi, Trediakovski'nin okuyucularına yakın olmasını mümkün kılmıştır.

Romanın ilk bölümünde eserin kahramanı Tirsis'in Aminta'ya karşı talihsiz aşkı anlatılır. Tirsis beklentisinin tam tersi olarak kendini Gösteriş (Roskoş) Adası yerine Aşk (Lubov) Adasında bulur. Burada Aminta'yla tanışır ve ona tutkuyla aşık olur. Alegorik bir karakter olan Mantığın (Razum) *“konuşmalarını ve sağlam öğütlerini”* dinlemeyen Tirsis, Aminta'yı düşler. Önlem (Predostorojnost) ve ‘Saygı’ (Poçteniye) tarafından uyarılsa da, onları dinlemez ve ‘Telaş’ (Bespokoystvo) yerine, (İstek) Pretentsia Nehri üzerindeki ‘Umut’ (Nadejda) şehrine gider. Saygı ve Aşk Tanrısı (Kupidon) kahramanı ‘Sessizlik’ ve ‘Sır’ (Tayna) tarafından korunan kaleye götürür. Tirsis uzun süre Aminta'yı ararken, Aminta ‘Acımasızlık’ (Jestokost) mağarasına çekilir. Kederden bunalan Tirsis, ‘Çaresizlik’ (Otçayaniye) Gölü'ne gelir

⁷⁰ Vasili Trediakovski, *İzbrannıye proizvedeniya*, Önsöz L.İ. Timofeyev, Moskova-Leningrad, Sovetskiy Pisatel, 1963, s.83

⁷¹ a.g.e., s.87

⁷² İlya Serman, *Russkiy klassisizm: Poeziya, drama, satira*, Leningrad, Nauka, 1973, s.104

ve burada ‘Acıma’ (Jalost) ona acıyarak Aminta'yı ona getirir. Sevgililer ‘Samimiyet’ (İskrennost) kalesine çekilirler ve kaleden çıkarken Aminta, ‘Görev’ (Doljnost) tarafından kaçırlır. Böylece Tirsis yine tek başına acı çekmektedir. Tüm maceralarının ardından, Tirsis ve Aminta nihayet kendilerini ‘Kader’ (Rok) onları ayırana kadar mutlu bir şekilde yaşadıkları ‘Aşk’ şehrinde bulurlar ve böylece romanın ilk bölümü tamamlanır.

İkinci bölüm ise kahramanların ahlakındaki değişiklikleri anlatmaktadır. Tirsis, Aminta'nın ihanetini öğrenir. Bundan sonra Silvia ve Irida adlı iki kadınla aynı anda entrika dolu bir ilişki yaşamaya başlar. İlk başta böyle bir hayatı gerçekten sever, ama çok geçmeden sıkılır, *"çünkü bir birlik içinde iki kişiyle yaşamak çok zor!"* dur. Sevgiyi bırakır, ‘Mantığın’ (Razum) tavsiyesine uyarak ve ‘Ünü’ (Slava) takip ederek Aşk Adası'ndan ayrılır.

Buradan anlaşıldığı gibi romandaki yer adlandırmaları aşk ilişkisinin anlamsal kodlamalarıdır. Talman'ın eserindeki olayların beklenmedik bir biçimde gelişmesi, mantığa aykırı gibi görünmesine karşın dönemin Rus toplumunda yükselişe geçen yurttaşlık-vatanseverlik idealleriyle uyumlu olduğundan, Trediakovski'nin çevirisi Rusya'da büyük ilgi uyandırır.⁷³

Bu ilk çeviri aşk romanında Trediakovski, düzyazı ve şiirde ilk kez cesurca dünyevi, *"tatlı aşk"* duygusunu yüceltmıştır. Trediakovski, özellikle şiirde, kıtayı ve ritmi değiştirerek orijinali körü körüne takip etmemiştir. Yazar romana, orijinalinde olmayan erotik durumlar ve tanımlamalar getirir.⁷⁴ Örneğin:

*“Руки ей давил, щупал и все тело...”,
“В жаре любовном целовал ю присно...”,
“Вся она была тогда в его воли,
Чинил как хотел он с ней се ли то ли...”*

Kitabın başarısı çok büyüktür. Aşk sahnelerinin betimlemeleri Rus okuyucuyu tam anlamıyla şaşırtır. Şair, Talman'ın soyutladığı aşk duygusunu maddileştirir ve

⁷³ İnanır, **Rus Edebiyatında Aydınlanma Çağı, a.g.e., s.74**

⁷⁴ Serman, **Russkiy klassisizm: Poeziya, drama, satira, a.g.e., s.107-109**

somutlaştırır. Trediakovski, yeni bir şiirle çevirmeni kınayan din adamlarının ve gericilerin saldırılarına karşı kendini savunur:

*Худо тому жити,
Век ему тужити
Кто хулит любовь:
Утирая бровь*⁷⁵

17. yüzyılın sonları 18. yüzyılın başlarındaki Fransız şiirinin, özellikle “*libertinus*” olarak bilinen, özgür düşünen şairler okulu temsilcilerinden; Nicolas Iveto, Jean Hainaut, Kont de Gramont, Charles Lafart, vb. şairlerin Trediakovski üzerindeki etkisi kuşkusuzdur.⁷⁶

1735 yılında Trediyakovski “*Rus Şiirinde Yeni ve Kısa Bir Yöntem*” (“*Noviy sposob k slojeniyu rossiyskih stihov*”) adlı kuramsal çalışmasında şiir ile dil arasındaki bağlantıyı araştırır.⁷⁷ Trediakovski, Bilimler Akademisi'nde şiirde reform ve Rusça dilinin eksiksiz bir sözlüğünün hazırlanması hakkında bir konuşma yapar. Konuşmada, Rus dilinin ruhuna yabancı Polonya’dan geçmiş *sillabique* şiirsel formundan, onun için doğal olan *tonik* şiir biçimine geçilmesini savunur.

Trediakovski'nin çalışması sadece şiire değil, Klasisizm destekçilerinin ilgisini çeken tüm sorunlara değinmiştir. İlk olarak, kuramsal edebi düşünce Rusya'da basılı bir ifade almıştır. Tezin şiir bölümü, 18. yüzyılda Rus edebiyatının reformuna damgasını vuran fırtınalı bir tartışmaya neden olmuştur.

“*Rus Şiirinde Yeni ve Kısa Bir Yöntem*” (“*Noviy sposob k slojeniyu rossiyskih stihov*”) adlı yeni kuramın ana tezleri, şiir ve dil arasındaki yakın bağlantının doğrulanması ve tonik ilkenin yerleştirilmesinden oluşmaktadır. Trediakovski, vurgulu ve vurgusuz hecelerin düzenli değişimine dayanan ve yeni bir şiir sistemi olan *sillabique-tonik* sistemini önermiştir. Şair tarafından önerilen şiir yazma reformu, ulusal bir Rus temeli üzerine inşa edilmiş ve büyük ölçüde tüm Rus şiirinin daha da gelişmesini belirlemiştir. Trediakovski'nin çalışmasının önemi, bazı

⁷⁵ Trediakovski, *İzbrannıye proizvedeniya*, a.g.e., s.91

⁷⁶ Buranok, a.g.e., s. 85

⁷⁷ İnanır, *Rus Edebiyatında Aydınlanma Çağı*, a.g.e., s.78

yanlışlar olsa da (örneğin, Trediakovski'nin kuramının tam aksine olarak Rus şiirinin ana boyutu haline gelen *horey* değil *iamb*'dı), kendi anadilinin ve yerli folklorunun özelliklerine dayanarak, şiirde reform yapmanın doğru yolunu kesin şekilde göstermesidir.

Aynı çalışmanın ikinci yarısı Trediakovski tarafından, Rus okuyucunun şiir türleri ve üslup sorunları ile tanışmasına ayrılmıştır. Trediakovski, Sumarokov'dan bile önce, *Klasisist türler kuramını* geliştirmekteydi. Trediakovski'nin Rus kuramsal-edebi ve sanatsal bilince tanıttığı yeni şiirsel tipler arasında *sonet* ilk olmuştur. Trediakovski için *sonet* “yüksek şiirdir”. *Sonet* yazara göre şairden büyük şiirsel beceri gerektiren, en karmaşık performans tekniğini talep eden bir türdür.

Trediakovski'ye göre *rondo* da icrası zor bir türdür. *Rondo*, sadece dizelerin sayısı (*sonede* 14, *rondoda* 13) ve uyak biçiminde değil, aynı zamanda ana fikrin ifade edilme biçiminde de *sonetden* farklıdır. Bir *sonetde* ana anlamsal ve ideolojik yük son dizeye düşer, *rondoda* ise ilk dizede ifade edilen düşünce şiirin ortasında ve yine zorunlu olarak son satırında tekrarlanır ve ilk dizenin *rondoda* büyük önem taşıdığı anlamına gelir.⁷⁸

Böylece Rus edebiyat camiasında şiirin sadece ölçekler ve uyaklarla, dizeler oluşturma yeteneği olduğu düşüncesi, şiirin söze hâkim olma sanatı, düşüncüyü net ve anlaşılır, farklı şiirsel biçimlerde ifade etme yeteneği olduğu düşüncesiyle yer değiştirir.

Araştırmacı çalışmasında ayrıca; *epistola*'nın (mektup) ne olduğuna dair bir açıklama verir. *Epistola*'nın ardından Trediakovski içeriklerinin sadece üzücü değil, aynı zamanda aşk olabileceğini belirterek *elegiya*'lara geçer. Devamında, yazarın görüşüne göre, sıradan insanların yaşamının, düşüncelerinin, ruh hallerinin yansıması ile ilişkili olabilecek *madrigal*, *epigram*, “dünyevi şarkı”nın açıklamaları yer almaktadır.

Rusya'da, Avrupa'ya karşı büyük bir ilgi olduğundan Tredialovski George Barkley'nin “*Argenida*” (1751) adlı romanını da çevirir. Barkley'nin bu romanı,

⁷⁸ Buranok, a.g.e., s. 88

monarşi ile yürütülen iktidarlarda siyasi bir nizamname olarak kullanılabilecek bir eserdir.

“Tilemahida ya da Odissey’in Oğlu Tilemah’ın Gezisi” (**“Tilemahida ili stranstvovaniye Tilemaha sina Odisseye”**) Trediakovski’nin bir başka eseri Avrupa’da popüler olan Fransız yazar Fenelon’un **“Aventures de Telemaque”** adlı düzyazı romanının, şair tarafından yapılmış şiirsel çevirisidir.

Bu eserde Trediakovski’nin, Rus destanlarını antik kültürün öğeleriyle zenginleştirme isteği görülür. Şairin belirttiği gibi Antik kültürün Rus edebiyatına etkisi imgesel ve biçimsel düzeneklerde ortaya çıkar ve bununla sınırlı kalır. Düşünsel içerik açısından ise Tilemahida Antik dünya görüşünü değil, aydınlanma öncesi toplumsal ve ahlaksal ideolojiyi yansıtmaktadır.⁷⁹

Edebiyat kuramcısı ve dilbilimci bir şair olarak Trediakovski, antik edebiyatın, eski Rus edebiyatının ve Avrupa edebiyatlarının tür zenginliğini iyi bildiğinden, Rus şiir sanatına yeni lirik türlerinin yerleşmesini sağlar. Yazar, edebi ve tarihi eserler çevirmeni olarak Rusya’da Klasisizmin yazınsal düzeneğinin oluşmasında katkılarda bulunmuştur.

1.4.3. Mihail Lomonosov

18. yüzyıl Rus toplumsal yaşamının en önemli kişilerinden biri olarak köylü bir balıkçının oğlu olan Mihail Vasilyeviç Lomonosov (1711-1765), ansiklopedik bilgilere sahip olması ve çeşitli alanlarda yaptığı çalışmalarıyla adını Rus tarihine yazdırmıştır. 1755 yılında, Moskova’da günümüzde onun adını taşıyan ilk Rus üniversitesi, yine kendi girişimleri sonucu açılmıştır.

Trediakovski’nin şiir yazma çalışmalarından etkilenen Lomonosov şiir yaratıcılığı konusundaki çalışmalarını, 1739 yılında **“Rus Şiir Yaratıcılığı Üzerine Bir Yazı”** (**Pismo o pravilah rossiyskogo stihotvorstva**) adı altında toplar ve yeni şiir kurallarına göre yazdığı **“Hotun’ın Ele Geçirilişi Üzerine”** (**Na vzatiye Hotuni**)

⁷⁹ İnanır, **Rus Edebiyatında Aydınlanma Çağı**, a.g.e., s.76

kasideyi yayımlar. Trediakovski'nin dize kuruluşunda gerçekleştiremediklerini Lomonosov tamamlamıştır.

1757 yılında Lomonosov ise **“Rossiyskaya grammatika”** adlı ilk bilimsel Rusça dilbilgisi kitabını yayımlar. Eser; insan dili, okuma ve yazma, isimler, fiiller, yardımcı dil öğeleri, biçim bilgisi bölümleri olmak üzere altı bölümden oluşmaktadır. Eserde Rus dil bilgisinin gelişimi için önemli sınıflandırmalar ve yorumlar yapılmıştır. Ayrıca 1619 yılında Meletiy Smotritski tarafından oluşturulan **“Rusça Gramer”** adlı bir kitap da bulunmaktadır fakat bu kitap açıklayıcı nitelik taşımaktadır. Dolayısıyla ilk bilimsel yorumu içeren dil bilgisi kitabı Lomonosov'un kitabıdır.⁸⁰

Lomonosov, Rus dilinin stilleri hakkındaki fikirlerini ilk olarak **“Güzel Konuşma Sanatı Üzerine Kısa Bir Bakış”** veya **“Ritorika”da (1748)** dile getirir. Daha sonraları **“Rus Grammatikası”**nda ve **“Rus Dilinde Kilise Kitaplarının Kullanımının Üzerine” (1758)** adlı eserlerinde görüşlerini daha ayrıntılı olarak yazar. Burada Lomonosov, olasılık ve gerekliliği gerekçelendirmek için ve aynı zamanda, Rusça'nın tüm işlevsel dil iletişim biçimlerinde kullanımını kodlamak için tasarlanmış, Rus dilinin **“üç stili”** kavramını yaratmaktadır.

Lomonosov'a göre, her edebi türün belirli bir **“stille”** yazılması gerekmektedir.

“Yüksek stil”, kahramanlık şiirleri ve kasideler için;

“Orta stil”, şiirler, elejiler, satirler, betimleyici düzyazılar için;

“Düşük stil”, komediler, epigramlar, şarkılar, "sıradan işler" için.

Ortak (Rusça ve Kilise Slav dilleri için ortak olan), Kilise Slav ve Rusça Yerel (Günlük) kelimelerin oranına bağlı olarak **“Stiller”** öncelikli olarak kelimelere göre sıralanmıştır.

“Yüksek stil”, Kilise Slav kelimelerin ortak kelimelerle bir araya gelmesiyle karakterize edilir.

⁸⁰ Şahin, a.g.e., s.187

“Orta stil”, belirli miktarda Kilise Slav ve Yerel kelimelerin eklenmesiyle ‘Ortak’ sözlük temelinde kurulur.

“Düşük stil” ise ortak ve yerel sözcükleri birleştirir.

“Üç Stil” kuramı, 18. yüzyılın ikinci yarısında Rus edebi dilinin gelişimi üzerinde **Nikolay Karamzin** okulunun (1790'lardan itibaren) günlük dille Rus edebi dilinin yakınlaşması yönünde çalışmalarına kadar önemli bir etkiye sahipti.⁸¹

1750 yılında Lomonosov, İmparatoriçe Yelizaveta’nın emri üzerine “**Tamira ve Selim**” tragedyasını yazmıştır. Bu oyunun süjesinde, yazarın bir tarihçi olmasının büyük ölçüde etkisi olmuştur.

1761 yılında “Büyük Petro” şiirini yazan Lomonosov, sadece Petro’nun kişiliğini ve eylemlerini övme temasıyla yetinmeyerek, aynı zamanda Rus edebiyatında yeni bir edebi tür olan tarihsel bir kahramanlık şiiri yaratma sorununu çözüyordu. Feofan Prokopoviç’in, Poltava zaferini yücelttiği Epinikion’da, Kantemir’in bitmemiş şiiri Petrida’da bu yönde bazı girişimlerde bulunulmuştur.

Lomonosov’un edebi çalışmalarında önemli yeri kasideler alır. Lomonosov vatan “**1748 Yılı kasidesi**” (*Oda 1748 goda*), bilim “**1750 Yılın kasidesi**” (*Oda 1748 goda*), huzur “**Anakreont’la Söyleşi**” (*Razgovor s Anakreontom, 1761*) ve hükümdar “**1762 Yılı kasidesi**” (*Oda 1762 goda*) temalı geleneksel olarak övgü içeren kasidelerine toplumsal anlam kazandırır.

Lomonosov’un edebi yaratıcılığının zirvesi, devletin hayatındaki kayda değer olaylarla bağlantılı olarak örneğin; İmparatoriçe Yelizaveta ve II. Katerina’nın tahta çıkması üzerine yazılmış olan kasidelerdir.

*Когда на трон она вступила,
Как вышний подал ей венец,
Тебя в Россию возвратила
Войне поставила конец.⁸²*

⁸¹ İlya Serman, **Poetiçeskiy stil Lomonosova**, Moskova, Nauka, 1966, s.260

⁸² Mihail Lomonosov, **Polnoye sobraniye soçineniy**, Moskova, Leningrad Nauka, 1950-1959, 10 Cilt, s.121-122

Klasik Rus kasidesinin "babası" sayılan Lomonosov'un kasidelerinde; yurttaşlık, yurtseverlik liriğinin doruğunu görmekteyiz. Şairin kasidelerindeki coşkuyu "Yüksek Stil" kullanılarak yazılmış olmalarını, hitabet vurgularını, içeriklerini oluşturan önemli olayları, böyle bir liriğin ürünü olmakla açıklamak olasıdır. Geleneksel olarak övgüler içeren kasideye, Lomonosov toplumsal bir anlam kazandırır. Şairin kasidelerindeki lirik "Ben" oldukça tümel bir imgede birleşir, dönemin düşünce ve duygularını yansıtır. Gogol, daha sonra Lomonosov'un şiirsel dünya görüşünün özelliğine dikkat çekerek şunu diyecektir: *"Coşkunun gücü, bir doğa bilimcisini şaire dönüştürdü"*.

1.4.4. Aleksandr Sumarokov

Rus Klasisizminin kuramcısı olan Aleksandr Petroviç Sumarokov (1717-1777) eserlerinde Rus soylu tabakasına seslenmiştir. Yazar, edebi eserlerinde aydınlanmaya, yeni kültürel değişikliklere destek çıkan, bilgisizliği ve gericiliğe ise savaş açan adaletli hükümdarın imgesini çizer. 1759 yılında **"Çalışkan Arı"** (*Trudolüбивaya pçela*) adlı kendi dergisinde ideal hükümdar imgesini **"Hükümdarımız Büyük Petro'yu Öven Şiirler"** (*Slovo pohvalniye o gosudare Petre Velikom*) panegirik şiirlerinde görebiliriz.⁸³

Sumarokov Klasisizm kuramını 1748 yılında **"İki Mektup"** (*Dve epistoli*) adlı şiirsel öğretisinde irdeler. Yazar, bu eserinde Rus edebiyatına yerleşen Klasisizmin temel estetik ilkelerini şöyle belirler:

1. Örnek alınacak yazarlara öykünmek,
2. İçerik ve biçim açısından türleri birbirinden ayırmak,
3. Mantığın öncülüğü,
4. İçeriğin biçim üzerindeki egemenliği,
5. Edebiyatın didaktizmi,
6. Eylemlerin gerçeğe yakın olması ve duyguların doğal olarak betimlenmesi.⁸⁴

⁸³ İnanır, **Rus Edebiyatında Aydınlanma Çağı, a.g.e., s.112**

⁸⁴ Aleksandr Sumarokov, **İzbranniye proizvedeniya**, Önsöz P.N. Berkov, Leningrad Nauka, 1956, s.119

Rus edebiyatında klasik ilkeleri savunan Sumarokov, çalışmalarında büyük ölçüde ulusal geleneğe dayanır, zamanının klasik Rus edebiyatının deneyimini kullanır.⁸⁵

Şair Sumarokov, yaklaşık 40 yıllık yaratıcılık sürecinde birçok lirik ve duygusal şiir (*“Ot çego trepešet serdse” (Kalp Neden Böyle Atıyor), “Ne plaç tak mnogo dorogaya” (Bu Kadar Çok Ağlama Kıymetlim) vb.*) satirik şiirler (*“Asalet Üzerine” (O blagorodstve), “Değişen Dünyaya” (Hor k prekrasnomu svetu) vb.*) ve 400’e yakın fabl (*“Sabır” (Terpeniye), “Aslan Kılıklı Eşek” (Osel v lvinoy şkure) vb.*) yazmıştır.

Aşk şiirleri, Büyük Petro zamanından beri sosyete arasında moda olmuştur. Sumarokov ise onu çeşitlendirmiştir. Sumarokov'un aşk şiirleri en çok *şarkı, eklog, idil ve elegye* türlerinde yaratılmış olup ekloglarda ve idillerde çok sayıda koşullu imgeler, koşullu manzaralar vardır. Şarkı türü Sumarokov için daha favori ve daha başarılıdır. Burada kahramanların aşk deneyimlerini tasvir etmede belirli bir derinliğe ulaşır. Aynı zamanda Rus lirik şiirinin en önemli geleneklerinden birinin temellerini atan folklor poetikasıyla da etkilenmiştir.

*Зреть тебя желаю, а узрев мятуся
И боюсь, чтоб взор не изменил,
При тебе смущаюсь, без тебя крушусь,
То не знаешь, сколько ты мне мил.
Стыд из сердца выгнать страсть сию стремится,
А любовь стремится выгнать стыд.
В сей жестокой брани мой рассудок тмится,
Сердце рвётся, страждет и горит⁸⁶*

1740'larda Sumarokov, ciddi ve manevi kasideler yazmaya başlamıştır. Lomonosov'un kasideleri, Sumarokov'a bu türün bir örneği olarak hizmet eder. Manevi kasidelerinde felsefi motifler duyulmaktadır : insan yaşamının kısa süresi üzerine düşünceler (*“İnsanın Kibrine” (“Na suyetu çeloveka”), “Dünyanın*

⁸⁵ Buranok, a.g.e., s. 135

⁸⁶ Sumarokov, a.g.e., s.267

Kibirine Ode ("Oda na suyetu mira")), ölüm korkusu ("*Ölüm Saati*" ("*Ças smerti*"), "*Ağlıyorum*" ("*Plaçu i rıdayu*"), yalnızlıkla ilgili şikayetler ("*Kötülere karşı*" ("*Protivu zlodeyev*").

Hicivsel öge, çağdaşları tarafından büyük ilgi gören Sumarokov'un fabllarının ana ögesidir. Bu küçük hiciv eserlerinin çoğunluğu toprak sahiplerinin zulmüne, memurların rüşvet isteğine ve ikiyüzlülüğe yöneliktir. Birçok fabl, büyük bir sosyal keskinlik ile ayırt edilir. Örneğin, "*Sabır*" ("*Terpeniye*") fablında, bir zamanlar bütün gün yemek yememesi gereken belirli bir kâhya şöyle tanımlanır; "*Onun için çok zor değildi*" ve bu düşünceyle atını yaza kadar beslememeye karar verdi, yazın zaten çayırda kendini besleyecekti. Ona göre, at buna dayanabilirdi:

Терпенье никогда не сокращает века,

*А лошадь крепче человека.*⁸⁷

Bu "deneyim" sonucunda at doğal olarak ölür. "*Sabır*" ("*Terpeniye*") fablı, köylülerini aç bırakan cimri ve zalim toprak sahiplerine yöneliktir.

Bir dramaturg olarak Sumarokov ilk çıkışını 1747 yılında "*Horev*" adlı tragedyasıyla yapar. 30 Ağustos 1756'da, İmparatoriçe Yelizaveta Petrovna'nın özel talimatıyla ilk yerleşkesi kurulan Rus Tiyatrosu'na müdür olarak atanır. Müdür olduğu sürece "*Dimiza*" adlı tragedya, "*Çöldeki Adam*" ("*Pustinnik*") adlı drama ve "*Sahte Çeyiz*" ("*Pridanoye obmanom*") adlı komedyaya olmak üzere sadece 3 oyun yazabilmiştir. 1761 yılında Sumarokov görevinden ayrılmaya zorlanmıştır. Yazarın geç dönemde ele aldığı "*Vişeslav*" (1770), "*Düzmece Dmitri*" ("*Dmitri Samozvanets*, 1771) tragedyaların coşkusal dokusunu ahlaksal-siyasal öğreticilik belirler.⁸⁸

Sumarokov'un 18. yüzyılın ikinci yarısında Rus edebiyatının gelişimi üzerindeki etkisi büyüktür: dramatik ve lirik türlerdeki tüm alt türlerin örneklerini verir ve böylece kendi okulunu yaratır. Aydınlanma Çağı'nda, bir şair, oyun yazarı, teorisyen, gazeteci, halk figürü olan Sumarokov, Rus Aydınlanmasının özünü ifade edebilmiş ve en önemli fikirlerini çalışmalarında somutlaştırmıştır.

⁸⁷ a.e., s.344

⁸⁸ İnanır, *Rus Edebiyatında Aydınlanma Çağı*, a.g.e., s.125

İKİNCİ BÖLÜM

18. YÜZYILIN İKİNCİ YARISINDA RUS EDEBİYATI

2.1. 18. Yüzyıl İkinci Yarısında Rusya’da Yaşanan Gelişmeler

Geleneksel dış politikayı terk ederek Prusya ile ittifak kurmaya yönelen III. Petro, Senato’nun gücünü azaltarak yetkileri yakın çevresinde toplar. Bu adımların yarattığı yaygın tepki üzerine, aynı yılın temmuz ayında, bir saray darbesiyle III. Petro’nun karısı II. Katerina (1762-1796) tahta çıkarılır. Katerina’nın güçlü yönetimi önceki hükümdarlar döneminde izlenen yayılma politikasını daha da ileriye götürmüştür.⁸⁹

Katerina döneminde, Rus İmparatorluğu’nun yeni bir bölgesel büyümesi başlar. 1770’te Çeşme savaşında Ruslar Osmanlı Donanmasını yakmıştır. 1768-1774 Osmanlı Rus savaşından sonra, 1774’te KüçükKaynarca Anlaşmasına göre Kırım Hanlığı Osmanlı egemenliğinden çıkar, Rusya, Don, Dnipro nehirlerinin ağzında ve Kerç Boğazı’nda önemli kaleler inşa eder.

1783’te Katerina; Kırım’ı, Kuban’ı ve Balta’yı ilhak eder. 1787-1791 Osmanlı Rus savaşından sonra, Dnestr Nehri ve Böcek arasındaki sahil şeridi ve 1772-1795 yılları arasında Polonya’nın üç kez bölünmesinden sonra, Belarus’un bir parçası, Volin, Podolsk ve Minsk bölgeleri, Litvanya eyaletleri, Kurland Prenslığı Rusya sınırlarına katılmıştır.⁹⁰

1796’da II. Katerina’nın vefatından sonra, tahta Katerina’nın oğlu I. Pavel çıkmıştır. Pavel, birkaç karşı reform gerçekleştirerek, soyluların konumunu zayıflatan, köylülerin konumunu iyileştiren, iktidarı merkezileştirmeye ve idari reformlara yönelik, sansürü güçlendiren ve kadınları tahttan dışlayan halefiyet

⁸⁹ Uzelli, **a.g.e.**, s.15

⁹⁰ Mihail Geller, Aleksandr Nekriç, **İstoriya Rossiyskoy imperii**, Moskova, MİK, 1997

yasalarını kabul etmiştir. Gerçekleştirdiği askeri reformların sonucunda, hizmetlerin dış özelliklerine daha fazla dikkat edilmiştir.

18. yüzyıl Rus politikasının sonucunda, Rusya toprakları önemli ölçüde artmıştır. Baltık ve Karadeniz'e erişim sağlanmış, ordu modernleşmiş, donanma yaratılarak modernleştirilmiştir. Kadınlar da dahil olmak üzere birçok eğitim kurumu kurulmuş, serflik güçlendirilerek toplumsal yaşamın her alanında yapısal dönüşümler gerçekleştirilmiştir.

2.2. Aydınlanma Dönemi: II. Katerina Döneminde Rus Kültüründe Yaşanan Gelişimler.

Katerina'nın hükümdarlığı döneminde devlet yönetiminde birçok yenilik ve reform yapılmış, senato 6 bölüme ayrılarak yetkileri azaltılmıştır. Genel kadastro ve askeri faaliyet düzenlemek ve dış politikayı belirlemek için Devlet Konseyi kurulmuştur. Katerina'nın yönetimi döneminde kent okulları, kolejler ve kızlar için Smolnı Enstitüsü açılmıştır. Bilimler Akademisi'nde anatomik tiyatro, rasathane, botanik bahçesi, fizik odası, kütüphane ve atölyeler açılarak 1766 yılında tüm tiyatrolar İmparatorluk Tiyatroları adıyla Yelagin'in yönetimi altında toplanmıştır. Salgınlara karşı mücadele bir devlet görevi haline gelmiş, aşılama yapılmış, birçok hastane ve barınak açılmıştır.

II. Katerina'nın hükümdarlığının 34 yılı soylulardan yana bir politika izlenmesi sebebiyle "*soyluların altın çağı*" olarak tarihe geçer. Kocası III. Petro'nun ardından soyluların hiçbir görev yapmamalarına yönelik izin verilmiştir. 1765'te Genel Arazi Bölüşürülmesi yapılarak topraklar soylular arasında bölüşürülmüştür. Soyluların çıkarlarını korumak için, köylüler son haklarından da mahrum edilmiştir. Öyle ki sürgün ve ağır emek korkusu altında, toprak sahibinden şikayet etmek yasaklanmış, serflerin "perakende" satılmasına, yani, ailelerin acımasızca bölünmesine izin verilmiştir.⁹¹

⁹¹ "*İstoriya Rossii v 18.veke*", (Çevrimiçi), <https://ote4estvo.ru/kratkaya-istoriya-rossii/615-istoriya-rossii-18>. Erişim Tarihi: 05 Haziran 2021

Böylece, 18. yüzyılın sonu soylular için altın bir çağ olarak yaşanmış, köylüler için ise korkunç bir kölelik dönemi olmuştur. Hükümdarlığı sırasında II. Katerina, favorilerin kişisel bağlılığına güvenerek, devrim girişimlerini tüm araçlarla bastırmıştır. Filozof Voltaire'in fikirlerini destekleyip, Rousseau ve Montesquieu'nun kitaplarını okurken, “Aydınlanma”yı ise özgün bir tarzda algılamıştır.

Katerina'nın yönetim dönemi Aydınlatıcı Mutlakiyet olarak adlandırılmasına rağmen Katerina, Aydınlanmanın tüm halkı değil, sadece toplumun üst katmanlarını etkilemesi gerektiğine inanmıştır. Aksi halde yaşanan aydınlanma sürecinin halk arasında isyanlara yol açabileceğini düşünmüştür. Katerina döneminde birkaç isyan hareketi görülmüştür: 1773-1774 yılları arasında Yemelyan Pugaçev liderliğindeki Köylü İsyanı, 1771'de ise Veba İsyanı. II. Katerina'yı, serflerin, Kazakların, çalışan insanların, Başkurtların ve Kalmukların'da katıldığı Pugaçev isyanı (1773-1775) özellikle korkutmuştur.⁹²

II. Katerina Dönemi'nde antik sanat ekolü, beraberinde Rusya'ya Klasisizmi getirmiştir. Başlıca süslemeleri görkemli sütunlar ve serbest cepheler olan Klasisizm, özellikle Avrupa modasını izleyen soylular tarafından benimsenmiştir. Tarihin ve I. Petro'nun başlattığı Petersburg ve Moskova arasındaki mimari tarz ayrımı, Rus Klasisizminde de devam etmiştir. Bu dönemde ayrıca, Rus Klasisizminin büyük öncüleri İvan Yegotov, Yelizvoy Nazarov, Radion Kazakov gibi önemli Rus mimarları yetişmiştir.⁹³

18. yüzyılda diğer sanatlarda olduğu gibi heykel alanında da ilk başta I. Petro'nun heykellerini yapmak için yarışan heykeltıraşlar tarafından gelişmeler yaşanmıştır. 1757 yılında Güzel Sanatlar Akademisinin kurulmasıyla birlikte Fedot Şubin (1740-1805), İvan Prokofyev (1758-1828), Mihail Kozlovski (1753-1802), İvan Martos (1754-1835), Fedor Gordeyev (1744-1810) gibi önemli Rus heykeltıraşlar yetişmiştir. Sanatçılar heykel sanatında da öne çıkan Klasisizm

⁹² “Rossiya v 18.veke”, (Çevrimiçi), <https://2mir-istorii.ru/sobytiya-novaya-istoriya/765-rossiya-v-18-veke.html>, Erişim Tarihi: 12 Haziran 2021

⁹³ Vladimir Solovyev, **Zolotaya kniga russkoy kulturi**, Moskova, Bely Gorod, 2008

akımının ilkelerine uyarak eserlerinde sağlam anatomiye, silüette belirginlik ve bütünlüğe, estetiğe önem vermişlerdir.⁹⁴

Güzel Sanatlar Akademisi, 18. yüzyılın ikinci yarısı itibarıyla düzenli olarak sergiler açmaya başlamıştır. Rus sanatçılar dünyaca ün kazanmış ressamların eserleriyle tanışma fırsatını bulmuşlardır. Güzel Sanatlar Akademisi'nin en büyük katkısı Rus resim sanatına öğrenci yetiştirmek olmuş, Akademinin ilk hocaları, özellikle Klasisizmin görsel ifadesi sayılabilen tarihi konulu resimlere önem vermişlerdir.

18. yüzyılın sonlarına doğru Rus ressamlığında, Duygusalıcılığın (Santimantalizm) önemi artmıştır. Ressam V. Borovikovski'nin, "M. Lopuhina'nın Portre'si", büyüleyici güzellikleriyle Duygusalıcılık (Santimentalizm) akımın başyapıtı sayılan bir eserdir.⁹⁵ Bu dönemde, II. Katerina 1400'ü aşkın tabloda oluşan bir koleksiyona sahip olmuş, Ermitaj Müzesi de bu koleksiyon sayesinde 18. yüzyıl sonlarında dünya çapında bir müzeye dönüşmüştür.⁹⁶

18. yüzyılın sonu; resim sanatçıları Dmitri Levitski, Fedor Rokotov, heykeltıraş Fedor Şubin ve diğerlerinin yaratıcılığının en parlak dönemidir.⁹⁷

2.2.1. II. Katerina Dönemi Eğitim Alanında Faaliyetler

I. Petro'nun, Rusya'yı aydınlatma idealinin takipçisi, şüphesiz II. Katerina'dır. Çariçe, I. Petro'nun başlatmış olduğu laik eğitim düzenini yaygınlaştırmak için büyük çabalar göstermiştir. I. Petro teknik eğitime büyük önem verirken, II. Katerina bu eğitimin kapsayıcı olmasıyla yakından ilgilenmiştir.

İmparatoriçe, Aydınlanma Çağ'ının temel öğretilerinden olan toplumun eğitimle geliştirebileceği ilkesini özümseyen bir hükümdar olarak eğitime önem vermiştir. Katerina'nın bu alanda en büyük yardımcısı olan İvan Betskoy, Çariçe'nin eğitime ilişkin önerdiği ilkeleri *Generalnoye uçrejdeniye o vospitanii yunoçestva*

⁹⁴ Uzelli, **a.g.e.**, s.24

⁹⁵ Parhomenko, **a.g.e.**, s.56

⁹⁶ Şahin, **a.g.e.**, s.186

⁹⁷ "İstoriya Rossii v 18.veke", (Çevrimiçi), <https://ote4estvo.ru/kratkaya-istoriya-rossii/615-istoriya-rossii-18>. Erişim Tarihi: 05 Haziran 2021

oboego pola (Her İki Cinsten Gençlerin Eğitimi İçin Genel Bir Düzenleme) adlı eserinde toplamıştır. Bu çalışmanın ana amacı Rus gençlerine zihinsel, manevi ve bedensel eğitimin verilmesi ayrıca toplumsal sorunlara karşı duyarlı bir kuşağın yetiştirilmesidir.⁹⁸

1764'te Moskova'da ve 1770'te Petersburg'da, Katerina tarafından kimsesiz çocuklar için yurtlar, 1767 yılında ise az gelirli soylular için taşra okullarının açılması emri verilmiştir. Katerina, 1782 yılında yabancı danışmanların önerileri üzerine Milli Eğitim Komisyonu'nu kurmuştur.

5 Ağustos 1786 tarihinde Katerina tüm halk okulları ve özel okulların Genel Denetim Komisyonu'nun kararlarına tabi tutulması emrini vermiştir. Böylece bu kararlarla tüm okullar Genel Denetim Komisyonu'nun çatısı altında toplanmış ve bir anlamda Rusya'nın Milli Eğitim Enstitüsü oluşturulmuştur. Aynı yıl Milli Okullar Yasası yayımlanır. Yasa'ya göre eğitim modern ve yaygın olacaktır, resmi eğitim dili Rusça olarak kabul edilir. Rusya'da parasız olan bu okullar, bütün toplumsal gruplara açılır. Toplumda soylular, soylu olmayanlar ve köylüler olarak sınıflandırılmada demokratik bir eğilim ortaya çıkar.⁹⁹

Sonraki yıllarda II. Katerina döneminin kurumları arasına; 1795 yılında açılan Halk Kütüphanesi ve 1797 yılında çiftçiler için kurulan Tarım Okulu da eklenmiştir. I. Petro tarafından temeli atılan eğitim sistemi, kendisinden sonra gelenler tarafından devam ettirilmiştir. Özellikle, II. Katerina'nın eğitim alanına verdiği önem ve katkı oldukça büyük olmuştur.¹⁰⁰

2.2.2. II. Katerina Dönemi Edebiyat ve Dergicilik Alanında Faaliyetler

Petro'nun başlattığı gazete ve dergi basım işini, Voltaire, Diderot ve D'Alembert gibi dönemin ve Aydınlanma Dönemi felsefesinin önemli temsilcileri olan filozoflarla yazışmalar yapan II. Katerina, devam ettirmiştir. 18. yüzyıl

⁹⁸ İnanır, *Rus Edebiyatında Aydınlanma Çağı*, a.g.e., s.133

⁹⁹ a.e., s.133

¹⁰⁰ Şahin, *a.g.e.*, s.177

Rusya'da, Rus gazeteciliğinin doğduğu ve Rus mizah ve eleştirme sanatının belirgin tohumlarının atıldığı bir dönem olarak adlandırılabilir.

Rus halkını aydınlatma çabasında olan Katerina, Saray erkanından önemli kişilerin yer aldığı **Yabancı Eserler Çeviri Derneği**'ni kurar. Çariçe, *İ.P. Yelagin*, *A.P. Şuvalov*, *A.İ. Bibikov*, *S.M. Kozmin*'in de yardımlarıyla Fransız düşünür *Marmontel*'in **Belisaire (Velisariy)** adlı eserini çevirir. Katerina'ya yakınlığı ile bilinen *General Potemkin* ise *Rousseau*'nun **La Nouvelle Heloise (Julie ya da Yeni Heloise)** eserinin çevirisini yapar. 1783 yılında Rusya Bilimler Akademisine devredilen bu dernek 15 yıl içinde, arasında klasik tarih ve edebiyat (*Homeros*, *Cicero*), çağdaş tarih ve Fransız edebiyatının da (*Corneille*, *Voltaire*) yer aldığı 112 çeviri yayımlar.¹⁰¹

Kendisini Fransız aydınlamacılarının öğrencisi ve takipçisi ilan eden Katerina, *Voltaire*, *Molierie* ve *Diderot*'la olan yazışmalarıyla, Rusya ve Avrupa edebi alanında büyük başarıya imza atmıştır. Çariçenin düşünörlere yazdığı mektuplar “özel yazışma ötesinde bir edebi türdür, özel mektuplar biçeminde yazılan denemelerdir”¹⁰². Katerina'nın Rus yaşamına, költürüne, coğrafyası ve ekonomisine dair geniş bilgiler içeren en büyük çalışmalarından “**Antidot**” (1770), masonlara, onların derneklerine, uyguladıkları törenlere ve kullandıkları simgele yönelik hicivli “**Tayna protivu nelepogo obşestva**” (**Anlamsızlık Karşıtı Bir Topluluğun Gizemi**, 1780) adlı eserleri ve *Voltair*'le yazışmaları Fransızcaya çevrilmiştir.

1769 yılında, başında II. Katerina'nın kendisinin olduğu “**Vsyakay vsyaçina**” (**Her Telden**) adında kısa, haftalık, çok sivri dille yazılmış bir mizah dergisinin ilk sayısı yayınlanmıştır. Aynı dönemde “**Vsyakay vsyaçina**”nın yanı sıra N. İ. Novikov'un çıkarttığı “**Truten**” (**Bal Yapmayan Arı**), romancı F. Emin'in “**Adskaya Poçta**” (**Cehennem Postası**) ve editörü henüz saptanmamış “**Smes**” (**Derleme**) gibi eleştiri edebiyatına damga vuran ve Rus toplumunun değişmesinde rol alan dergiler

¹⁰¹ İnanır, a.g.e., s.134

¹⁰² a.e., s.135

de yayımlanmıştır. Özellikle “Truten”de genç ve züppe saraylıların Fransız sanılma tutkusu ya da acımasız serf sahipleri keskin dille eleştirilmiştir.¹⁰³

Katerina’nın, Rusça edebi çalışmalarını dönemin tanınmış edebiyatçılarından İ.P. Yelagin, G.V. Kozitski, A.B. Hrapovski, Fransızca çalışmalarını ise şair Kont A.P. Şuvalo’un yardımlarıyla hazırladığı bilinmektedir. Çariçe neredeyse bütün edebi çalışmalarını kendi ismini belirtmeden yapmış, edebiyata olan ilgisi geniş çevrelerden sır gibi saklanmıştır.¹⁰⁴

Okumaya önem veren ve gençlik yıllarını okumakla geçiren II. Katerina, 1795 yılında Halk Kütüphanesi’ni kurarak dönemin çok değerli olan kitaplarına serbest erişim yolunu sağlamıştır. 18.yüzyıl boyunca Rusya’da 9500’e yakın kitap basılmıştır. Bunun yüzde seksen beşi, II. Katerina’nın 34 yıllık iktidar dönemine aittir. Bu başarıyı tarihçiler, Katerina’nın 15 Ocak 1783 tarihli Matbaa Kurma Fermanı’na bağlamaktadırlar. Bu ferman, Rus kültürünün gelişimini etkileyip matbaa işine köklü bir değişiklik getirmiştir.¹⁰⁵

2.2.3. 18. Yüzyıl İkinci Yarısı Rus Tiyatrosu

Çariçe II. Katerina, 1766 yılında devlet adamı İvan Yelagin’i görevlendirerek tiyatro gruplarına maddi destek sağlayan bir belge imzalar. Böylece tiyatroya ayrılan bütçe 138.410 rubleye ulaşır. Rus gruplara 10.500 ruble, Fransız gruplara iki katı ücret tahsis edilir ve tüm tiyatro toplulukları belirli bir düzen içerisinde konumlandırılarak hiçbir tiyatro grubu para sıkıntısı çekmez.¹⁰⁶

Aktörlerin kendilerini yetiştirmeleri için de her türlü maddi olanak sağlanır, özellikle yurt dışına çıkmaları desteklenir. Sanatsal araştırmalar yapmak, Avrupa tiyatrolarının repertuvarını öğrenmek üzere yurtdışına yollanan önemli isimlerden biri de aktör, yönetmen ve profesyonel Rus tiyatrosunun kurucularından olan İvan Dmitrevski’dir (1734-1821).

¹⁰³ Şahin, a.g.e., s.179

¹⁰⁴ İnanır, *Rus Edebiyatında Aydınlanma Çağı*, a.g.e., s.135

¹⁰⁵ Sergey Puşkarev, *Obzor russkoy istorii*, Stavropol, Kavkazskiy Kray, 1993

¹⁰⁶ Lyudmila Starikova, *Cakomo Kvarengi i russkiy teatr v epohu Yekaterini II*, Moskova, İskusstvoznaniye No:1/2

II. Katerina'nın tiyatro alanında yaptığı en büyük yenilik halk tiyatrolarını (1765) açmasıdır. Soyluların yüceltildiği bu dönemde halk tiyatroları, adeta mucizevi bir olaydır. Petersburg ve Moskova olmak üzere iki koldan gelişim gösteren halk tiyatroları, İmparatorluk tiyatrolarından hem içerik hem de maddi destek açısından geri kalsa da büyük bir ilgi görür. Repertuvarları komediden oluşmaktadır. Petersburg halk tiyatrolarında *Moliere'nin 'Cimri' (1668) ve 'Zoraki Hekim' (1666); Ludvig Holberg'in 'Hernik ve Pernille' (1724-1726)* komedileri sahnelenir.¹⁰⁷

Çariçe, sıradan halk için yaptırdığı şehir tiyatrolarının yanı sıra ayrıcalıklı saydığı topluluk için de ayrı bir tiyatro oluşturmaya niyetlenir. Bu amaçla Peterburg'da dış görünümüyle antik bir yapıyı anımsatan Ermitaj Tiyatrosu'nun (1783-1784) yaptırır. Öyle ki Ermitaj Tiyatrosu, tüm soyluların davet edilmeyi arzuladıkları bir ihtişamın sembolü haline gelir.¹⁰⁸

II. Katerina döneminde tiyatroya duyulan tutkuda özellikle Çariçenin etkisinin büyük olduğu açıktır. Hem Fransız tiyatrosundan esinlendiği yeniliklerle hem de girişimcilere sağladığı maddi ve manevi destekle bu sanat dalının gelişimine olanak sunmuştur.

2.3. 1760-1780 Yılları Arasında Rus Edebiyatında Demokratikleşmeye Atılan Adımlar.

Avrupa'dan gelen Aydınlanmacı düşüncenin bu dönem içerisinde Rus toplumuna yansısıyla toplumsal yaşamda bir ilerleme katedilir. 1760'ların başlangıcı, Rusya'da Rus kültürel yaşamını da etkileyen toplumsal ve politik değişimlerin zamanı olmuştur. Bu dönemin başlangıç noktası, II. Katerina'nın tahta çıkması sonucu saray darbesi olarak kabul edilmelidir.

Katerina, toplumsal eğitimde kültürün önemini anlayarak yaşamı boyunca edebiyatın gelişimini özenle takip etmiş, kendisi de yazılar, eserler üretmeye gayret göstermiştir. Edebi hayata katılan biri olarak, işleri kendisinin düşündüğü yönde yürütmüştür. Tarihsel eserleri, dramları, masalları, çevirileri, hiciv ve öğretici

¹⁰⁷ Boris Aseyev, *Russkiy dramatičeskiy teatr ot yego naçala i do kontsa 18. veka*, Moskova, İskusstvo, 1977, s.158

¹⁰⁸ Nikolay Yevreinov, *İstoriya russkogo teatra*, Moskova, Eksmo, 2011, s.170

yazıları 18. yüzyılın ikinci yarısının edebi akımını etkilemeyi başarmıştır. Katerina ile polemikte, Novikov ve Fonvizin gibi Rus Aydınlanması figürlerinin edebi ve ideolojik konumunun belirlendiği de dikkat çekicidir.

Aydınlanma fikirleri Rus topraklarında derin kökler atar. Örneğin Novikov, Fonvizin, Radişşev ve diğerleri, Avrupa Aydınlanması felsefesini kendi tarzlarında algılamış, ancak eserlerinde Rus gerçekliğinin koşullarından yola çıkmışlardır. Kilise karşıtlığı, insan aklına olan inanç, insanların doğal eşitliği düşüncesi, her insanın değerli olması fikri; bilge, aydınlanmış bir hükümdar ve yasalar tarafından düzenlenen uyumlu, adil bir dünya düzeni yaratma olasılığına olan inanç Rus Aydınlanmacılarının eğitim programlarının temel ilkeleridir.¹⁰⁹

Aynı zamanda, ayrıcalıklı üst sınıf olan soyluların demokratik dünya görüşünün taşıyıcıları olması da Rusya'ya özgü olan bir farklılıktır. Rus Aydınlanmacıları, monarşiyi devretmeden soyluları eylemlerinden sorumlu tutmaya çağırıp, akıl ve duygulara hitap ederek, soyluları köylülere insanca davranmaya çağırdılar. Kötü niyetli soyluların eleştirisi, cehaletin teşhiri ve sınıf kibiri, 18. yüzyılın ikinci yarısının Rus edebiyatında keskin bir şekilde yükselmiştir.

Böylece, 18. yüzyılın ikinci yarısında edebiyata yerleşen aydınlanmacı fikirlerin Rusya'da varoluş ve toplumsal sorunlarla kesiştiğini görürüz. Buna bağlı olarak, Rus edebiyatında, tematik açıdan iktidar (monarşi) sorunu ve Rus köylülerin durumu olmak üzere iki önemli sorunun ortaya çıktığı da dikkatlerden kaçmaz. İktidara karşı oluşan muhalefet ve köylülerin serflik düzenine karşı yapılan eleştiriler de soyluların arasından çıkar. Soylu tabakanın aydın kesimlerini temsil edenler, var olan toplumsal düzeninin yıkılmasını istemezler, sadece onun iyileştirilmesi yönünde görüş savunurlar. Avrupa ve Rusya'nın Aydınlanma dönemleri arasındaki fark da buradan kaynaklanır. Batı'da aydınlanmacı görüşlerinin gerçekleştirilmesinde, yeni oluşan burjuva sınıfı yer aldığı halde; Rusya'da bu rol, toplumsal düzenin güç

¹⁰⁹ Buranok, **a.g.e.**, s. 163

kullanılarak değişebileceği düşüncesi kendilerince rağbet görmeyen soylular tarafından üstlenilir.¹¹⁰

Bu dönemde Rusya’da yayılan Masonluk hareketinin Rus edebiyatının demokratikleşmesinde önemli ölçüde etkisi olduğu düşünülür. Masonlar insanlar arasında eşitliği ve sevgiyi savunur, zenginleri hayırsever olmaya ve varlıklarını yoksullarla paylaşmaya davet ederler. Masonluğun insan severlik ve Aydınlanmacı ideolojisi, liberal eğilimleri olan Rus soylularının dikkatini çeker. Toplumsal bir hareket olarak Masonluk, 18. yüzyıl son çeyreğinde gelişen Rus edebiyatında evrensel insanseverlik coşkusunun ortaya çıkmasını tetikler. Ancak masonluk, törensel-mistik bir gizlilik içinde yapılması, özgürlük ile köylülerin serflik durumuna ilişkin dinsel yorumları ve çelişkili yaklaşımlarından dolayı 18. yüzyıl Rus toplumunda geniş çapta yaygınlaşmayı başaramaz.¹¹¹

1780-1790 yılları arasında Rus edebiyatında demokratikleşme yönünde ciddi bir eğilimin olduğu dikkat çeker. Bu sürecin birkaç yönde geliştiği anlaşılır:

1. *Edebiyatta dünyevileşmeye yönelik edimler tamamlanır.* Edebiyatın basın yoluyla yaygınlaşma süreci ağırlık kazanır. Farklı toplumsal-kültürel işlevi olan matbaa kitapları, kilise ve ibadetlere yönelik kitaplar, özel ev salonlarında okunan ve alt sınıflara sunulan kitaplar yayımlanır.
2. *Basılmış kitapların yaygınlaşması, okur kitlesinin genişlemesine neden olurken yazarların sayısında da artış gözlenir.* 70-80’li yıllarda okur sayısında artış gözlenmiştir. Bu dönem, içerisinde sadece ruhban çevrelerince ve soylularca değil, daha alt tabakadan gelen aydınlarca da temsil edilir. Bu durum edebiyatın genel yönelimini etkilediği gibi eserlerin içeriklerini, karakterlerin tipolojilerini, değişen okur kitlesinin zevklerini yansıtan yazınsal tepkileri de etkiler.
3. *70-80’li yıllarda edebiyatın sözlü halk yaratıcılığıyla yakınlaşması, edebiyatta başlayan demokratikleşmeyi hızlandırır.* Folklorik türler,

¹¹⁰ İnanır, **Rus Edebiyatında Aydınlanma Çağı, a.g.e.,** s.140

¹¹¹ Lila Monçeva, **Russkaya literatura 18. veka,** Şumen, Moskova, 2002, s. 157

süjeler, kahramanlar, dilsel-biçimsel yöntemler gibi özellikler dönem edebiyatına özgün bir anlam verir.¹¹²

Sumarokov'un Klasisizm ilkeleri, özellikle 1750 ve 1770'lerde, birçok büyük söz sanatçısı tarafından çalışmalarında paylaşılmış ve somutlaştırılmıştır. Bununla birlikte, edebiyatta kişisel yeteneklerinin doğası gereği, Sumarokov'un yaratıcı görüşlerini paylaşmayan bir dizi başka yazar da (Çulkov, Emin, Komarov vb.) Rus edebiyatında rol almıştır. Bunlar önceleri düzyazı yazarlarıdır. Düzyazı yazımı başlangıçtan beri Klasisizm'in tür çerçevesine tam olarak uymamış ve bu nedenle ortaya çıkan boşluğu, esas olarak, şu ya da bu şekilde, Sumarokov'un Poetikası ilkeleriyle yaratıcı bir şekilde uyumsuz olan yazarlar tarafından doldurulmuştur. Onların düzyazıları 18. yüzyılın ortalarında Rus okuru arasında hızla popülerleşmiştir.

Bunun bir örneği, Fedor Emin'in (1735-1770) *"Miramond'un Serüvenleri"* (*Nepostayannaya fortuna, ili pohojudeniya Miramonda, 1763*), *"Ernest ve Doravra'dan Mektupları"* (1766) romanlarında bulunabilir. Emin'in yayıncısı ve yazarı olduğu dergisi *"Cehennem Postası"* (*Adskaya poçta, 1769*), daha sonra *"Ruhlar Postası"* (*Poçta duhov*) dergisindeki yayınlarıyla genç Krılov için önemli bir yaratıcı örnek haline gelmiştir.¹¹³

Mihail Çulkov'un (1744-1792) düzyazısı da 18. yüzyıl edebiyatında yeni bir olaydır. Edebiyat araştırmacısı A.İ. Gorşkov şöyle der: *"Çulkov rahat, doğal bir hikâye anlatımı örnekleri yarattı. İfadesi sade, özgür, ucu açıktır (nezamknuta)"*¹¹⁴. Yazarın *"Güzel Aşçı Kadın"* (*Prigojaya povariha, ili pohojudeniya razvratnoy jensini, 1770*) adlı öyküsü, hecenin canlı bir bireyselliği, konuşma imgelemesinin kelime oyunu benzeri bir canlılığı ile ayırt edilir.

Çulkov'un edebi mirasında defalarca yayımlanmış, Çeşitli Şarkılar Derlemesi (Sobraniye raznih pesen, 1770-1774) özel bir yer tutmaktadır. Bu derleme; çoğu gerçek halk türkülerinden oluşan ve bir kısmı ise 18. yüzyılda isimleri belirsiz soylu

¹¹² İnanır, *Rus Edebiyatında Aydınlanma Çağı, a.g.e.*, s.141

¹¹³ Mineralov, *a.g.e.*, s. 120

¹¹⁴ Aleksandr Gorşkov, *Yazık predpuşkinskoy prozi*, Nauka, Moskova, 1982, s. 53

yazarlar tarafından "folklor gibi" başarıyla stilize edilmiş ve türkü olarak kabul edilen yaklaşık dört yüz şarkı içermektedir.

Matvey Komarov'un (1733-1812) "**Vanka Kain**", Vasili Lyovshin'in (1746-1826) "**Rus Masalları**", 18. yüzyılın ikinci yarısında okuyucular arasında yaygın olan diğer düzyazı örnekleridir. Bu eserlerin halka yakın dilde olan yazım tarzları, onlara belirli bir popülerlik kazandırmış olmasına karşın Sumarokov Okulunun sanatçılarının eserleriyle yetişen bir kişi, onlarda Rus edebiyatının "*basitleşmesini, hatta çöküşünü görebiliyordu*" ve benzer olumsuz nitelikleri görebilirdi.

Yukarıda adı geçen yazarlardan bazılarının eserleri, bir süre sonra düzyazı ve dramada gelişen ve 18. yüzyılın sonlarındaki "*Karamzin*" Sentimentalizmini öngören, sözde "*burjuva*" duygusallığının fenomenleri arasında sayılmaktadır.

1760'larda, Rus toplumunun geniş demokratik katmanlarının edebi gereksinimlerini karşılamayı başaran bir yazar topluluğu kurulmuştur. Bunlar sadece Novikov'un hiciv dergilerinin değil, aynı zamanda düzyazı anlatı türlerinin, özellikle de romanın sayısız örnekleridir.¹¹⁵

Bu süreç içerisinde Rus okur çok yönlü hale gelerek coğrafyasını genişletmiştir. Çulkov, Emin, Lyovşin, Komarov gibi yazarlar, yeni demokratik okuyucunun ihtiyaçlarını karşılayan kurgusal (*belletrestik*) edebiyatın ana tedarikçileriydi. Bu, bir dereceye kadar, Klasisizm de tür sistemini gözden geçirme gereksinimine yol açtı. Ancak bundan bağımsız olarak, Klasisizmin içinde de kaside ve hiciv türlerinin bir evrim süreci vardı. Klasisizm'in yerini yavaş ama emin adımlarla edebiyatta yeni akımlar olan Duygusalcılık ve erken Rus gerçekçiliği aldı.¹¹⁶

Rus hicivi 18. yüzyılın 60'lı yıllarında gelişmiştir. Eleştiriler, edebiyatın biçimleri niteliksel olarak güncellenmiş; şiirsel türler yerini düzyazı türlerine bırakmıştır. Demokratikleşmeye doğru bir eğilim yaşanmış, edebiyat alanı Batı aydınlanma dergiciliğinin geleneklerini benimsemeye başlamıştır.

¹¹⁵ Olga Kalaşnikova, *Stanovleniye russkogo realno-bitovogo romana 18. veka*, Nauka, Dnepropetrovsk, 1986, s. 178

¹¹⁶ Buranok, *a.g.e.*, s. 164

Söz konusu dönemde taşıyıcı yazılarda ve gazetecilikte bir canlanma yaşanır. Rusya’da ilk kez, Nikolay İvanoviç Novikov (1744-1818) ve onun yandaşlarının eylemleriyle hükümete karşı bir muhalefet oluşur. Rus edebiyatında insanlar arasında doğal eşitlik, yasaların üstünlüğü ve hükümdar dahil herkesin onlara bağlılığı, insanın kişisel gelişimi, köylülerin durumu, eğitim ve öğretim konuları tartışılmaya başlanır. Bu yıllar içerisinde Rusya’da yeni bir akım olan Duygusalılık (Sentimentalizm) biçimlenmeye başlar. Edebiyat alanında gelişmekte olan demokratikleşme süreci sonucunda Fedor Emin ve Mihail Çulkov’un roman ve öyküleri ortaya çıkar.

2.4. 1769-1774 Yılları Arasında Dergicilikte Yaşanan Gelişmeler. N.İ Novikov’un Dergicilik Faaliyetleri.

Rus aydınlanmacı (*prosvetitel*), gazeteci, yayıncı, eleştirmen, Rusya'daki Aydınlanma'nın önemli isimlerinden biri, Nikolay İvanoviç Novikov, 1744'te Moskova eyaleti Bronnitsı köyü yakınlarındaki Tihvinskoye adlı soylu ve zengin bir ailenin malikhanesinde doğmuştur. Moskova Üniversitesine bağlı Gimnasium’dan mezun olan Novikov orduda göreve başlar.

1774 yılında Moskova Üniversitesi mezunu Novikov, daha önce reform projelerini hazırlayan komisyonda (*Komissiya po ulojeniyu, Katerina, sözde Türkiye ile savaşın başlaması nedeniyle kapattı*) çevirmen olarak çalıştığı Dışişleri Bakanlığından ayrılarak kendini tamamen edebiyat ve yayıncılık işlerine verir. 1770’li yıllarda yazar **“Bal Yapmayan Arı” (Truten)**, **“Palavracı” (Pustomelya)**, **“Ressam” (Jivopisets)**, **“Para Kesesi” (Koşelyok)** ve masonlara ait **“Sabah Işığı” (Utrenniy svet)** dergilerini yayımlar. **“Bal Yapmayan Arı” (Truten)** adlı dergisinde Novikov Rus edebiyatında satirik yazıların özellikleri ve amaçları konusunda Katerina’nın himayesi altında çıkarılan **“Her Telden” (Vsakaya vsaçına)** adlı dergi ile tartışmalara girer, “Her Telden”’in yazarlarına karşı sert bir yaklaşım sergiler.

“Her Telden” (Vsakaya vsaçına) dergisine karşı, Novukov’un **“Bal Yapmayan Arı” (Truten)** dergisinin ilk sayısı Pravdulyubov'un (Novikov’un) beşinci sayfaya yerleştirilen bir mektubu olmuştur. Novikov, çıkışının hedefi olarak hiciv doğasını, eleştirinin hedefini ve bir hiciv yazarının niteliklerini belirleyen **“Her**

Telden” (Vsakaya vsaçına)’ın 18. sayfasından bir ilke maddesini seçerek bu makalede, hicivcinin *"iyi bir kalbe sahip olması ve insanlığı sevmesi"* gerektiğini savunur. İnsancılık onu daha anlayışlı yapacaktır. Anlayışlı biri olarak, Rusya'da hiçbir kötülüğün olmadığını, ancak tüm insanlık için ortak olan zaafaların olduğunu, kötülerin olmadığını, yalnızca kusurlu olanların olduğunu anlayacaktır ve bu da doğaldır. Çünkü *"tüm makul insanlar, yalnızca Tanrı'nın kusursuz olduğunu kabul etmelidir."* Bu "kuramsal" temel üzerinde, Katerina eleştiri ve hiciv kurallarını tam olarak formüle ederek, halkın gerçek ihtiyaçlarına ve yüklerine, toprak sahibi devletin gerçek pratiğine dokunma olasılığını tamamen dışlar. **“Her Telden” (Vsakaya vsaçına)** dergisi şunları önerir: “1) zafiyetlere asla kusur denemez; 2) insanseverlik her durumda korunmalıdır; 3) kusursuz insanları bulmanın olanaksız olduğu düşünülmelidir, ve 4) Tanrı'dan bize hoşgörü ve sabır vermesini istemeliyiz.”¹¹⁷

Katerina, hiciv dergisini çıkarmaya ve toplumu örneğini izlemeye davet etmeye cesaret etti. Çünkü toplumun, itaatine, kolay kandırılma olasılığına, rahatsız etmeyen böyle bir hicivle uzlaşmaya hazır olduğuna kesinlikle inanıyordu. Rus aydınlatıcılar arasında başlayan bu komediye katılmak isteyen kimse yoktu. Üstelik hükümet dergisine karşı konuşmaya cüret eden bir adam vardı. Bu kişi, Nikolay Novikov'du.

Katerina'nın makalesi 1 Mayıs 1769'da, yani **“Bal Yapmayan Arı” (Truten)**’ın yayınlanmasından önce yayınlandı. 9 Mayıs 1769 tarihinde Novikov, dergisinin beşinci sayfasında yayınlanmış (26 Mayıs 1769) Pravdulyubov adı altında bir cevap yazmıştır.

Pravdulyubov'un mektubu program niteliğindedir. Okura **“Bal Yapmayan Arı” (Truten)** ve **“Her Telden” (Vsakaya vsaçına)**’nın siyasi programları arasındaki temel farkı gösterme amaçlanmıştır. İnsanseverlikle ilgili ifadelerin arkasına saklanan **“Her Telden” (Vsakaya vsaçına)**, gerçekte hırsızların ve rüşvet alanların aktif koruyucusu konumunda kalmıştır. Pravdulyubov (Novikov), **“Her Telden” (Vsakaya vsaçına)** hakkında yakıcı bir biçimde şunları söyler: *"Bu tür insanların*

¹¹⁷ Vsakaya vsaçına, Petersburg, 1769, s. 142

insanseverliğine bir kusurseverlik (норokoлюбue) demek daha uygundur. “**Bal Yapmayan Arı**” (*Truten*), "büyük büyükanne" (прабабка, Katerina) kurallarına göre yazılmayan bir dergiydi. Kanunsuzluğu ve suçları kınamakta ve onları zayıflık olarak görmeyi reddetmekteydi. Bu bağlamda yazarın niteliği de belirlenir. “**Her Telden**” (*Vsakaya vsaçına*), "sadece herkesi memnun etmeye çalışan" yazarları sever ve överse, “**Bal Yapmayan Arı**” (*Truten*) dergisindeki makalelerinin yazarı "bu kurala uymayarak", bağımsızlığını savunmaya karar verir, cesurca kınar ve muhakeme eder.¹¹⁸

Novikov'un aydınlanmacı faaliyetleri radikal nitelikteydi. Onun hiciv dergileri Rus kamusal yaşamının çeşitli yönlerine cesurca karşı çıkmıştır. Katerina'nın iç politikası da eleştirilmiştir. Araştırmacılar (G. Gukovski) Novikov'un çalışmalarında A. Kantemir'in hiciv ve folklorun etkisini görmüşler, aynı zamanda Novikov'un Fransız ve Alman hiciv edebiyatından da fazlasıyla etkilendiğini anlamışlardır.

1770'li yıllarda Novikov edebiyat ve dilbilim üzerine “**Rus Yazarları Üzerine Tarihsel Bir Sözlük Denemesi**” (*Opit istoričeskogo slovary a o rossiyskih pisatelyah, 1772*) ve “**Eski Rus Bibliografisi**” (*Drevnaya rossiyskaya bibliografiya, 1773-1775*) adlı kuramsal kitapları hazırlamış ve yayımlamıştır.

Rus yazarları ve eserleri, yaşamları hakkında bilgi toplamada ısrarlı ve sevgi dolu emeğinin sonucu olan Novikov'un “**Rus Yazarları Üzerine Tarihsel Bir Sözlük Denemesi**” (*Opit istoričeskogo slovary a o rossiyskih pisatelyah, 1772*) adlı eseri, Rus kültürünün bir dönemini özetler. Böylece, sürekli, sistematik bir edebiyat incelemesi görevini üstlenir ve bunun bir örneğini oluşturur. Yazarların çalışmalarını ve faaliyetlerini değerlendiren Novikov, edebiyat üzerinde sosyal bir etki aracı olarak eleştiri ihtiyacı sorununu gündeme getirir. Belinski, Novikov'un kitabının bu önemli özelliğini şöyle açıklamıştır: “Novikov'un “**Rus Yazarları Üzerine Tarihsel**

¹¹⁸ Georgi Makogonenko, **Nikolay Novikov i russkoye prosveşeniye 18. veka**, Hudojestvennaya Literatura, Moskova, Leningrad 1951, s. 129

Bir Sözlük Denemesi” o zamanın edebi eleştirisinin zengin bir gerçeğidir. O ... Rus eleştirisinin tarihsel araştırmasında kaçınılmaz "119

Sumarokov, Novikov’un çağdaşları arasında özel bir yere sahiptir. ***“Rus Yazarları Üzerine Tarihsel Bir Sözlük Denemesi” (Opıt istoričeskogo slovary a rossijskih pisatelya, 1772)*** adlı eserinde yazarın çalışmalarını olumlu bir biçimde değerlendiren Novikov, Sumarokov’un yaratıcılığını *“büyük ve ölümsüz”* ilan eder. Yazarın meziyetlerini sıralayarak, sayısız mirasın tamamından dramatik eserleri ve fablları vurgulamıştır.

Duygusallığın öncülerinden biri olan şair İ.İ. Dmitriev, Novikov'u ***“Hayatıma Bir Bakış” (Vzglyad na moyu jizn)*** adlı kitabında şöyle bir hatırlatma yapar:

“1772’de “Rus Yazarları Üzerine Tarihsel Bir Sözlük Denemesi” ve ardından “Eski Rus Bibliografisi” başlığı altında çeşitli türlerde yirmi cilt eski el yazması yayımlandı. Tek başına bir yayın olarak bu eser edebiyat tarihimizde ona onurlu bir yer verebilir.” 120

1772 yılında Novikov’un ikinci ***“Ressam” (Jivopisets)*** adlı dergisi çıkar. Yazar, bu dergisinde sert ve eleştirel yazılarıyla, köylülere yapılan haksızlıkları, Rusya’nın en ciddi sorununu, serflerin durumunu dile getirerek edebiyata taşır. 121

“Ressam” (Jivopisets) dergisinin 5. sayısında, teması toprak ağalarının köylülere karşı uyguladıkları insanlık dışı tutum olan ***“***İ***T***’ye Yapılan Gezi Notlarının Bir Bölümü” (“Otrivok puteşevstviya v ***İ***T***”)*** adlı eser yayımlanır. Yayımcı önsözde adı geçen eseri şu sözlerle tanıtır: *“bu yemek (“Otrivok puteşevstviya v ***İ***T***”) bol tuzla hazırlandığından, soylu cahillerin ince zevkleri için oldukça acıdır”* 122

Bilinmeyen gezgin, yolculuğunun üç günü boyunca bariz bir yoksulluk ve kölelik gördü. *“Sürülmemiş tarlalar, zavallı tahıl hasadı bana o yerlerin sahiplerinin*

119 Makogonenko, a.g.e., s. 172

120 İvan Dmitriyev, *Vzglyad na moyu jizn*, Tipografiya V. Gotye, Moskova, 1866, s. 311

121 İnanır, *Rus Edebiyatında Aydınlanma Çağı*, a.g.e., s.145

122 *İstoriya russkoy jurnalistiki* 18. - 19. v., Moskova, 1973, s. 55

tarım için ne çabalar harcadığını haber verdi. (*“Непаханные поля, худой урожай хлеба возвещали мне, какое помещику тех мест о земледелии прилагали рачение”*)” Mahvolmuş köyler, harap olmuş kulübeler; yoksulluk, pislik ve angarya içerisindeki insanlar. Kulübelerde gözetimsiz, bakımsız bırakılan bebekler ¹²³. Bölüm kısa ve güçlüdür. Görgü tanığı, köylüleri perişan eden toprak sahiplerine karşı öfkesini gizlemez. Derginin bu sayfası, kendilerini *Yıkılan köy (деревни Разорённой)* sahiplerinin yerinde görenlerin hoşnutsuzluğunu uyandırır. ¹²⁴

Novikov bir başka toplumsal ve bilgilendirici yazısı olan **“Falafey’e Yazılan Mektuplar” (Pisma k Falafeyu)** adlı eserde, okurlara serflik düzeninin ters etkisini anlatır. *Taşra soylusunun*” oğlu Falafey’e yazdığı mektuplar ve Falafey’in kendisine cevaben mektupları, toprak sahiplerinin kabalıklarının, zalimliklerinin ve insanlık dışı hallerinin sanatsal güçle teşhir edildiği bir dizi sert serflik karşıtı deneme haline gelmiştir. **“Falafey’e Yazılan Mektuplar” (Pisma k Falafeyu)**, Rus edebiyatında Rus toplumsal (serfliğe karşı yazılan) yazıları geleneğini başlatır.

Novikov, köylüler tarafından kendisine gönderildiği iddia edilen bir belgeyi taklit eden materyalleri cesurca yayınlamıştır. Bir edebi organın sayfalarından halkın sesi böylece duyurulmuştur. Novikov’un dergilerindeki en güçlü serflik eleştirisi onu radikal sonuçlara götürmemiş, serflere sempati duymuş, zalim toprak sahiplerini eleştirmiş, ancak sosyal sorunun çözümünü tamamen ahlaki bir düzleme çevirmiştir.

“Bal Yapmayan Arı” (Truten) dergisinde, kural olarak, serfliğin suistimalleri kınanarak bazı insanlık dışı ve tiranlık örnekleri hicivli bir şekilde tasvir edilmiştir. **“Ressam” (Jivopisets)**’da ise Novikov, kölelik ilkesine karşı çıkar. Artık sadece kötü toprak sahiplerinden şikâyet etmekle kalmayıp, bu kurumun Rusya için, ulus için yıkıcılığını gösteren "yasayı" da kınamıştır. Köleliğin yalnızca ekonomik açıdan kârsız olduğu ve anavatanı yıkım yoluna götürdüğü için (*“köylüleri acımasızca dövüyorum, ama kâr yok; köylüler yıldan yıla yoksullaşıyor”*) değil, Rusya’nın tüm talihsizliklerinin kaynağı olduğu, kullanımı insan kişiliğinin dağılmasına, ahlaki yozlaşmaya, zalimliğe, açgözlülüğe, cahil insanların oluşmasına

¹²³ Vladimir Zapadov, **Russkaya literatura 18. veka: 1700- 1775: Hrestomatiya**, Moskova, 1979, s. 387-388

¹²⁴ Buranok, **a.g.e.**, s. 166

yol açtığı için de kaldırılması gerektiği savunulmuştur. Rus "soylu tabakasına" adanmış diğer hiciv, makale ve denemelerinde de serflik konusu ele alınarak soyluların tüm eleştirileri her zaman serflik karşıtı bir konumdan yapılmıştır. “*Soylu karşıtı*” eserler arasında, **"Hiciv Haberleri"** (**"Vedomosti satiriçiskiye"**), **"Mon coeur, Ressam"** (**"Mon coeur, jivopisets"**), **"Moda Sözlüğü Deneyimi"** (**"Opıt modnogo slovara"**), *moda tutkunları* tarafından derginin yayıncısına gönderilmiş **"Mektuplar"** (**"Pisma"**) adlı eserlere özel dikkat gösterilmelidir.¹²⁵

Novikov'a göre kötülüğü düzeltmenin aracı aydınlanma ve ahlaki erdemdir. Hiciv ve eleştiri ise, hemşehrileri eğitmenin bir aracı ve biçimidir. Novikov böylece Antioh Kantemir ve Sumarokov'un bakış açısını desteklemektedir. Novikov, ‘aydınlanma mutlakiyetçiliği’ kavramına olan inancını korur. Soyluları toplumun liderleri olarak görmektedir. Zalimliğe, vahşete, cehalete karşı savaşıyor, aslında soylu tabakasının saflığı için savaştığı anlaşılır.

Novikov'un yayımladığı son dergisi **"Cüzdan"**da (Koşelyok, 1774), yazarın sosyal hicivden uzaklaşarak, derginin ana konusu olan Gallomania (*Fransız olan her şeye tutkulu saygı, ağırlıklı olarak Fransız olmayanlardan*) ile mücadele ettiği anlaşılır.

1780’li yıllarda yazar Moskova Üniversitesi’nin matbaasını kiralar ve burada **Tipografskaya kompaniya** adlı, kendisine ait özel bir yayın evi kurar. Bu matbaada Avrupa yazarlarından çeviriler, ders kitapları, **"Kent ve Köy Kütüphaneleri"** (**Gorodskaya i derevenskaya biblioteka**) adında periyodik yayınlar ile **"Çocuk Dergisi"** (**Destkoye çteniye**) dergisi ve **"Moskova Haberleri"** (**Moskovskiye Vedomosti**) gazetesi çıkartılır.

1773-74 Pugaçev Ayaklanması’ndan sonra Rusya’da yaygınlaşan masonların önderi olan Novikov’un, **"Bal Yapmayan Arı"** (**Truten**) dergisinde II. Katerina’ya karşı sergilediği eleştirel tutumu yüzünden ilk olarak dergisi kapatılır ve muhalif davranışlarından dolayı 1792 yılında Şlisselburg Kalesi’nde hapse atılır. 1796 yılında Katerina’nın ölümünden sonra I. Pavel tarafından serbest bırakılır, ancak

¹²⁵ Makogonenko, a.g.e., s. 192

edebiyat ve yayıncılık faaliyetlerine yasak konulur. Edebi çalışmalarına devam edemeyen yazar yaşamının son yıllarını yoksulluk içinde geçirir.¹²⁶

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

18. YÜZYIL RUS DÜZYASINDA DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİ

3.1. 1760'larda ve Sonrası Demokratik Düzyazıda Yaşanan Gelişmeler

Aralık 1768'de Osmanlı Devleti'yle savaşın patlak vermesi bahanesiyle, reformlar üzerinde çalışan komisyon da (*Komissiya po ulojeniyu*) feshedilmiş ve bir daha asla toplanmamıştır. Ancak komisyonun faaliyetleri Rus sosyal düşüncesinin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Komisyonun toplantılarında sekreter olarak bulunan geleceğin yazarları, N.I. Novikov, M.I. Popov, A.A. Ablesimov, G.R. Derjavin köylü sorununun tartışılmasını toplantı odalarından, N.I. Novikov'un hiciv dergilerinin sayfalarına aktarmışlardır.

Önde gelen yazarların Rus gerçekliğinin sosyal kusurlarına olan yakın ilgisi, Belinski'ye göre "*tüm Rus edebiyatının yaşayan akışı*" («*живой струю всей русской литературы*») hicivin yükselmesine yol açmıştır. Kurgu edebiyatının ve okur kitlesinin demokratikleşme süreci yoğunlaşmış, Klasisizmin estetiğine karşı çıkan "üçüncü sınıf" yazarları, Rus edebiyatında her zamankinden daha belirgin bir rol oynamaya başlamışlardır. Düzyazı türlerinin gelişmesi ve gerçekçi eğilimlerin güçlenmesi Klasisizmin temellerini sarsmıştır.

Sosyal faaliyet alanı dışındaki koşullardan bir çıkış yolu arayan diğer yazarların çalışmalarında, gelecekteki Duygusalcılık (Sentimentalizm), erken romantizm edebi akınlarının belirtileri ortaya çıkar. Ancak Rus edebiyatının gelişimi, yalnızca Duygusalcılığın oluşumu, evrimi, etkileşimi, mücadelesi ve Klasisizmle yer değiştirmesi ile sınırlandırılmaz. Rus aydınlanmasının gelişim aşamalarıyla ilişkili 18. yüzyıl Rus edebiyatının demokratikleşme sürecinin yoğunluğu, diğer ideolojik ve

¹²⁶ İnanır, *Rus Edebiyatında Aydınlanma Çağı*, a.g.e., s.143

estetik akımların ve öncelikle de gerçekçilik için temel oluşturan fenomenlerde daha büyük ölçüde ortaya çıkmaktadır. Özellikle 18. yüzyılın 60'lı yıllarından başlayarak Rus edebiyatında büyük ve küçük estetik keşifler de bulunulmuştur.¹²⁷

Bu yıllarda hicvin gelişimine, şiirde parodi türlerinin ortaya çıkması eşlik etmiştir. Burada, her şeyden önce, Vasili Ivanoviç Maykov'un (1728-1778) çalışmalarına dikkat edilmelidir. Dönemin yazarlarının çoğu gibi, Maykov'un da komisyon toplantılarına katılmaktan büyük ölçüde etkilendiği gözlemlenmektedir. Kısa bir süre sonra, toplumsal bir yükseliş atmosferinde, Novikov'un **“Bal Yapmayan Arı” (Truten)** adlı dergisiyle çalışmaya başlamış ve Katerina'nın **“Her Telden” (Vsakaya vsaçına)** dergisine karşı çıkışlar yapmıştır. 1766-1767'de **“Ahlaki Fabllar ve Masallar” (“Nravouçitelnıye basni i skazki”)** adlı eserini iki bölüm halinde yayımlarak bu eserlerinde şair, kâtiplerin açgözlülüğüyle, hurafelerin cehaletiyle, soyluların kibriyle alay etmiştir.

Şair, yarattığı *kahramansal-komik şiirler (уроу-комические поэмы)* vasıtasıyla ün kazanmıştır. **“Elisey, veya Rahatsız Baküs” (“Yelisey, ili Razdrajennıy Vakh”, 1771)** adlı şiirinde Maykov, Klasisizm kurallarını ihlal etmiş, bir eserde her iki *“biçem” (“склад”)* karıştırmış, ancak çoğunlukla düşük bir *üslup (stil)* kullanmıştır. **“Elisey”**in yeniliği, aynı zamanda komiğin (комическое) yeni bir anlayışından da oluşuyordu. Komik (комическое) sadece içerikle biçimin gülünç bir tutarsızlığı değil, her şeyden önce kahramanların komik durumları ve eylemleridir.

Kahramanın, diğer karakterlerin ve şiir dilinin demokratikleşmesine dikkat etmek özellikle önemlidir. Bir ayyaş ve bir kabadayı olan arabacı Elisey, Klasisizm Parnassus'una "yükselir", Klasisizmin üslup düzenlemeleri sadece ihlal edilmekle kalmaz, aynı zamanda çökmeye başlar.¹²⁸

Daha da büyük ölçüde, demokratikleşme süreci, estetik görüşleri bir dereceye kadar Klasisizmin sanatsal ilkelerine karşı yönelen yazarların eserlerini kaplar. Tür açısından, Klasisizmin kısıtlayıcı kanonlarıyla mücadele, düzyazı ve dramda (öykü, roman, komik opera, "gözyaşı" drama türlerinde) gerçekleştirilir. Edebi süreç

¹²⁷ Vladimir Fedorov, **İstoriya russkoy literaturı 18. veka**, Prosveşeniye, Moskova, 1982, s. 131-132

¹²⁸ Fedorov, **a.g.e.**, s. 133-134

"üçüncü sınıf" yazarlarının katılımı başlamıştır. Onlarla birlikte, edebiyata tüm ciddiyet ve sempati ile tasvir edilen toplumun demokratik katmanlarından olan bir adam, yeni bir kahraman gelir. Bu bağlamda, Mihail Dmitriyeviç Çulkov özgün bir yazardır.

3.2. Mihail Çulkov ve Düzyazı Türünde Eserleri

Öykü ve roman yazarı, folklor uzmanı, Moskova Üniversitesi Tiyatrosu ve ardından St. Petersburg Saray Tiyatrosu'nun aktörü, etnograf ve yayımcı Mihail Dmitriyeviç Çulkov'un (1744-1792) edebi ve yayıncılık faaliyetlerinin başlangıcı, 1760'ların ikinci yarısına denk gelmektedir. Bu dönemde Çulkov birçok sanat eseri yaratmış, 4 kısa öykü ve masal derlemesini yayımlamıştır (1766-1768). Vatansever duygularla dolu beşinci derlemesi ise 1789'da *“Alaycı Kuş veya Slav Masalları” (Peresmeşnik ili Slavenskiye skazki)* başlığı altında yayımlanmıştır. Eserine verdiği başlıktan da anlaşıldığı gibi, kısa alaycı öykülerinde haylazlık, dolandırıcılık, hilebazlık, çapkınlık gibi kötülükleri anlatır. Çulkov, halk sanatı esasına dayanan hikayelerinde çeşitli temalar ve stiller kullanır.¹²⁹

Beşinci derlemesindeki *“Acı Bir Kader” (Gorkaya Uçast, 1789)* adlı öyküsünde, cinayete ilişkin soruşturmanın sürdüğü geleneksel bir dedektif hikayesinin ilk işaretlerini içerdiğini görüyoruz. Edebiyatçı S. V. Sapojkov, *“Acı Bir Kader” (Gorkaya Uçast, 1789)* öyküsünün Rus edebiyatındaki dedektif türünün ilk örneği olarak adlandırmış olması, onu sadece Rusya'da değil, Batı edebiyatında da dedektif türünün öncülerinden biri haline getirmiştir.¹³⁰

1767'de Çulkov'un; Yunan, Roma ve Slav mitleri ve efsanelerindeki adları ve terimleri açıklayan *“Kısa Mitolojik Sözlük” (Kratkiy mifologičeskiy leksikon)* kitabı yayımlanır. Bu eserde hem tarihsel gerçekliğe karşılık gelen hem de kısmen güvenilir kaynaklardan alınan, Slav tanrılarını kolayca *“oluşturan”* Çulkov'un kendisi tarafından *“icat edilen”* bilgilere yer verilmektedir. Klasisizmin edebi kullanımına girmiş antik mitolojinin esaretinde olan Çulkov, "Slav" Olympus'unu

¹²⁹ Yelena Bondareva, *Tvorčeskiy put Çulkova*, Moskova, Nauka, 1984, s. 201-237

¹³⁰ Konstantin Sitnikov, *“Rus Detektifi Nerden Geldi”*, (Çevrimiçi), <https://www.nkj.ru/archive/articles/19631/>, Erişim Tarihi: 08 Eylül 2021

antik biçimlerine benzetmeye çalışmış, her antik tanrıya yerel bir karşılık vermek için uğraşmıştır. Böylece Çulkov'a göre *Kikimora*'nın Slav *Morpheus*'u, *Kolyada*'nın Slav *Janus*'u, barış tanrısı, *Hora*'nın Slav *Aesculapius*'u, "*Kiev tanrıçası*" *Lada*'nın "*her şeyde Venüs'e benzediği* " ve aşk tanrısı *Lel*'in Slav *Amur*'u olduğu ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda, *Lel* tıpkı zevk tanrısı *Uslad*, bahar tanrıçası *Zimsterla* ("*зиму стерла*"), *Polelya*, *Dogoda* (Slav *Zephyr*) ve başkaları gibi Çulkov tarafından icat edilmiştir. 18. yüzyılda da güvenilmezliği hakkında basılı bir madde ileri sürülmesine rağmen, Çulkov'un mitolojisi Rus edebiyatında sağlam bir şekilde yerleşmiştir.¹³¹

Çulkov'un 1782'de yayımlanan "*Rus Batıl İnançlar Sözlüğü*" ("*Slovar russkih suyeveryy*"), ikinci baskısı 1786'da yayımlanan "*Rus Batıl İnançlarının Abevegi*" başlıklı (abevega , yani alfabe) kitabına kıyasla toplanan halk gelenekleri, inançları, etnografik, yerel materyaller açısından çok daha fazla bilimsel bir eserdir.

1769 yılında Çulkov "*İ to i sio*" ("*Hem Bu Hem Şu*") dergisini yayınlamaya başlar. Bu derginin sayfalarından yazarın sadece Novikov'un ve F.A. Emin'in "*Adskaya poçta*" ("*Cehennemden Mektuplar*") dergileriyle değil, II. Katerina'nın "*Vsyakaya vsyaçina*" ("*Her Telden*") dergisiyle de tartışmalara girdiği anlaşılır.¹³²

Sonrasında ikinci dergisi "*Parnasskiy Şepetilnik*"i yayınlamaya başlamıştır. Bu dergilerin her ikisi de başta tüccarlar olmak üzere kasaba halkının orta tabakaları için tasarlanır ve sosyal görüşlerini ve tutumlarını yansıtır.

1770 yılında M. İ. Popov ile ortak ürettiği, halk ve yanı sıra M. V. Zubova ve diğerlerinin de eserlerini içeren "*Çeşitli Şarkıların Toplusu*" (*Sobraniye raznuh pesen*) 4 ciltlik derlemesi yayımlandı. Bu eser Rusya'da ilk büyük basılı şarkı kitabı olmuştur. Her cilt oldukça açık bir şekilde iki bölüme ayrılmıştır. Bunlardan ilki, başta Sumarokov'un çevresi olmak üzere 18. yüzyıl şairlerinin ve Sumarokov'un kendisinin kitap şarkılarıdır (Çulkov'un koleksiyonundaki tüm şarkılar anonimdir). İkincisi ise halk şarkılarıdır. Çulkov tarafından toplanan 800 şarkıdan çoğu folklor

¹³¹ Gukovski, a.g.e., s.167

¹³² "Çulkov", (Çevrimiçi), <http://mir.k156.ru/chulkov/culkovm2e.php>, Erişim Tarihi: 08 Eylül 2021

aittir ve o dönem için, folklor tarafından edebiyata gerçekleştirilen büyük bir istiladır.

Çulkov'un "*Ĭ to i sio*" ("*Hem Bu Hem Şu*") adlı dergisindeki çalışmalarında halk masallarının kullanımında, halkın yaşamıyla yazarın iyi ve sevgi dolu bir tanışıklığını ortaya koyan halk tatilleri ve şenliklerin görüntüsü gibi Çulkov'un "*Salıncakta Şiirler*" ("*Stihi na kaçeli*") ve "*Semik Üzerine Şiirler*" ("*Stihi na semik*") adlı şiirlerinde kullandığı bol miktarda folklor unsuru vardır. Çulkov atasözlerine de çalışmalarında önem vererek dergisinde, kısa öykülerinde ve romanlarında onları bolca kullanır. Yazar atasözlerini doğrudan "halkın ağzından" yazarak onları ustaca ve renkli bir şekilde kullanmayı bilmiştir.¹³³

"*Semik Üzerine Şiirler*" ("*Stihi na semik*")'de Çulkov, mizahi bir biçimde de olsa, Klasisizm değerlerini yeniden değerlendirmiş olup "*Tarifesine*" göre, en ucuz türün bir kaside ve diğer türler olduğunu ortaya çıkartır:

*Копейка мадригал, с полушкой эпиграмма,
Три денежки рондо, а пять копеек драма,
Елегия алтын, пять денежек сонет,
Идиллия хоть грош, полушка за билет,
Дешевле всех стихов спускаю с рук я оды.*¹³⁴

Düzyazı yazarı olarak Çulkov, kariyerine 17. ve 18. yüzyılın başlarındaki *maceralı büyümlü el yazması hikayesine* (авантюрной волшебной рукописной повесть) yakın olan "*Alaycı Kuş veya Slav Masalları*" (*Peresmeşnik ili Slavenskiye skazki*) (1766-1768) adlı eserinin yayımlanmasıyla başlamıştır. Bu doğrultuda M.I. Popov ve daha sonra V.A. Lyovşin tarafından desteklenecektir. Bu yazarların seleflerinden farklı olarak edebiyatta halkçılık konusuna bilinçli bir ilgi göstermeye başladıkları genel bir görüştür¹³⁵. Çulkov'un Klasisizmin poetikası tarafından reddedilen eğlenceli, macera romanlarının türüne dayanması da dikkat çekicidir.

¹³³ Aleksandr Zapadov, *Jurnal Çulkova "Ĭ to i sio"*, Moskova, 1940

¹³⁴ Fedorov, a.g.e., s. 135

¹³⁵ *İstoriya russkogo romana*, Nauka, Moskova, Leningrad, 1962, s. 53

Yazarın “*Alaycı Kuş veya Slav Masalları*” (*Peresmeşnik ili Slavenskiye skazki*) adlı eserine, eğlenceli kısa ve eski Slav çağının idealleştirildiği fantastik öyküler ile “*kelimeler ve konuşmalar*” koleksiyonu, haydut bir roman (“*плутвской роман*”) (“*Tafta Sineğinin Doğuşunun Masalı*”, “*Skazka o rojdenii taftyannoy muşki*”) gibi tür oluşumları, gerçek hayat (“*реально-бытовые*”) hikayeleri de dahildir.¹³⁶

Yazar, 1760'ların sonlarından beri Rus edebiyatının merkezi temalarından biri haline gelen köylü temasına, 1789'da yayınlanan “*Alaycı Kuş veya Slav Masalları*” (*Peresmeşnik ili Slavenskiye skazki*)’ın beşinci bölümündeki “Acı Kader” (“Gorkaya uçast”) hikayesiyle yanıt vermiştir. Aynı bölüme “Çörek Madeni Parası” (“Pryanişnaya moneta”) ve “Kıymetli Turna Balığı” (“Dragotsennaya Şuka”) adlı hiciv hikayeleri de yerleştirilmiştir.

Çulkov “*Alaycı Kuş veya Slav Masalları*” (*Peresmeşnik ili Slavenskiye skazki*) adlı eserin bir bölümü olarak tasarlandığı halde daha sonra bir romana dönüştüğü görüşü ileri sürülen ilk Rus romanı olan “*Güzel Aşçı Kadın*” (“*Prigojaya povariha*”, 1770) adlı eserin yazarıdır. Bu romanın başkahramanı 19 yaşındaki dul, “hafif meşrep” Martona’dır. Burada anlatıcı, Martona’nın kendisidir. Onun ağzından, okura hüznü bir öykü anlatılır, kocasını savaşta kaybeden genç kadın, kötü niyetli insanların kurbanı olur. Çulkov’un bu romanında “yüksek biçemle” alay ettiği, sık sık Rus atasözlerine ve deyimlere başvurduğu da gözlenir.¹³⁷

Çulkov “*Siloslav Öyküsü*” (*Povest o Siloslave*) olarak bilinen maceralı şövalye romanının da yazarıdır.

1775 yılında Çulkov, “*İstedişin Başlığı Ver*” (*Kak hoçeş nazovi*) adı altında bir drama da yazmıştır. Eserlerinde kendini hümanist, insancıl olarak ortaya koyar, insanın gelişimine çalışır. Çulkov eserlerinde cehalet, batıl inanç, atalete karşı savaşı. İlgi alanının ve faaliyetinin çok yönlülüğü, çeşitli faaliyetlerin eğitim yönelimi ile tasvir edilmiştir. Çulkov yazar, gazeteci, hiciv dergilerinin yayıncısı,

¹³⁶ Fedorov, a.g.e., s. 136

¹³⁷ İnanır, *Rus Edebiyatında Aydınlanma Çağı*, a.g.e., s.148

halk şarkıları, masal ve inançların toplayıcısı ve yayıncısı, Rusya'nın ekonomik tarihi üzerine kapsamlı bir çalışmanın yazarı olarak tarihe geçmiştir.

3.2.1. “Alaycı Kuş veya Slav Masalları” (Peresmeşnik ili Slavenskiye skazki)

Düzyazı yazarı olarak Çulkov, kariyerine 17.-18. yüzyılın başlarındaki maceralı büyü el yazması hikayesine yakın olan “*Alaycı Kuş veya Slav Masalları*” (*Peresmeşnik ili Slavenskiye skazki*) (1766-1768) adlı eserinin yayınlanmasıyla başlamıştır. Hikâye ve derlemenin dört cildi 1766'dan 1768'e kadar yayımlanmış olup beşincisi ise 1789'da yayımlanmıştır. Bu doğrultuda M.I. Popov ve daha sonra V.A. Lyovshin tarafından desteklenmiştir. Bu yazarların, seleflerinden farklı olarak edebiyatta halkçılık konusuna bilinçli bir ilgi göstermeye başladıkları genel olarak kabul edilmektedir¹³⁸. Çulkov'un Klasisizmin poetikası tarafından reddedilen eğlenceli, macera romanlarının türüne dayanması da dikkat çekicidir.¹³⁹

“*Alaycı Kuş*” kısa, serseri ve peri masalı "hikayeler" içerir. Kitapta iki hikâye anlatıcısı vardır: biri toprak sahibi Abudaron'un gayri meşru oğlu Ladon (adı, Slav aşk tanrıçası Lada'nın himayesinde olduğu anlamına geliyor)¹⁴⁰, diğeri “*Aziz Vavila manastırından bir keşiş*”. Bu nedenle, "hikayeler" in temalarının ve tarzlarının çeşitliliğini görmekteyiz. İlk hikâye anlatıcısı antik, oryantal, Orta Çağ ve Rus halk masallarının olay örgülerine; keşiş anlatıcı ise hikayeleri "komik", hile, aldatma ve aşk ilişkileri hakkında olan fıkra ve fabl süjelerine baş vurur. Ladon, yazarın romandaki imajıdır; yazarın bir diğer alter egosu da romanın başında okuyucuya hitaben yazılan “Rusak”tır. Çulkov burada okuyucuya edebi konumunu, dile karşı tutumunu açıklar. Özellikle Fransızcadan “gereksiz” alıntılara, “yabancı” sözcüklerin Rusça harflerle yazılmasına karşı çıkarak “*hecenin sadeliğini*” ve “*dilimizin güzelliğini*” savunur. Çulkov'un romanında yazar, romanın ana

¹³⁸ *İstoriya russkogo romana*, Nauka, Moskova, Leningrad, 1962, s. 53

¹³⁹ Fedorov, a.g.e., s. 136

¹⁴⁰ Bu konuda Bkz. Gönül Uzelli, *Slav Mitolojisi. İnanışlar ve Söylenceler*, YKY, İstanbul, Çantay, 2016 s.59-62

karakterlerinden biri olan sanatsal bir imgedir. Bu, o dönem için Rus düzyazısında bir yeniliktir.¹⁴¹

Bu çalışma, ilk büyük başarısı olan *"Ivan Gostiniy Oğlu"* ("Ivan Gostiniy Sın") veya *"Mutsuz Nikanor"* ("Nestçsniy Nikanor") gibi edebiyatlarla yakından ilgilidir. Öte yandan Çulkov'un *"Alaycı Kuş veya Slav Masalları"*, *"Prens Bova"* ("Bov-koroleviç") gibi eski 17. yüzyıl Rus hikayeleri ve masal romanları geleneğinden doğmuş ve bu geleneği kitap, "gerçek" edebiyata sokarak tamamlamıştır. Son olarak, *"Alaycı Kuş veya Slav Masalları" (Peresmeşnik ili Slavenskiye skazki)* bu edebi çevrede folklorun kurguda kullanımını yasallaştırdı.¹⁴²

*"Alaycı Kuş veya Slav Masalları"*nın başarısı bu türden diğer çalışmaların da ortaya çıkmasına neden olur. Bunlar Popov'un *"Slavv Eskileri veya Slap Prenslarinin Maceraları"* (*"Slavenskiye drevnosti, ili priklüçeniye slvenskih knazey"*, 3 bölüm, 1770-1771), ve 19. yüzyılda Çulkov'un yazdığı düşünülen, ancak aslında V. Levşin'e ait olan *"Rus Masalları..."* (*"Russkiye skazki..."*, 10 bölüm, 1780-1783), vb.

Çulkov, kitabının önsözünde *"önem ve ahlak öğretmenin çok az olduğunu veya hiç olmadığını"* söyler. İçinde yalnızca *"sıkıcı zamanın yararlı geçirmesini"* görmeyi önerir; kendisini *"iyi yalan söylemeyi bilen ve gerektiğinde her yerde doğruyu söylemeyen"*¹⁴³ bir adam olarak tanımlayarak kitabıyla okuyucuyu eğlendirmek istediğini belirtir.

Ayrıca, önsözü takiben, *"Alaycı Kuş veya Slav Masalları"*nın tüm ciltleri boyunca, bir haydut romanı gibi günlük hikayelerden şövalye masallarına kadar çok farklı nitelikteki başka anlatılara karmaşık bir şekilde bağlı, iç içe geçmiş anlatılar da vardır. Günlük hikayelerin örnekleri olarak "Alaycı Kuş"un anlatıcısının kurgusal bir

¹⁴¹ Buranok, a.g.e., s. 169

¹⁴² Gukovski, a.g.e., s.170

¹⁴³ Mihail Çulkov, *Peresmeşnik ili Slavenskiye skazki*, Moskova, Sovetskaya Rossiya, 1988, s.369, s.7

biyografisini ve *"Tafta Sineğinin Doğuşunun Masalı"*nı (*"Skazka o rojdenii taftyannoy muşki"*)¹⁴⁴ gösterebiliriz.

Bunlardan ilki, günlük yaşam hakkında olmakla içerisinde, bir albayın evinde sarhoş bir içki aleminde yaşayan kavgacı karısı, hikâye anlatıcısının albayın kızına kur yapması, misafirleri, çirkin tiplerin galerisi hakkında canlı, neşeli konuları barındıran bir hikayedir. Ayrıca soyguncularla birlikte yaşayan ve daha sonra öteki dünyadan dönmüş gibi davranarak kazanç sağlayan bir haydutun maceraları da hikâyeye eklenmiştir. Bu haydut daha sonra bir keşiş olacak, bir hayalet kılığına girecek ve albayın kahyasıyla aşk yaşamaya başlayacaktır. Bu hikayeye bağlantılı olarak, albayın konuklarından biri olan sarhoş bir subay, halk hiciv hikayelerine benzer yaşayan ölümlerle ilgili başka bir hikâye-anekdot anlatır.

"Tafta Sineğinin Doğuşunun Masalı" (*"Skazka o rojdenii taftyannoy muşki"*) hikayesinin olayları ise eski zamanlar Rusya'sında geçmektedir. Ancak bu sadece şeffaf bir alegoridir. Çünkü Çulkov çağdaş yaşamını çok canlı ve iğneliyici bir şekilde tasvir etmiş, ironik bir şekilde sansürden kaçmak için eski dönemlere uygun bir referans vermiştir. Burada Neoh adlı bir öğrencinin maceralarını anlatılmaktadır. Başında, Neoh'un evinde bir ziyafet, sarhoşluk, misafirlerle yapılan şakalar, sonrasında ise Neoh'un aşk maceraları ve başrahibin ahlaksız kızıyla yaşadığı ilişki anlatılır. Daha sonra Neoh, bir zalim, entrikacı, alçak, ikiyüzlü ve kadın düşkünü olan başka bir rahibe giderek tövbe eder. Ayrıca rahiplerin hileleri ve halkı kandırdıkları bir kez daha ortaya çıkar. Devamında Gilles Blaz ve baştan çıkarıcı beyefendi biçiminde hareket eden Neoh'un yeni maceralarının tanığı olduğumuz eserde Neoh, ya bir dilenci durumuna düşer ya da bir tüccar karısının sevgilisi olarak kadının kocasıyla alay eder. Sonunda Neoh, bir boyarın kızına âşık olarak bir kariyer yapar, ancak sevgilisi ona her zaman bir maskeyle gelir. Kim olduğunu öğrenmek ve baloda onu tanımak için yanağını "cehennem taşı" (lapis) ile yakması gerekmektedir. Kurnaz kız daha sonra kendi icat ettiği bir buluşla yanağındaki lekenin üstünü bir sinek (muşka) ile örter. Bu buluş hemen moda olur

¹⁴⁴ **Muşka (Sinek)** 18. yüzyılda kızlarının yüzüne yapıştırdıkları kumaştan oyulmuş küçük figürlere denirdi.

ve tüm bayanlar baloya yanaklarında bir sinekle gelmeye başlar. Ancak nihayetinde Neoh sevgilisiyle evlenir.

Bu hikayelerde Çulkov, hem Batı hem de Rus edebiyatının motiflerini ve olay örgülerini kapsamlı bir şekilde kullanmıştır. Batı'nın kısa öykülerinde tekrar tekrar geliştirilen ve Rusya'da da bilinen, maskeli sevgili hikayesini belirtmek yeterlidir ("*Kont Farson Komedisinin*" süjesinin temelini oluşturur). Ancak Çulkov'un hikayelerinin özü burada değil, tüm anlatımının temelini oluşturan güncel ve bazen çok iğneleyici olabilen çok sayıdaki günlük gözlem ve eskizlerdedir. Aynı zamanda Çulkov, tasvir ettiği çirkin yaşam biçimine sadece gülmekle kalmaz, onunla alay eder; sert, bazen kaba bir şekilde ondan her türlü "*terbiyeli*" ve dünyevi yanılsamanın perdesini yırtarak soyluların, zenginlerin ve özellikle din adamlarının ahlaki yozlaşmasının *resimleri* üzerinde memnuniyetle durur. Kahramanı, tıpkı Gilles Blaz'a yakın olduğu gibi, hem denizci Vasili'ye hem de soylu Aleksandr'a benzer ama gündelik ve demokratik bir ortamda betimlenir. "*Alaycı Kuş veya Slav Masalları*"nda günlük hikayelerin anlatısı; ironik, canlı, şakalarla donatılmış, halk anlatı tarzına yaklaşan tarzıyla renklendirilmiştir.¹⁴⁵

"*Alaycı Kuş veya Slav Masalları*"nın geniş günlük hikayeleriyle bağlantılı olarak, hiç de fantastik olmayan ve tamamen süssüz "*sıradan köylüleri*" anlatan "*Acı Kader*" (*Gorkaya Uçast, 1789*) adlı kısa hikâyeden bahsetmek gerekir. Savunmasız yoksulların zalimlerine yönelik kötü ironi burada açıkça sezilmektedir. Bu kısa öykü, Avrupa edebiyatındaki en eski dedektif öykülerinden biri olarak da dikkat çekicidir.

"*Acı Kader*" de, yazar tarafından hikâyenin başında ilan edilen vatan için köylülüğün değeri, belirli bir serf köylü Sısoy Durnosopov'un oğlu Fofanov'un kaderiyle keskin bir tezat oluşturmaktadır. Çulkov'a göre, "*Bir insanın kafasız yaşayamayacağı gibi, devlet de çiftçisiz yapamaz.*"¹⁴⁶ Böyle bir "*ana vatan besleyicisinin*" ve "*güçlü savunucusunun*" payına, aç bir çocukluk ("*ekmek ve su ile büyütülmüş*"), 25 yaşına kadar sıkı çalışma ve sonra yasadışı "*köy kulakı*"¹⁴⁷

¹⁴⁵ Gukovski, a.g.e., s.172

¹⁴⁶ Çulkov, *Peresmeşnik ili Slavenskiye skazki*, a.g.e., s.122

¹⁴⁷ **Kulak** - Rusça "yumruk" veya "yumruğu sıkı insan" anlamına gelen "kulak" kelimesi, Rus İmparatorluğu'nun son yıllarında ve Sovyetler Birliği'nin ilk dönemlerinde varlıklı köylülere verilen

tarafından rüşvet için düzenlenen askerliğe teslim olmak (muhtemelen köy kulaklarının edebiyatta ilk kez gösterilmesi), savaşta ise sağ elini kaybetmek düşmüştür. Sısoy savaştan köye, evine döndüğünde ve ailesinin kulübesine geldiğinde korkunç bir görüntüyle karşılaşır:

“...avlunun ortasında bir direğe iğnelenmiş, ilmeğe asılı boğulmuş ev sahibi vardı... zeminin ortasında kafası kanlar içinde onun yanında yatan baltayla kesilmiş evin hanımı vardı, perdenin arkasında asılı bir beşikte, yaklaşık üç aylık, kundaklanmış bir kız çocuğu boğazından bıçaklanmış; ocakta dört yaşında ölü bir çocuk, kafasındaki saçları yanmış ve vücudu sıcaktan yer yer çatlamış ...”¹⁴⁸

Böylece “*talihsiz savaşçı*”, akrabaları olmadan, “*sığır ve ekmek olmadan*” ve “*iyi ve çalışkan bir köylünün yarısını oluşturan sağ eli olmadan*” kalmıştır. Radişçev'in “*Petersburg'dan Moskova'ya Seyahat*” (“*Puteşevstviye iz Peterburga v Moskvu*”, 1790) adlı eserinin yayımlanmasından bir yıl önce ortaya çıkan bu hikaye, Çulkov'un bu dönemde Rus edebiyatında yoğunlaşan anti-feodal duygulara katılımına tanıklık eder.¹⁴⁹

“*Alaycı Kuş veya Slav Masalları*”nın çoğunu oluşturan büyülü peri masalları hikayeler eski Rus kahramanları, iyi ve kötü büyücüler, güzel prensesler vb. hakkındadır. Gezilerinde iyi büyücüler tarafından yardım edilen ve kötüler tarafından engellenen kahramanın hızla değişen maceraları anlatılmaktadır. Dönüşümler, büyülü şehirler, saraylar, belirip kaybolan korular, büyülü nesneler, fantastik canavarlar, kahramanca savaşlar vb. okuyucunun önünde inanılmaz bir hızla yer değiştirir ve tüm bunlar, kahramanın sevgilisini araması gibi bir aşk hikayesinin süjesiyle iç içe geçer. Aynı zamanda Çulkov, bir erkek kardeşin bir kız kardeşine olan sevgisi, bir kadının bir kuşa âşık olması, bir babanın bir oğlunu veya kızını öldürmesi, bir annenin oğluna olan tutkusu gibi olağanüstü, “*ultra-romantik*” durumlara ilgisini ortaya koymaktadır. Çulkov burada kısmen, **Ariosto**, **Boyardo** ve diğer yazar ve şairlerin şiirleriyle zenginleştirilmiş Batı'nın büyülü şövalye romanı geleneğine, aynı zamanda 18. yüzyılda artık folklor haline gelmiş “*Yerulan*

addır. (Çevrimiçi), [https://tr.wikipedia.org/wiki/Kulak_\(k%C3%B6yl%C3%BC\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Kulak_(k%C3%B6yl%C3%BC)), Erişim Tarihi: 21 Kasım 2021

¹⁴⁸ Çulkov Mihail Dmitriyeviç, *Peresmeşnik ili Slavenskiye skazki*, (Çevrimiçi), http://az.lib.ru/c/chulkow_m_d/text_0020.shtml, Erişim Tarihi: 21 Kasım 2021

¹⁴⁹ Fedorov, a.g.e., s. 137

Lazarevich" ve diğer 17. yüzyıl masallarının çoğunun motiflerini anlatısına kattığı Rus peri masalı ve destanına bağlıdır. Çulkov'dan sonra, onun bu masallarının türü sadece Rus düzyazısında değil, aynı zamanda şiir, özellikle de Puşkin'in "Ruslan ve Lyudmila" adlı masal şiiri tarafından tamamlanan geleneğinde de yerleşik hale gelmiştir. Çulkov'un peri masalı tarzının özelliği, anlatımına ulusal, "Slav" bir tat verme arzusudur, ancak bunu esasen yer ve şehir isimleri, karakterlerin isimleri (Siloslav, Slavuron, vb.) ve kendisi ve Popov tarafından derlenen Slav mitolojisi ile elde eder. Çulkov genellikle vatanseverdir ve mümkün olduğunda Rus halkının kahramanlığını ve eski zamanların kültürünü yüceltir. Rus halk masallarını ve destanlarını oldukça bol kullanır ve onlardan motifler çıkardığı da anlaşılır.

3.2.2. "Güzel Aşçı Kadın" ("Prigojaya povariha")

Çulkov'un "*Güzel Aşçı Kadın*" ("*Prigojaya povariha*") adlı romanının ilk bölümü 1770'te yayımlanmıştır. Kitabın devamı yazılsa da, büyük olasılıkla sansür nedeniyle gün ışığına çıkmamıştır. Araştırmacılar romanın, "*Alaycı Kuş veya Slav Masalları*" (*Peresmeşnik ili Slavenskiye skazki*)'nin parçalarından biri olarak tasarlandığını, ancak bağımsız bir eser olarak şekillendiğini öne sürmektedirler.¹⁵⁰ Romanın içeriği, Poltava savaşında öldürülen bir asker olan kocasından sonra 19 yaşında dul kalan Martona'nın yaşadığı ilişkilerin hikayesidir. Martona soylu bir kadın değil, alt sınıftan bir kadındır. Geçim kaynağı bulmak için bir soylunun hizmetine girmek zorunda kalmış ve sonrasında birkaç sevgili değiştirmiştir. Hikayesi, romanda Martona'nanın kendi ağzından anlatılır. Çulkov, kahramanını kınamaz, onu idealize etmez de. Martona'yı, koşulların kurbanı, olumsuz kaderin ve insanların elinde bir oyuncak olarak betimler.

Romandan önce, okurun dikkatini, bu eseri öven veya karalayan kişi gibi, övgü veya öfkenin toza dönüştüğü gerçeğine dikkat çekmek için anonim bir hayırsevere bir mektup yazılmıştır. Yazar, okuyucuya ayette hitap eder, onu dikkatli ama bağışlayıcı olmaya teşvik eder.

¹⁵⁰ Buranok, a.g.e., s. 169

Anlatıcı Martona, kocasının Poltava yakınlarında öldüğünden, ona herhangi bir bakım parası bırakmadığından ve on dokuz yaşında bir dul olduğundan söz eder. Bir dul kadının hayatı zor olduğu için, Matrona bir soylunun yakışıklı uşağının himayesini kabul etme teklifini kolayca kabul eder. Martona onun parasıyla giyinmiş, bir hizmetçi tutmuş ve kısa süre sonra güzelliği ve neşesiyle yaşadığı tüm Kiev'in dikkatini çekmiştir.

Kısa süre sonra evinin kapısında bir beyefendi belirmiş ve ona elmaslı altın bir enfiye kutusu vermiştir. Bu yüzden Martona çok önemli bir kişinin onunla ilgilendiğine karar verir. Ancak erkek arkadaşı, enfiye kutusunu görür ve sahibinin kutusunu tanıyarak, nankör dul kadını kemiğine kadar soymakla tehdit eder. Martona korkar ve hastalanır, ancak araba ile dönen uşak, sahibini yatağın başında görünce sakinleşerek ve kahramana en derin saygısını sunarak efendisinin sevgilisine hizmet etmeye devam eder.

Toprak sahibi Sveton, yakında ölümünü öngören yaşlı babasından bir mektup almıştır. Sveton, kız arkadaşı olmadan şehri terk etmeye cesaret edemez, ancak mülkteki arkadaşı ve komşusu onları birlikte gitmeye ve Martona'yı bir akraba kisvesi altında köyünde bırakmaya davet eder. Yolda Sveton evli olduğunu ve yakın zamanda evlendiğini itiraf eder. Bu, Martona'yı endişelendirir, çünkü kendisini tehdit eden felaketin bir önsezisini hissetmiştir. Önsezi tamamen haklı çıkacak ve sevgilisi Sveton ile bir sonraki görüşmesinde, kur yaptıkları odadaki dolap aniden açılacak ve kaçmak için acele eden Sveton'un kızgın karısı dolaptan çıkacaktır. Martona ise aldatılan kadından bir sürü tokat yer ve kendini sokakta beş parasız bulur. Giydiği ipek elbisenin köylü kıyafetleriyle değiştirilmesi ve zorluklara ve dargınlığa katlanarak Moskova'ya gitmesi gerekmiştir.

Hikâye anlatıcısı, Moskova'da dilekçe sahiplerinden aldığı rüşvet ve bağışlarla yaşayan bir sekreter için aşçı olarak iş bulmayı başarır. Sekreterin karısı, erdemleri ile ayırt edilmemiştir- kocasını aldattı ve sarhoşluğa eğilimliydi- bu yüzden aşçıyı kendisine sırdaş yapmıştır. Evde yaşayan kâtip ise, hikayeleriyle Martona'yı eğlendirmiştir. Ona göre, Martona'nın tanıdığı sekreter ve avukat, gerçek bir zekâ ve öğrenme örneğidir. Şairler ise kahramanın onlar hakkında düşündüğü

gibi değillerdur. Lomonosov adında birisinin kasidesi defterliğe gelmiş ve kimse bunu anlayamamıştır. Bu nedenle bu kaside, son büro notundan bile her bakımdan daha düşük olan saımalık olarak ilan edilir. Martona, ona pahalı hediyeler alan memurun aptallığına katlanmak zorundadır. Onun yardımıyla güzel giyindikten sonra sahibesinin hayranlarının dikkatini çekmeye başlayacaktır. Sekreterin karısı ise bu duruma müsamaha göstermeyerek Martona'yı evden kovmak isteyecektir. Hikyeci, bu evdeki kimseyle ilgilenmediği için pişmanlık duymadan gider.

Çok geçmeden, bir adam yardımıyla kahraman, emekli bir albayın evinde kendine bir yer bulur. Martona'nın güzelliğinden ve zarif kıyafetinden etkilenen çocuksuz dul, onu tüm mallarını idare etmeye davet eder ve hatta varisi olmadığı için tüm servetini ona bırakmaya söz verir. Kahraman bu teklifi hemen kabul ederek ve *"parasını memnun etmeye"* başlar. Yaşlı adamın sevinci o kadar büyüktür ki, anlatıcının eşyalarını alması için eski daireye gitmesine bile izin vermez ve hemen ona merhum karısının sandıklarının ve mücevher kutularının anahtarlarını verir. Martona hayatında ilk kez bu kadar çok inci gördüğü için nezaketi unutarak hemen tüm inci kıyafetlerini devralmaya başlar. Aşık yaşlı adam da ona yardım eder.

Ayrıca, anlatıcı, evden çıkması yasak olduğu için, inzivaya çekilmenin iyi beslenmiş ve müreffeh bir yaşamın ödemesi olduğunu söylemektedir. Ziyaret ettiği tek yer, yarbayla birlikte gittiği kilise olmasına rağmen orada bile bir sonraki aşkıyla tanışmayı başaracaktır. Sevgilisinin gösterişli görünümü ve saygısı, kilisede klirosların yanında saygıdeğer insanlar arasında durmasını sağlar. Bir gün Martona geç bir adamın ona baktığını görür. Yakışıklı bir adamın Martona'ya baktığını gören albay, heyecanıyla zar zor başa çıkar ve evde Martona'dan sevgi ve sadakat güvencesi ister. Kısa süre sonra bir kişi, iş bulma umuduyla çok sayıda mektupla evlerine gelir. Anlatıcı, mektuplar arasında kilisede gördüğü geç adam Ahal'in aşk beyanlarının olduğu bir yazı notu bulur. Hizmetçisi Martona'ya akıllıca bir tavsiyede bulunur ve kadın kılığına giren Ahal, Martona'nın ablası kılığında eve girmiştir. Martona ile görüşmeleri, kelimenin tam anlamıyla, hiçbir şeyden şphelenmeyen, aynı zamanda iki hayali kız kardeşin şefkatine ve sevgisine olan hayranlığını gizlemeyen kıskanç yaşlı adamın önünde gerçekleşir.

Ahal, Martona'ya o kadar bağlanır ki, onu evlenmeye ikna eder. Aşıklar nişanlanır. Martona, Ahal ona evden tüm değerli eşyalarını çıkarmasını tavsiye ettiğinde de hiçbir şeyden şüphelenmez. Yaşlı adamın evinden gizlice çıkan Martona, Ahal'in eşyalarla birlikte ortadan kaybolduğunu keşfettiğinde dul albaya geri dönmek zorunda kalır. Yaşlı adam onu kınamadan kabul eder. Martona'yı çok kaba bir şekilde kabul eden kâhya hemen görevden alınır, ancak kin tutar. Albay ölür ölmez, albayın kız kardeşi ortaya çıkar, mirası talep eder (her şeyi kırgın görevliden öğrendi) ve sadece mülkü ele geçirmeyi değil, aynı zamanda Martona'yı hapse attırmayı da başarır.

Hikâye anlatıcısı hapisanede zor zamanlar geçirir, ancak Ahal beklenmedik bir şekilde arkadaşı Svidal ile ortaya çıkar. Martona'yı serbest bıraktırmayı başarırlar. Anlatıcı serbest kaldığında çabucak toparlanarak, güzel giyinmeye ve tekrar eğlenmeye başlar. Onu ciddi anlamda üzen tek şey, Ahal ve Svidal arasındaki kıskançlık ve rekabettir. İlki, eski tanıdığından dolayı Martona üzerinde daha fazla hakka sahip olduğuna inan birisidir. Kart oyunu sırasında, her iki hayran o kadar tartışır ki, Svidal Ahal'i düelloya davet etmek suretiyle meydan okur. Martona birkaç saat boyunca aşıklarının kaderi hakkında habersiz kalır. Aniden Ahal belirir, Svidal'i öldürdüğünü bildirir ve kahramanın bayılmasından yararlanarak ortadan kaybolur.

Anlatıcı ciddi şekilde hastalanır ve ancak Svidal ortaya çıktığında iyileşir. Svidal, düelloda yaralanmış sonrasında ise ölü taklidi yapmıştır. Böylece Ahal'i sonsuza dek şehirden kaçmaya zorlamıştır. Ayrıca yaratıcılığının tesadüfi olmadığını, sevimli Martona'ya olan sevgisinin kendisine bu yaratıcılığı dikte ettiğini açıklar. Acı deneyimlerle eğitilen kahramanımız bu aşka güvenmez ve bundan sonraki hayatında da para ve pahalı hediyeleri toplamaya devam eder. Yakın zamanda Martona, bir tüccarla evlenen genç bir soylu kadınla tanışacaktır. Tüccar, evinde toplanan toplum çok eğlenceli olup, asalet bakımından da hiç seçilmez. Ev sahibesi tüccar kocasını yok etmek için suç işlemek niyetindedir. Bu amaçla Martona'nın hizmetçilerinden birini tutar ve onu zehir hazırlamaya ikna eder. Şanssız tüccar için her şey yolunda gitmiştir, çünkü hizmetçi onu zehirlememiş, ancak zehrin tentürüyle sadece geçici deliliğine neden olmuştur. Bunun için de cömertçe ödüllendirilmiştir. Martona aniden Ahal'dan arkadaşı Svidal'ın ölümü ve sevgilisini

kaybetmenin pişmanlığına dayanamadığı için ölme arzusunu ilan ettiği bir mektup alır. Ahal, hayattan ayrılmak için zehir tedarik eder ve sevgili Martona'ya veda etme hayalleri kurar. Anlatıcı ve sevgilisi Svidal'le birlikte Ahal'e giderler ancak eve sadece Martona girer. Ahal'in pişmanlıktan umutsuzluğa düştüğünü ve kendi parasıyla edindiği mülkü ona bırakmaya karar vererek ölmeye karar verdiğini öğrenir. Svidal'in adının geçmesi onu çılgına çevirdiğinden Ahal arkadaşının hayatta olduğunu bile anlayamayacaktır.¹⁵¹

Martona'nın kaderi, hayattaki inişleri ve çıkışları, yazar tarafından bir tesadüfler zinciri olarak anlaşılan koşullara bağlıdır *"Ben her zaman dünyadaki her şeyin geçici olduğu fikrine sahip oldum"* ¹⁵². Çulkov'a göre şans her zaman layık olanı taçlandırmaz *"Mutluluk hiç kimseye hesap vermez, isterse eşeği vali eder ve isterse de baykuşu bir voyvoda yapar"*. Bu koşullar altında, romanın kahramanı hayatta kalmalıdır, ne pahasına olursa olsun bu dünyadaki yerini bulmalıdır. Martona kendisi hakkında *"Erdem bana uzaktan yabancıydı"* der ve *"minnettarlık"* olmadan da *"dünyada yaşamının mümkün olduğuna"* inanır. Çulkov için okuyucunun kahramanını anlaması ve ancak o zaman ona bir değerlendirme yapması önemlidir.¹⁵³

Çulkov'un kahramanı hem karakteri hem de tüm kitabın yazımında bir Batı romanından etkilenmiş olmasına rağmen, Rus edebiyatında tamamen yeni bir fenomendir. Martona, "alt sınıflardan", halktan bir kadındır, o kendi hayatını kuran, kendi mutluluğunu oluşturan birisidir. Martona, sınıf bölünmelerine, soylulara, yüksek onur ve hatta erdem ideallerine karşı her türlü saygıdan yoksundur. Dünya görüşü, bireyci varoluş mücadelesinin ahlaksızlığını yansıtır. Vahşi yaşam mücadelesinde her yolu kullanmaya hazırdır. O güzeldir ve güzelliğini kullanır. Zengin bir soyluyu soyabilir ve bunu pişmanlık duymadan yapar; sevgilisi ondan çaldığını çalar, onu çok fazla kınamaz, sonuçta sevgilisinin kendinden daha kurnaz olduğunu, yaşam mücadelesinde daha güçlü olduğunu kabul eder. Her şeyin

¹⁵¹ Çulkov Mihail Dmitriyeviç, *Prigojaya povariha*, (Çevrimiçi), https://briefly.ru/chulkov/prigozhaia_povarikha/, Erişim Tarihi: 26 Kasım 2021

¹⁵² Mihail Çulkov, *Prigojaya povariha*, Moskova, Andronum, 2018, s.69

¹⁵³ Fedorov, a.g.e., s. 137

güçlünün hakkı üzerine kurulduğu bir toplumda ahlak, namus sadece maskedir, ikiyüzlü sözlerdir. Martona, sınıf ayrıcalıklarının gücüne sahip değildir ama başka bir gücü kullanma hakkına sahiptir: kişisel başarı ve el becerisi. Hassasiyet, şefkat duygularına saygı duymaz. Hayattaki ana şey bu değildir, kabaca dış başarıdır. Çulkov, bir halk insanı olan Martona'nın soylulara karşı zafer kazanmasından, en azından güzelliğiyle onları baştan çıkarmasından memnundur. Martona'nın imajında yazar karakter oluşturmaya çalışmıştır. Martona bir veya iki özellikle tanımlanamaz, psikolojik olarak karmaşıktır. Bu bakımdan Çulkov, Rus soylu Klasisizminin soyutluğunun üstesinden gelir.¹⁵⁴

Çulkov'un romanındaki Martona diğer karakterler gibi ne "kötü" ne de "iyi"dir. O bir insan ve iyi bir hayata, paraya, yaşam mücadelesinde başarıya tutunmaktadır. Çulkov'un karakterleri atipiktir; toplumun yasaların, özünün, insanın varlığının derin bir incelenmesi için bile çaba göstermez. Ayrıntılı psikolojik analiz de yapmaz. Bu, estetik anlayışının sınırlarını, sanatsal yönteminin zayıflığını yansıtır. Çulkov bir empiristtir.¹⁵⁵ Felsefedeki en genel anlamıyla empirizm tüm bilginin kaynağının deneyim olduğunu söyleyen bilgi kuramı; insan bilgisinin tek kaynağının deney olduğunu öne süren bilgi öğretisidir. Bilginin tek kaynağının deney olduğunu ileri süren empirizm, bilginin sadece duyumlardan geldiğini ve deney dışında hiçbir yoldan bilgi edinilemeyeceğini savunur. Empirizm, duyumdan ayrı bilgi prensipleri olarak aksiyomların, akli prensiplerin, doğuştan fikirlerin ve kategorilerin varlığını inkar eder. Dolayısıyla bütün bilgimizin dayandığı esasların duyulabilir tecrübenin eseri ve mahsulü olduğunu ileri sürer. Önsel (apriori) olan

¹⁵⁴ Gukovski, a.g.e., s.169

¹⁵⁵ **Deneycilik, Empirizm** veya **Ampirizm**, bilginin duyumlar sayesinde ve deneyimle kazanılabileceğini öne süren görüştür. Deneyci görüşe göre insan zihninde doğuştan bir bilgi yoktur. İnsan zihni, bu nedenle boş bir levha (tabula rasa) gibidir. Deneycilik akılcılığın karşıtıdır. Akılcılığa karşıt olarak deneycilik, yalnızca duyum ve deneyimle temellenen bilgileri bilgi olarak kabul etmektedir. Bu tanıma göre, insan bilgisinin tek kaynağı deneyim ya da duyumdur. Bilginin kaynağında akli gören rasyonalizm geleneğine karşıt olarak deneycilik her tür bilginin sonradan deneyimle, duyumlarla elde edildiğini ileri süren bir felsefi temele sahiptir.

Türkan Fırıncı Orman, **Geleneksel Empirist Bilgi Kuramı ve Mantıksal Empirizm Açısından Mantık**, International Journal of Humanities and Education, s.241, (Çevrimiçi), <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/357550>, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Deneycilik>, Erişim Tarihi: 07 Aralık 2021

hiçbir şeyi kabul etmez.¹⁵⁶ Dışarıdan gözlemlenen, fotoğrafik olarak kaydedilen gerçekler, Çulkov'un eserinin içeriğini oluşturmaktadır. Gerçeği bir protokol gibi anlatır. Günlük olayları birbiri ardına, derin bir iç bağlantı olmadan kaydeder ve bunları işçi bir dille anlatır. Bu dışa dönük tavır, Çulkov'un tüm düşüncesinin son derece karakteristik özelliğidir. Öncelikle Klasisizmin mekanik ve soyut genellemelerinin reddedilmesinden kaynaklanmıştır. Sanatçı Çulkov'un güçlü olduğu şey kesinlikle bir yok ediciliktir. Soylu klasik yazarlarının göremediği, ayrı somut gerçekleri ve ayrı ayrı insanları görmüştür. Ve bu çok önemli bir adımdır. Çulkov'un romanının dili bile bu açıdan ilginçtir. Çulkov, vurgulayarak basitçe “*sanatsal olmadan*” yazmış, edebiyat normlarını reddetmiş; Sumarokov'un “*açık*” konuşmasının dengeli mantığından veya Lomonosov'un ihtişamından yoksun, neredeyse bir büro notu gibi, kuru bir dille yazmıştır. Çulkov'un tarzı, edebi normlar açısından yanlış olabilir. Ama bu, Çulkov için asalet edebiyatının şiirsel unsurdan daha değerli olan pratik bir yaşam tarzıdır. Çulkov, onun üstüne çıkmadan pratiği takip eder ve bu onun bir sanatçı olarak zayıflığı ve soylu estetiğin yok edicisi olarak gücüdür.¹⁵⁷

Çulkov 1775 yılında, Kak hoçeş nazovi (İstediğin Başlığı Ver) adı altında bir komedi de yazmıştır.

3.3. M.M. Heraskov ve Düzyazıya Getirdiği Yenilikler. Katkısı ve Eserleri

Gerçekçi eğilimleri güçlendiren hicivli bir çizginin gelişimi, bu dönem edebiyatının tek karakteristik özelliği değildir. Yeni bir estetiksel sistemin, Duygusalıcılığın unsurları şiirde, nesirde ve dramada ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu öncelikle şiirde, Heraskov ve çevresinin çalışmalarında bulunur.

¹⁵⁶ Ömer Yıldırım, “*Empirizm, Deneycilik, Ampirizm Nedir?*”, Çağdaş Felsefe Tarihi, (Çevrimiçi), <https://www.felsefe.gen.tr/ampirizm-empirizm-deneycilik-nedir-ne-demektir/>, Erişim Tarihi: 09 Aralık 2021

¹⁵⁷ Gukovski, **a.g.e.**, s.170

18. yüzyılın en üretken şairlerinden biri, şiirsel Klasisizm sistemindeki en önemli ve saygın tür olan Rus ulusal destanının yaratıcısı **Mihail Matveyeviç Heraskov**, 25 Ekim 1733'te Poltava bölgesindeki Pereyaslavl'da doğmuştur. Gelecek şair, düzyazı yazarı, oyun yazarı, gazeteci, edebiyat kuramcısı 1743 - 1751 yılları arasında Kara Kuvvetleri Okulu'nda ("*Şövalye Akademisi*") eğitim görmüş, 1763'ten 1770'e kadar Moskova Üniversitesi'nde direktör olarak görev yapmıştır. Heraskov, üniversitedeki görevine devam ederken Moskova edebiyat dergilerinin ilklerinden olan "*Faydalı eğlence*" ("*Poleznoye uveseleniye*", 1760 - 1762), "*Özgür saatler*" ("*Svobodniye çasiy*", 1763) dergilerini yayımlar. 1778'den 1802 yılına kadar da Moskova Üniversitesi'nde küratör (direktörden daha yüksek bir pozisyon) olarak çalışmıştır. Ayrıca Moskova Üniversitesi'nde ders de veren yazar, üniversite bünyesinde *Blagorodniy Pansiyonun* (*Soylular Yurdu*) açılmasını sağlamış ve üniversite matbaasını 10 yıllığına yayıncılık faaliyetlerini genişleten ünlü eğitimci NI Novikov'a kiralamıştır. Daha sonra bu okulda V.A. Jukovski, A.S. Griboyedov, M.Y. Lermontov, F.İ. Tyutçev gibi Rus edebiyatının önde gelen şair ve yazarları eğitim görmüşlerdir.¹⁵⁸

Önemli bir aileden gelen Heraskov'un babası Rumen soylusudur. Annesinin kökleri ise bir prens ailesine dayanır. Heraskov, yüksek kültüre sahip bir adam olan üvey babası, şiir uzmanı, hayırsever Knez Nikita Yuryeviç Trubetskoy ailesinde yetişmiştir. Prens Trubetskoy ayrıca Lomonosov, Sumarokov ve Kantemir ile de arkadaşdır. Trubetskoy'un kendi oğulları, knezler Nikolay Nikitiç ve Pyotr Nikitiç de yazar olarak yetişmişler, sonrasında da Heraskov ile birlikte Novikov çevresinin aktif masonlarından olmuşlardır. Heraskov, büyük bilgi ve sofistike kültüre sahip bir adamdır. 1770'lerde, genel olarak tanınan bir yazar ve tüm soylu edebiyatın öncüsü olmuştur. 18. yüzyılın sonlarına, tahtını öğrencisi Karamzin'e devredinceye kadar, bu gayri resmi, ancak oldukça kesin olan unvanı taşımıştır. Heraskov'un bir yazar ve bir kişi olarak tüm görünümü, soylu edebiyatın öncüsü rolüne karşılık gelmektedir. Üretken ve çalışkan bir yazar olan Heraskov'un ilk eseri 1753 yılına, son eseri olan "*Zareida ve Rostislav*" trajedyası ise hayatının son yılı olan 1807 yılına aittir. Bu 54 yıl boyunca Heraskov aralıksız olarak edebiyat alanında çalışmıştır. 1760 yılında,

¹⁵⁸ Buranok, a.g.e., s. 171

"Faydalı Eğlence" ("Poleznoye uveseleniye", 1760 - 1762) adlı dergisinin yayımının ilk yılında, şiir ve nesir türündeki 86 eserine yer vermiştir. Sumarokov gibi, Heraskov da zamanında bilinen tüm edebi türler üzerine çalışmalar yapmış, Sumarokov'a kıyasla tür aralığını daha geniş tutmuştur. Her türden kasideler, kıtalar, nükteler, risaleler, fabllar, hiciv ve ahlak yazıları, idiller, soneler, madrigaller, manzumeler, ilâhiyatlar, manzum masallar, mezmurlar, kantatlar; trajedyalar, dramalar, komediler, komik operalar yazmış; didaktik, epik, masalsı şiirler hem felsefi hem de politik romanlar yayımlamıştır. Heraskov muazzam bir edebi mirasa sahiptir. Her tür de yeni yollar açmasa da hemen hepsinde bilinçli, işlenmiş temalı eserler yaratmıştır. Onun Rus Klasisizminin tüm yaratıcılık biçimlerini ve türlerini tükettiğini ve yaşlılık yıllarında da, gelecekteki Rus Romantizmi için yararlı olacak olan, ve ortaya çıkacak Duygusalcılığın yeni fikirleri, biçimleri ve görüntüleri için bir laboratuvar yarattığını söyleyebiliriz. Genç Puşkin'in, Heraskov 70 yaşındayken 1803'te yayımladığı devasa şiiri *"Baharian"*dan *"Ruslan ve Lyudmila"*sı için çok şey öğrenmesi sebepsiz değildir.¹⁵⁹

Heraskov 27 Eylül 1807'de hayata gözlerini yummuş ve Moskova'da bulunan Donskoy Manastırı mezarlığına defnedilmiştir.

Heraskov'un yazarlık kariyeri *"Şövalye Akademisi'nde"*¹⁶⁰ başlamıştır. Kaleminin altından gazeller, masallar, soneler, epigramlar çıkan genç şair için örnek alınması gereken çalışma, A.P. Sumarokov'un klasikçi liriğidir. 1760'larda, Heraskov'un liriğinde psikolojizm, duygusal yansıma, ruhun hareketlerinin açıklanması, deneyimin nüansları, duygu için bir çaba ortaya çıkar. Türlerin hiyerarşisine karşı yeni yorumlar getirse de Sumarokov'un "sessiz", "hoş" liriğine büyük önem vermiştir. Şair, Klasisizmin yüksek devlet sorunlarından ve katı kurallarından uzaklaşmıştır. Onun en sık betimlediği karakter, pastoral liriğinden

¹⁵⁹ Gukovski, a.g.e., s.140

¹⁶⁰ *"Şövalye Akademisi"* – 1732'de Petersburg'da kurulan Soylu Kara Harp Okulu'na (Suxoputnyy şlyahetskiy korpus) o dönem verilen adı. "Akademide" mükemmel bir insani (hümaniter) eğitim sağlandı, öğrenciler tarafından kurumda Sumarokov'un katılımı da dahil olmak üzere performanslar sahnelendi ve edebi dernekler ortaya çıktı. (Çevrimiçi), <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B2,%D0%9C%D0%B8%D1%85%D0%B0%D0%B8%D0%BB%D0%9C%D0%B0%D1%82%D0%B2%D0%B5%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87>, Erişim Tarihi: 09 Aralık 2021

tanıdığımız "Çoban" imgesidir. Heraskov, şiirlerine verdiği "**Arzular**" ("**Jelaniya**"), "**Refah**" ("**Blagopoluçiye**") gibi başlıklardan da anlaşıldığı gibi, yazdığı kasidelerde, klasikçi türden, imgelerden, temalardan daha farklı olan estetik ilkeler uygular. Ancak şairin Klasisizm estetiğine bağımlılığı hala güçlüdür, kahramanı soyuttur, şiirinde ise lirik Ben yoktur. Aynı eğilimler, Heraskov tarafından yayımlanan Moskova dergilerinde genç yazarların çalışmalarında da kendini göstermiştir. Heraskov ve yakın çevresindeki şairlerin, Horatius'un somut ahlaksal düşüncelerinden, yaşamla ilgili kaygılar üzerine kurulan motiflerden de etkilendikleri anlaşılır.¹⁶¹

Şairin kaleme aldığı elejilerde, düşünsel kasidelerde dostça yazılan iletilerde, derin düşüncelerin ve ahlaksal öğütlerin çokluğu dikkat çekmektedir. Örneğin "**Bir Hiç**" ("**Niçtojnost**") adlı şiirinde insanı evrenin içinde kendi varlığını sorgulamasına ilişkin düşüncelerini şu sözlerle aktarır:

*Я некогда в зелёном поле
Под тенью деревьев лежал
И мира суетность на воле
Во смутных мыслях воображал;
О жизни я помыслил тленной,
И что мы значим во вселенной...
Когда сей шар, где мы родимся,
Пылинкой зрится в мире сем,
Так чем же мы на нём гордимся,
Не будучи почти ничем?
О чём себя мы беспокоим,
Когда мы ничего не стоим?*¹⁶²

Heraskov'un 1760'lardaki çalışmaları esas olarak Aydınlanma ve ahlaksal öğretim fikirleriyle doludur. Liriği, öncelikle ahlaki, "*felsefi lirik*"dir. Rus soylularının toplumsal pratiği, ideolojiden yoksunluğu, boşluğu ve açgözlülüğü

¹⁶¹ İnanır, **Rus Edebiyatında Aydınlanma Çağı**, a.g.e., s.150

¹⁶² Vladimir Zapadov, **Russkaya literatura 18. veka: 1700—1775: Hrestomatya**, Moskova, Nauka, 1979, s.286

Heraskov için kabul edilmezdir. Rütbelere ve para Heraskov'a düşman olan iki güçtür ve onun içinde öfkeye neden olmaktadır. 1760'larda Heraskov, insanlara hükmeden ve yazarın feodal ütopyasını yok eden, bir siyah güç olarak para hakkında ve ayrıca toplumda "yükselmek", asalet ve rütbe kazanmak için de evrensel tutku hakkında fazlasıyla acı bir şekilde yazılar yazmıştır. Heraskov, parayı, rütbeyi ve gücü küçümseyen; kendini tamamen sanata, bilime, kültüre ve ahlaka hizmet etmeye adanmış bağımsız asil bir entelektüelin ahlaki idealini her şekilde yüceltmıştır. Bu fikir adeta onun tüm grubunun ideali ve yaşam programı olmuştur.

Genç Heraskov, bir asilzadenin hayatını, aydınlanma ve akıl yasalarına adanmasını ister. Şair, ilk büyük eserlerinden biri olan ve aydınlanmanın faydalarını yücelten "**Bilim Meyveleri**" ("**Plodı nauki**", 1760) şiirinde, gelinin iradesi olmadan yapılan evliliklerde ifade edilen bireye yönelik şiddeti protesto eder. Heraskov, şiddete karşı sergilediği düşmanlığında, insanın hayvanlara yönelik şiddetini bile protesto etme düzeyine ulaşır "**Çto misliš, çelovek**" ("**Ne düşünüyorsun, adamım ...**", 1760). Bununla birlikte görünüşe göre, feodalizm ilkelerinin dokunulmazlığına inanan yazar, yarım asırlık edebi hayatı boyunca insanların feodal serflik istismarını protesto etmemiştir. Sumarokov ve 18. yüzyılın ortalarındaki diğer liberal soylu entelektüeller gibi, 1750'ler-1760'larda Heraskov da "**Voltaireciliği**"; felsefi konularda özgür düşüncüyü benimsemiştir. Sürekli olarak manastıra, rahibelik enstitüsüne saldırmış, "özgür düşünce" açısından tüm manastırlık kurumlarını reddetmiştir.¹⁶³

1758'de Heraskov "**Venedik Rahibesi**" ("**Venetsianskaya monahinya**") adlı tragedyasını yazar. İçinde, biraz bastırılmış olmasına rağmen, manastır sorunu ilk sırada yer almaktadır. Tragedyanın konusu, kahramanın sevgilisi yokluğunda manastıra, rahibe olarak girmesi gerçeğine dayanır. Geri dönen kahraman sevgilisini manastırdan almak ister. Ama manastır kanunu acımasızdır. Sevgilisi Zaneta kahraman için artık yoktur. Sonunda her iki sevgili de ölür. Manastır yasasının dokunulmazlığı, tam olarak trajik bir sonuca yol açmıştır. Oyun, tüm içeriğiyle ve özellikle de korkunç ve kanlı bir sonla manastır yeminlerine karşı tepki gösterir.

¹⁶³ Gukovski, a.g.e., s.141

Heraskov, Klasisizmin gerekliliklerini takip eden ilk deneylerinden farklı olarak, ilk tragedyası olan "*Venedik Rahibesi*" (1758)'nde Klasisizm kanonlarından önemli bir çıkış yaparak sahneye yüksek rütbeli kişileri değil, sevginin görevden daha güçlü olduğuna inanan sıradan insanları çıkarmış, fonunu modern zamanlardan bir olaya dayandırmıştır. "*Venedik Rahibesi*", klasik tragedyadan çok, o zamanlar için yeni olan "*burjuva*" drama türüne çok daha yakındır.

Heraskov daha sonra Klasik tarzda ("*Borislav*", 1774; "*Putperestler veya Gorislava*" ("*İdolopoklonniki ili Gorislava*"), 1782, vb.) tragedya yazsa da, öğretmeni olarak gördüğü Sumarokov'un sert bir şekilde kınamasına rağmen "gözyaşı" drama türünde de birçok tragedya yazmıştır ("*Mutsuzların Dostu*" ("*Druq nesçastnih*"), 1771; "*Zulmedilenler*" ("*Gonimye*"), 1775, vb.). Lirik türlerde, Heraskov ve onun edebi ortamı, Lomonosov'un şiirinin yurttaşlık yönelimini terk edecek, Sumarokov'un hiciv eserlerinin suçlayıcı coşkuyu yumuşatacak, yaratıcılıklarının merkezine kendini kişisel olarak geliştirme ve günlük hayat temalarını, dünyevi kırılganlık ve ölümden sonraki hayat motiflerini yerleştirecektir.¹⁶⁴

Heraskov'un liberal ve özellikle kilise karşıtı fikirleri, en iyi şekilde 1768'de yayımladığı siyasi roman olan "*Numa Pompilius*"ta ifade edilmiştir. Bu, düzyazı olarak, iyimser bir "*şiirsel*" dil ile yazılmış küçük bir kitaptır. Fransız yazar *Jean-François Marmontel*'in 1766'da yayımlanan "*Belisarius*" adlı ünlü felsefi, ahlaki ve politik romanının türü üzerine inşa edilmiştir. Olay örgüsü unsurları "*Belisarius*"ta olduğu gibi, "*Numa Pompilius*"ta da yalnızca yardımcı rol oynar. Kitap, Numa'nın akıllı eylemlerinin birkaç örneğinin eşliğinde, yazarın kahramanların diyalogları vasıtasıyla aktardığı aydınlatıcı konuşmalarını ve fikirlerini içermektedir. Gukovski'ye göre "*Numa Pompilius*" romanı, Heraskov'un devlet ideallerini biraz örtülü bir biçimde özetlediği bir ütopyadır.

Heraskov'un ideali aydınlanmış bir monarşidir. Buna uygun olarak, romanında, Roma kralının halkı tarafından erdemleri için seçilen ideal hükümdar Numa'yı betimler. Numa, Romalıları mutlu eden bir dizi reformlar yapar. Aynı

¹⁶⁴ Fedorov, *İstoriya russkoy literaturı 18. veka*, Prosveşeniye, Moskova, 1982, s. 152

zamanda, Heraskov'un Numa'sı, 18. yüzyılın Rus çarlarına hiç benzemez. O mütevazı, basit, bilge; gurura, kibre ve dış ihtişama yabancı bir insandır. Hükümdarı halktan ayıran ve parazitlerden oluşan Kralın kişisel muhafaza birliğini yok eder. Heraskov'a göre saraylılar anavatana zararlıdır; yolsuzluk, en yüksekte en alt düzeye kadar her düzeydeki yetkiliyi ele geçirmiştir (bütün bunlar, eski Roma'dan çok, modern Rusya'yla ilgiliydi). Numa, toplumun üst sınıflarının lüksünü, ihbar ve iltifatların gücünü yok etmiştir. Hükümdarı halka yaklaştırarak soyluların bazı ayrıcalıklarını ortadan kaldırmak için yeni yasalar çıkarmıştır. Yazar, Numa'nın nasıl bir halk konseyi topladığını ve buna kendisinin de katıldığını şu sözlerle anlatmaktadır. *"Genel kurullarda tüm üyeler eşit olmalıdır. Egemenler, tebaalarıyla güvenli bir eşitliğin tadını çıkardıkları bir dönemden daha mutlu olamazlar."*¹⁶⁵ Numa, halkın iradesiyle kendisine dikte edilen kanunlar yayımlar: *"Adil bir hükümdar için, ister kendi fikirlerine göre isterse başkalarının fikirlerine göre kanunlar koysun, utanılacak bir şey yoktur; keşke genel düzene faydalı olsalardı."*¹⁶⁶

Böylece Heraskov, Katerina'yı toplumun ileri kesiminin sesini ve 1767-1768 Yasama Komisyonunda (*Komissiya po ulojeniyu*) çıkan özgür sesleri dinlemeye çağırmıştır.

"Numa Pompilius" romanında Heraskov, "mantıksız" kiliseciliğe, bencil, açgözlü, zalim din adamlarına, kilisedeki ritüellere, putlara (ikonlara); bir kişi, insan olarak Tanrı fikrine karşı konuşmuştur. Saldırıların güncelliği, yazar için modern kiliseye uygulanabilirliği açıktır.

Heraskov, bir diğer Antik Çağ'dan aktardığı süjeyle yazdığı Masonik sembollerin de olduğu *"Kadm ve Harmoniya"* (1786) adlı alegorik romanında, materyalist felsefeyi keskin bir şekilde eleştirmektedir. Aşk-maceracı ve aynı zamanda alegorik roman olan *"Kadm ve Harmoniya'nın oğlu Polidor"* (1794) romanında ise Fransız devrimini reddettiğini ifade eder.

Heraskov'un ilk edebi çıkışı olan *"Venedik Rahibesi"* (*"Venetsianskaya monahinya"*) cesur ve anlamlıdır. Ancak daha sonraki süreçte yolu, iki yıl sonra

¹⁶⁵ Zapadov, *Russkaya literatura 18. veka: 1700—1775: Hrestomatya*, a.g.e., s.302

¹⁶⁶ a.e., s.308

"Faydalı eğlence" ("Poleznoye uveseleniye", 1760 - 1762) dergisinin sayfalarında da görüldüğü gibi farklı bir yöne gitmiştir. Bu dergi, Moskova Üniversitesi'nde Ocak 1760'tan Haziran 1762'ye kadar, ilk iki yıl haftalık, son altı ay aylık olarak yayımlanmıştır.

Dergide Heraskov dışında, *İ. Bogdanoviç, S. Domaşnev, V. Zolotnitski, A. Karin, A. Nartov, Aleksey ve Semyon Narişkin'ler, V. Priklonski, A. Rjevski, V. Sankovski, Denis ve Pavel Fonvizin'ler* ve diğer önemli isimler de çalışmıştır. Dergi, yalnızca edebi bir organ olduğundan doğa bilimleri konularında makaleler yayımlanmamıştır. En yaygın bölümü ise şiir bölümüdür. Klasikçilerin görüşüne göre şiir, organize insan konuşmasının en yüksek biçimidir.

"Faydalı eğlence" ("Poleznoye uveseleniye") dergisinin sayfalarında yayımlanan genç yazarlar, yaratıcı görevlerinde birçok açıdan Sumarokov'dan farklıydılar. Bu büyük şairin eserinin vatansever ruhu, hiciv yönelimi, Sumarokov'un masal ve şarkılarının ulusal özgünlüğünün unsurları, Heraskov'un çevresinde bir yanıt bulamamıştır. Aynı zamanda Sumarokov'un sosyal faaliyetine, onun öfkesini uyandıran Rus gerçekliğinin belirli olaylarına karşı canlı, gergin tepkisine de yabancıdırlar. Kenarda durmayı, hiçbir şeye karışmamayı ve asil kültürün çıkarlarından faydalanmayı, hiçbir şekilde sosyal sınırlarını genişletmemeyi tercih ederler.

Derginin sosyo-politik konumu muhafazakardır. Grubun temsilcileri, Rus düzeninde hiçbir şeyi değiştirmek istememiş, serflerin konumuna karşı kayıtsız kalmış, hatta zalim toprak sahipleri hakkında gönderilen şikayetler bile kendilerine dergide yer bulamamıştır. **"Faydalı eğlence" ("Poleznoye uveseleniye")**'de yayınlanan şiirler için, dünyanın ölümlülüğüne ilişkin ortak bir motif vardır.¹⁶⁷

1764'te Heraskov'un, kötü işlerden kaçınma ve insanlara dostane bir şekilde davranma ihtiyacı hakkında 50 eğitici şiirinin olduğu **"Ahlaki Masalları" ("Nravouçitelniye basni")** adlı eseri iki kitapta yayımlanmıştır. Yazarın 1769 yılında, etik sorunlara, insan ilişkilerine, toplumun temel ahlak sorunlarına ayrılmış

¹⁶⁷ Zapadov, **Poeti 18. veka, a.g.e.**, s.187

bir şiir koleksiyonu olan **"Ahlaki Kasideler"** (**"Nravouçitelniye odi"**) adlı eseri yayımlanmıştır. Hatip tonlamasından yoksun, akıcı, sakın şiirler, okuyucuyla samimi bir sohbet şeklinde tasarlanmıştır. Heraskov bu kitapta 32 **"ahlaki kaside"** toplamıştır ve şiirlerin başlıklarına bakıldığında, kitabın ana başlığının anlamı tam olarak açıklanacaktır: **"Refah"** (**"Blagopoluçiye"**), **"Sessizlik"** (**"Tişina"**), **"Zenginlik"** (**"Bogatstvo"**), **"Altın"** (**"Zlato"**), **"Onur"** (**"Çest"**), **"Sabır"** (**"Terpeniye"**), **"Gurur"** (**"Gordost"**), **"Akrabalık"** (**"Rodstvo"**), **"Ceza"** (**"Nakazaniye"**) vb. Şair, tüm dünyevi nimetlerin manevi olanlara kıyasla önemsiz olduğunu ve sadece erdemli insanların huzur içinde yaşadığını ve daha iyi bir dünyaya geçiş için barışçıl bir şekilde hazırlandığını öğretir:

Так знать, что счастье наше

В сем свете только сон:

Есть мир земного краше;

*Какой? — на небе он*¹⁶⁸

Heraskov, edebiyatta ilk adımlarından itibaren kendisinin bir ahlakçı olduğunu göstermiştir. Ancak **"Faydalı eğlence"** (**"Poleznoye uveseleniye"**) dergisinde ve **"Ahlaki Kasideler"** (**"Nravouçitelniye odi"**), **"Felsefi Kasideler"** (**"Filosofiçeskiye odi"**), **"Ahlaki Masalları"** (**"Nravouçitelniye basni"**) şiir koleksiyonlarında okuyucuyla tartışır, onu ikna eder. Yazar, önceleri okuyucuya erdemli bir yaşamın faydalarını doğrudan ona hitap ederek açıklamaya çalışsa da sonrasında daha ince bir yol kullanmaya başlamıştır. Okuyucuya karşı doğrudan lirik ve didaktik hitaplardan, alegorilere, epik eserlerin çerçevelerine yerleştirilmiş hikâye alanına geçmiş ve öğretici materyali hafif bir roman biçiminde sunmaya başlamıştır. Yazar, okuyucuların doğrudan hitabeti göz ardı ettiklerini gördüğünden, eğlenceli bir anlatımla verilen iyi tavsiyeleri muhataplarına ulaştırabilmiştir. Heraskov'a göre, bu tarza olan ihtiyaç, *Köylü Savaşı*'ndan sonra daha belirgin hale gelmiştir.

Bu kararı verdikten sonra, Heraskov liriği bırakır ve şiirler (poemalar), romanlar, dramalar, tragedyalar yazar; eğlenceli entrikaları metinde faydalı ahlaki öğretilerle birleştirir ve izleyiciyi ve okuyucuyu ahlaki öğretiyi fark edilmeden

¹⁶⁸ Mihail Heraskov, **Tvorenija**, XII c. Moskova, 1796-1802, c. VII, s. 346.

özümsemeye zorlar. Bu durum Heraskov'un 18. yüzyılın 80'li ve 90'lı yıllarında ve de 19. yüzyılın başlarında şiirlerinde (poema) ve roman çalışmalarında göze çarpan bir özelliğidir. Aynı şekilde, yazar **"Rossiada"**daki tarihi temaları, **"Alevler"** (**"Plamena"**), **"Putperestler veya Gorislava"** (**"İdolopoklonniki ili Gorislava"**) adlı trajedilerinde, **"Vladimir"**, **"Çar veya Kurtarılmış Novgorod"** (**"Tsar ili osvobojdenniy Novgorod"**) adlı şiirlerinde ve diğer eserlerinde işlemiştir. Olumlu örnekleri teşvik ederek rol modelleri gösterir ve *"faydalı"* tavsiyelerini bu tür sanatsal araçlarla, temel bir ayrım yapmadan şiir ve düzyazıyı eşit olarak kullanarak *"hoş"* bir edebi formda öğretir.¹⁶⁹

Heraskov'un gerçek ihtişamı şiirleriyle (poema) yaratılmıştır. **Belinski**, *"çağdaşlarının ona ne Lomonosov ne de Derjavin'in uyandırmadığı bir tür çekingen saygıyla baktıklarını, hatırlatarak: "Bunun nedeni, Heraskov'un Rusya'ya "Rossiada " ve " Vladimir " adlı iki destansı veya kahramanca şiir (poema) vermesiydi".¹⁷⁰*

O dönemde epik şiir (poema), en yüksek şiir türü olarak kabul edilmiştir ve en az bir epik şiiri (poema) olmayan halk, hiç şiiri, liriği (poeziya) olmayan halk olarak kabul edilmektedir.

Heraskov, epik de dahil olmak üzere çeşitli türlerde yayımladığı, neredeyse yirmi yıllık edebi çalışmalarından sonra "Rossiada"ya başlamıştır. İlk şiiri (poema) **"Bilim Meyveleri"** (**"Plodı nauki"**, 1760) Eylül 1761'de, Yelizaveta Petrovna döneminde yayımlanmış ve tahtın varisi Pavel Petroviç'e ithaf edilmiştir. Yazar, genç varise bilimin faydalarını açıklamış ve I. Petro'nun yaptığı gibi gelecekte de Aydınlanmayı teşvik etme tavsiyelerinde bulunmuştur. **"Bilim Meyveleri"** (**"Plodı nauki"**, 1760)'nin alt başlığı olan *"didaktik şiir"* yazısı, şiirin bilgilendirici ve öğretici içeriğini tanımlar. Şair, fazla süslemeden, ancak açık ve mantıklı bir şekilde, bilimlerden gelen faydaları pratik ve ahlaki anlamda açıklamıştır.

On yıl sonra, 1771'de Heraskov, edebi cesaretinin bir örneği olan yeni bir şiir (poema) **"Çeşme Savaşı"** (**"Çesmesskiy boy"**) ile çıkış yapar. Şiirin beş şarkısında, 26 Haziran 1770'te Çeşme Körfezi'nde güçlü Türk filosunu yenen Rus filosunun

¹⁶⁹ Zapadov, **Poeti 18. veka, a.g.e.**, s.194

¹⁷⁰ Vissarion Belinski, **Polnoye sobranie soçineniy**, Moskova, AN SSSR, 1958, XIII c., c. VII, s. 112

zaferini mümkün olan en büyük doğrulukla anlatır. Bu olayda, 24 Türk zırhlısı batırılmış, birçok gemi vurulmuş ve devasa miktarlarda neredeyse on binleri bulan can kayıpları yaşanmıştır. Rus denizcilerin az miktarda can kaybı vererek başarılı olmaları bu galibiyetin sevincini daha da arttırmıştır. Şair, gazete haberlerini dikkatle inceler ve Çeşme Savaşı'na katılanlarla konuşur, resmi raporlarda bulunmayan ve dövüş bölümlerini tanımlamak için gerekli olan ayrıntıları bulmaya çalışır. Övgü kasisidesinin yazarı için böyle bir verimlilik şaşırtıcı olmaz, ancak Heraskov epik bir eser, bir şiir yazar. Aslında bu şiir (poema) genişletilmiş bir kasidedir. Lirik başlangıç, onun içinde epik üzerinde hüküm sürer. Ama yine de şiirde (poema) ilk ve başarılı bir deneyimdir.¹⁷¹

"Çeşme Savaşı" ("Çesmesskiy boy") şiiri Heraskov'a büyük başarı getirmiştir. Şiir, Rus okuyucular arasında büyük ilgi uyandırır; Fransızca'ya (1772) ve Almanca'ya (1773) çevirileri yayımlanır. Başarısından cesaret alan şair, bu sefer tarihsel bir temaya ayrılmış, ancak aynı zamanda çağdaş olaylara yanıtlar içeren yeni bir anıtsal eser olan kahramanca şiiri(poema), *"Rossiada"*'yı tasarlar ve tekrar çalışmaya başlar. Heraskov'un şiiri yaratması sekiz yılını alır ve 1779'da ilk baskısını yayımlamasına rağmen metin üzerinde daha fazla çalışmaya devam eder.¹⁷²

"Rossiada" şiirinin çağdaşları üzerinde bıraktığı izlenim çok büyüktür. Heraskov, hayatının sonunda evrensel tanınmayı hemen kazanmıştır. Derzhavin, 1779'da yayımladığı *"Anahtar" ("Klüç")* şiirinde Heraskov'a *"Ölümsüz Rossiada'nın yaratıcısı"* olarak hitap eder. *"Rossiada"*'ya olan saygının büyüklüğünü, şiirin ilk eleştirel incelemelerinin Heraskov'un ölümünden sadece birkaç yıl sonra ortaya çıkmasından anlayabiliriz. Rus edebiyatının, Klasisizm kanununa göre varlığının, olgun ulusal edebiyat için zorunlu olduğu düşünülen kendi kahramanca şiiri (poema), destanı henüz yoktur. Bu sorunu çözme girişimleri birkaç on yıldan beri yapılmaktadır. Kantemir'in *"Petrida"* şiirine (poema) başlayıp, Lomonosov'un ise *"Büyük Petro" ("Petr Velikiy")* şiirinin iki şarkısını yazarak Rus destanının daha da gelişmesinde önemli bir rol oynamalarına rağmen, genel olarak çalışma tamamlanmamıştır. Sumarokov, Dmitry Donskoy'a adanmış *"Dimitriada"*

¹⁷¹ Gukovski, a.g.e., s.148

¹⁷² Zapadov, Poeti 18. veka, a.g.e., s.202

şiiirine (poema) başlamış ve ilk sayfada durmuştur. Sadece Heraskov nihayet on iki şarkıda dokuz bin ayetten oluşan tam bir kahramanlık destanı "**Rossiada**"yı yaratmayı başarır. Bu yaratıcı zaferin ne kadar önemli olduğu ve şairin adının nasıl bir üne kavuştuğu açıktır.

Klasisizmin edebi kuramının kurallarına göre, destanın temeli, ulusal tarihte bir dönüm noktası görevi gören ve bundan sonra devletçiliğinin en yüksek aşamasına uzanan önemli bir olay olmalıdır. Sumarokov böyle bir olayı Kulikovo Savaşı'nda, Kantemir ve Lomonosov ise Rusya'nın I. Petro tarafından gerçekleştirilmiş dönüşümünde görmüştür. Heraskov, şiirinin (poema) konusu olarak, Rusya'nın Tatar-Moğol boyunduruğundan nihai kurtuluş tarihi olarak kabul ettiği, Tatar egemenliği altındaki Kazan'ın IV. İvan tarafından gerçekleştirilen fetih tarihini seçmiştir. Şiirde mucize unsuru büyük bir rol oynamış, cennet ve cehennem temsilcileri Rusların Tatarlarla mücadelesine katılmıştır. Öteki dünya güçlerinin müdahalesi, Çar liderliğindeki Rus askerlerinin başarısının zorluklarını ve kazanılan zaferin önemini vurgulamak içindir. Şiire "mucizeler"in dahil edilmesi de Klasisizmin kurallarıyla öngörülmüştür. "Rossiada", birçok Slav kelimesini ve ifadesini içeren "*yüksek stil*"in ciddi kurallarıyla yazılmıştır. Heraskov olayları açıklarken başta "Kazan Yıllığı" olmak üzere tarihi kaynaklara dayanmıştır, ancak şiirin ideolojik kavramı yazara aittir.

Aynı zamanda, "Rossiada", yazar için Rusya'nın Müslüman bir devletle mücadelesini betimleyen çağdaş sorunlar hakkında da bir şiirdir. "Rossiada", Heraskov tarafından birinci Türk savaşının ortasında başlatılmış ve Kırım'ın ele geçirilmesinden önce, Rus devletinin Karadeniz'de Rus egemenliğini yaymak ve Rusya'yı korumak için yeniden Türkiye ile savaşa hazırlandığı sırada sona ermiştir. Geçmişin anlatımıyla "Rossiada", Rus devletinin politikasını propaganda yapmış ve yüceltmıştır. Şiirin doğasında bulunan bu fikir, onunla asaletin ve hatta hükümetin tüm katmanlarını uzlaştırabilir. Son olarak, şiire nüfuz eden Hristiyanlık propagandası da aynı fikirle bağlantılıdır.

"**Rossiada**"nın ardından, Heraskov eşit derecede geniş hacimli ikinci bir kahramanlık şiiri (poema) yaratmaya başlamıştır. Bu 1785'te 16 şarkıda (daha sonra

Heraskov iki şarkı daha ekledi) yayımlanan "**Vladimir**" şiiridir (poema). Şiir, *Rus'un Vaftizini* tasvir etmektedir. Bununla birlikte, sivil siyasi motifler, o zamanlar Heraskov'u ilgilendiren Masonluğun ahlaki ve dini doktrininin sunumuna yol açarak, arka planda kaybolur. "Vladimir", Mason çevrelerinde büyük bir başarıya ulaşırsa da Rus edebiyatı ve sosyal düşünce tarihi için önemi, Rus Klasisizminin ulusal kahramanlık destanı "Rossiada"nın önemiyle karşılaştırılamayacak kadar az olduğu belirtilir.

Heraskov'un yaratıcılığı, 18. yüzyılın ikinci yarısının edebi sürecindeki karakteristik değişiklikleri yansıtır. Rus Klasisizminin temel direklerinden biri olan "ölümsüz **Rossiada**"nın yaratıcısı, Sumarokov'un öğrencisi ve takipçisi olan Heraskov'un, aynı zamanda duygusalcı Karamzin'in selefi ve sonrasında da öğrencisi olduğu ortaya çıkar. G.N.Pospelov, P.A.Orlov, N.D.Koçetkova gibi edebiyat bilimcilerine göre Duygusalcılığın (Sentimentalizm) Rus edebiyatındaki gelişmesi M.M. Heraskov'un eserleriyle başlar.

3.4. Fedor Emin ve Eserleri

18. yüzyılın ikinci yarısında Rus düzyazısının, özellikle de romanın gelişimi gerçekleşir. Klasikçiler tarafından rağbet görmeyen bu türün gelişmesi, her şeyden önce Fedor Emin'in girişimleriyle kolaylaşır. Yazar sadece 6 yılda, yayın hayatına başladığı 1763 yılı ile vefat ettiği 1770' yılları arasında, Rus edebiyatında önemli bir etki ile çalışmış ve edebiyat üzerinde belirgin bir iz bırakmıştır. Çağdaşları onu, zamanın tüm Rus yazarlarından çok farklı olması nedeniyle şaşkınlıkla karşılar. Yazar, kendi görüşüyle, farklı yaş ve sosyal statüdeki okuyucuların bilişsel ilgilerini tatmin eden ve onları "*eğlence etkinlikleri*" ve "*gülümsetici masallar*" yardımıyla eğlendiren roman türünü cesaretle bir şekilde savunmuştur.

Yazar ve gazeteci olan Fedor Aleksandroviç Emin, İtalya'da eğitim gördükten sonra 1758'de Londra'ya gelir ve burada bir süre Mehmet Emin adıyla yaşar, daha sonra Londra'daki Rus elçisi olan Knez A. M. Golitsın'a giderek, ona maceralarını anlatır, Ortodoks inancını kabul etme arzusunu dile getirir. Knez

Golitsın, Emin'in isteğini kabul eder ve ev kilisesinde vaftiz töreni yapılarak Emin soyadını korumakla beraber Fedor adını alır.¹⁷³

1761 yılında Petersburg'a yerleşir. Emin, Petersburg'a vardığında İmparatoriçe Yelizaveta Petrovna'ya hitaben, Rusya devlet hizmetine alınması için istekte bulunduğu İtalyanca bir mektup yazar. Dilekçeyi **“Theodoro Emenonski”** adıyla imzalayan Emin İngilizce, İtalyanca, İspanyolca, Portekizce, Lehçe ve Türkçe dillerini bildiğini belirtir. Burada Kara Kuvvetler Okulu'nda (“Şövalye Akademisi” olarak da adlandırılır) ders verir, Dış İşleri Kolegyumu'nda (Bakanlık) çevirmen olarak çalışır. Emin, edebiyatla ilgilenmeye “Şövalye Akademisi”nde başlar.¹⁷⁴

1761'de Petersburg'a geldiğinde, Rus dilini çok az bilen hatta neredeyse bilmeyen Emin'in, 2 yıl sonunda, artık tanınan bir Rus yazarı olması ve Sumarokov ile edebi tartışmalar yaşaması sıra dışı ve dikkat çekicidir. Rusya'da yaşadığı 9 yıl boyunca, 25 ciltten fazla çeviri kitabı ve çeşitli türlerde kendi eserlerini yayımlamıştır ki; bunların arasında 3 cilt **“Rusya Tarihi”** (**“Rossiyskaya İstoriya”**) ve **“Kurtuluş Yolu”** (**“Put ko spaseniyu”**) öğretici kitabı vardır.¹⁷⁵

1769 yılında Emin'in **“Osmanlı Devleti'nin Eski ve Son Durumunun Kısa Bir Tanımı”** (**“Kratkoye opisaniye drevneyşego i noveyşego sostoyaniya Ottomanskoy Portı”**) adlı eseri yayımlanmıştır. Aynı yıl Emin, sadece altı ay yayımlanacak olan ve neredeyse tüm makalelerin kendisine ait olduğu aylık **“Cehennemden Mektuplar”** (**“Adskaya Poçta”**) ve haftalık **“Karışım”** (**“Smes”**) dergilerini yayınlamaya başlamıştır.¹⁷⁶

Fedor Aleksandroviç Emin, 29 Nisan 1770'te Petersburg'da vefat eder. Ölümüyle ilgili adı bilinmeyen bir yazar tarafından yazılmış şiirine, Nikolay

¹⁷³ “Emin Fedor Aleksandroviç”, (Çevrimiçi), <http://www.rulex.ru/01300032.htm>, Erişim Tarihi: 16 Ekim 2021

¹⁷⁴ “Fedor Aleksandroviç Emin”, (Çevrimiçi), http://www.hrono.ru/biograf/bio_e/emin_fa.php, Erişim Tarihi: 14 Ekim 2021

¹⁷⁵ Yevgeni Beşenkovskiy, “Jizn Fedora Emina”, (Çevrimiçi), http://pushkinskiydom.ru/Portals/3/PDF/18./11_tom_18./Beshenkovskij/Beshenkovskij.pdf, Erişim Tarihi: 09 Ekim 2021

¹⁷⁶ “Fedor Aleksandroviç Emin kak predstavitel demokratičeskoj russkoj prozi 1760 gg.”, (Çevrimiçi), <http://www.textologia.ru/literature/literatura-rossii/stanov-russ-lit-xvii/fedor-aleksandrovich-emin-kak-predstavitel-demokratičeskoj-russkoj-prozi-i-romanistiki-1760-h-gg/5634/?q=471&n=5634>, Erişim Tarihi: 11 Ekim 2021

Novikov'un "*Rus Yazarlar Hakkında Tarihsel Bir Sözlük Denemesi*" ("*Opıt istoričeskogo slovara o rossiyskih pisatelah*") adlı çalışmasında yer verilmiştir.

Emin'in toplumsal görüşünün burjuva yanlısı olduğu açıktır. Bir dizi eserinde tüccarların refahı için ısrarla nutukta bulunmuştur. Tüccar ve imalatçının devlette ki önemini ve oynaması gereken ayrıcalıklı yerleri konusunda ısrar etmiştir. Devleti bir bütün yapı olarak tasvir ederken, ona soyluların beyni veya ruhu demeyi seven soylu yazarların aksine, Emin çeşitli çalışmalarında "*Tüccarlar devletin ruhudur*" formülünü birkaç kez tekrarlar. Tüccarlar için "*özgürlük*" talep eder, sanayi girişimcisine saygı ister. Sosyal acıma duygusunu yükselten Emin eserlerinde şunu sorar:

"Toplum için kim daha faydalıdır, fabrikalarda para alarak, ihtiyaçlarını gideren yaklaşık iki yüz kişiyi çalıştıran basit bir burjuvazi mi, yoksa tek avantajları hayatı boyunca altı yaban ördeği vurup yüz yirmi kuş avladığını anlatmaktan ibaret olan mükemmel Nadmen (soylu) mi?"¹⁷⁷

Emin, İngiltere'deki burjuvazinin konumunu beğenerek "*başka bir tüccarın ilk milletvekili olarak bir kardeşinin olduğu... Tüccarlar aracılığıyla İngiltere'nin özgür bir ülke haline geldiğinden*" ("*Ernest ve Doravra'nın Mektupları*", 1766) söz etmiştir. Ancak sıra Rusya'da ki mevcut düzene gelindiğinde, devlette önemli değişikliklerden korkmuştur. Batılı meslektaşlarından burjuvazinin kültürünü ödünç almış, ancak burjuvazinin gücünü hayal etmeye bile cesaret edememiştir. Sadece toprak ağalarının yer açmasını ve iktidarlarının bir kısmını burjuvaziye devretmelerini istemektedir. Emin, bazı toplumsal sorunlar üzerine yazılar yazan yazarların, Rus tüccarlarını "*çılgın adamlar*" ("*bezumnıye mujiki*") ve dolandırıcı olarak tanıtılmalarına karşı çıkar. Son olarak, devletçilik hakkında yazısında Emin şöyle diyor: "*Tüccarlara anayurtta hiçbir hükümet emanet edilmemelidir*" ("*Miramond'un Serüvenleri*", 1763).

Emin, serflik ve köylülük sorununda sosyal dünya görüşünün aynı istikrarsızlığını, ikiliğini ortaya koyarak "*Cehennemden Mektuplar*" adlı eserinde, soyluların yaşamına, adetlerinin yozlaşmasına karşı bir dizi keskin hicivli saldırılarda

¹⁷⁷ Gukovski, a.g.e., s.154

bulunur. Romanlarında ve dergilerinde ise ezilen köylüleri savunan cesur paragraflar yazar. Emin, **“Miramond’un Serüvenleri”** adlı eserinde şunları yazmaktadır:

*“Çiftçi olarak en çok küçümsediğimiz biri var mı? Alnını kanlı terle sular, geceleri toplumun hayatı için uyumaz, gündüzleri yemek yemez, şimşeklere ve yıldırımlara maruz kalır, toplumunun iyiliği, eğlenmesi için değilse bu emekler ne için? Bizden ne ödül alıyor? Oh, durumlarından söz etmek üzücüdür!... Köylüleri olan böyle insanlar nasıl olur da kendilerinin aynı insan olduklarını ve tek bir kökene sahip olduklarını düşünmezler”.*¹⁷⁸

“Karışım” (“Smes”) dergisinde Emin, köylülerin ahlaki sağlığını, soyluların yozlaşmasına karşı koyduğu esprili ve hicivli **“Sıradan İnsanların Özü Üzerine Konuşma” (“Reç o suşestve prostogo naroda”)** adlı yazısına yerleştirir. **“Priklüçeniya Femistokla” (“Femistokl’ın Serüvenleri”, 1763)** adlı politik ve ahlaki romanında, ilk başta görüldüğü gibi, yalnızca çalışan insanların yaşadığı bir ütopyanın, bir devletin tanımını yapmaya çalışır. Daha sonra Emin bu çizgisine devam edemez ve ütopyasına özel bir yöneticiler sınıfını, yani soyluları da dahil eder. Sonra şöyle devam eder:

*“Çiftçi olan bir adamı herhangi bir farklı insana tercih ettiğimi sanmayın; hayır, şunu söylemek istemiyorum: toplum koyunlardan ve ineklerden büyük fayda sağlıyor; bizi sütleriyle besler, yünle giydirir ve etleriyle doyururlar, ancak çobana, o olmadan çeşitli tehlikelere maruz kalabilecek tüm sürüden çok daha fazla saygı duyuyorum.”*¹⁷⁹

Bununla birlikte, çeşitli serflik biçimleri Emin’in serf kölesi için üzülmesine neden olur, serf sömürü uygulamasına öfkelenir, soylulara saldırır. Bir başka yaklaşımda onun görüşleri açık şekildedir, çünkü bu saldırılar tüccarlar hakkındaki açıklamalarıyla karşılaştırılır ve onlarla belirli bir ılımlı burjuva düzeni oluşturur. Pratikte ise, iş toplumsal gerçekliğe, Rusya’ya, hatta Emin’in tavsiye ettiği belirli bir toplumsal eylem programına gelir gelmez, onun radikalizminin yerini muhafazakarlığa bıraktığı görülür.

Emin, Rus din adamlarına keskin bir şekilde saldırır, ancak mümkün olduğu kadarıyla dini korur. Okurlarını da uyarmaktadır:

¹⁷⁸ Fedor Emin, *“Nepostoyannaya fortuna, ili pohojudeniya Miramonda”*, (Çevrimiçi), <https://www.litres.ru/fedor-emin/nepostoyannaya-fortuna-ili-pohozhdenie-miramonda-tom-2/>, Erişim Tarihi: 06 Aralık 2021

¹⁷⁹ Gukovski, **a.g.e.**, s.156

“Birçoğu şeytanların olduğuna inanmasa da, ben bu tür insanları deli olarak görüyorum. Kim her şeyden şüphe ederse, gerçekten hiçbir şey bilmiyor demektir.”¹⁸⁰

Emin, örnek devlet doktrinde Tanrı'ya körü körüne inanmayı talep eder, çünkü *"atalarımız buna inandı ve bize inanmamızı emrettiler"*, ilahi yaratılışın amaçları hakkında *"kafamızdaki en küçük düşüncelerin bile üretmesini"* yasakladılar. *"Kilise ritüellerimizin değişmesine asla ihtiyacımız yok"*¹⁸¹ diye taleplerini sıralamıştır. Resmi dindarlığın nihai zaferi, Emin'in ölümünden sonra yayınlanan ve Ortodoksluğu teşvik eder ve *"kafirlere"* (*"yeretiki"*) saldırdığı ***"Kurtuluş Yolu"*** (***"Put ko spaseniyu"***) adlı kitabıyla temsil edilir.

Daha olumlu özelliklere sahip olmak, Emin'in bir yazar-sanatçı olarak imajıdır. Yaratıcılığının büyük bir bölümü romanlardan oluşmaktadır. 18. ve 19. yüzyılın başlarında okurlar arasında çok yaygındır. Puşkin, *"Kolomna'daki Ev"* (*"Domik v Kolomne"*) adlı eserinin kahramanı Paraşa hakkında ironik bir şekilde şöyle yazmıştır:

В ней вкус был образованный. Она

*Читала сочиненья Эмина.*¹⁸²

Oldukça verimli bir yazar olan Emin, 1763-1769 yılları arasında yazdığı eserlerini (çoğu roman) 19 ciltte toplar ve yayımlar. Emin'in romanları tür açısından oldukça zengindir. Yazdığı romanların arasında serüven türünde olan ***"Nepostoyannaya fortuna, ili pohojudeniya Miramonda"*** (***"Miramond'un Serüvenleri"***, 1763), siyasi-eğitici roman ***"Priklüçeniya Femistokla"*** (***"Femistokl'un Serüvenleri"***, 1763), duygusal-kahramansal romanı ***"Nagrajdennaya postoyannost, ili Priklüçeniya Lizarka i Sarmandi"*** (***"Ödüllendirilen Bağlılık"***, 1764), yazışma türünde yazdığı 4 ciltlik ***"Pisma Ernesta i Doravri"*** (***"Ernest ve Doravra'nın Mektupları"***, 1766) adlı romanları yer almaktadır.¹⁸³

¹⁸⁰ a.g.e., s.156

¹⁸¹ a.g.e., s.156

¹⁸² Aleksandr Puşkin, **Domik v Kolomne**, Moskova, Hudojestvennaya Literatura, 1959, s.4

¹⁸³ İnanır, **Rus Edebiyatında Aydınlanma Çağı**, a.g.e., s.148

Okuyucular, Emin'in egzotik adlar kullandığı, ilgi uyandıran serüven romanlarına düşkündü. Özellikle, *"Aşk Heliportu veya Kamber ve Arisena'nın Yenilmez Kalıcılığı"* (*"Lübovnyy vertograd ili nepreoborimoye postoyanstvo Kambera i Arisenı"*) ve *"Nepostoyannaya fortuna, ili pohojdeniya Miramonda"* (*"Miramond'un Serüvenleri"*, 1763) adlı romanları okuyucular arasında popülerdi. İlki Emin tarafından Portekizce bir el yazmasından çeviri olarak sunulur, ancak şüphesiz, kendisi tarafından tasarlanır. *"Miramond'un Serüvenleri"*'de ise, inanılmaz maceraları üç ciltlik eserin önemli bir bölümünü işgal eden romanın ikinci kahramanı *Feridat*'ın kendisi Fyodor Emin olduğunu şiddetle ima etmiştir. *"Nagrajdennaya postoyannost, ili Priklüçeniya Lizarka i Sarmandı"* (*"Ödüllendirilen Bağlılık"*, 1764) ve *"Besçastnyy Floridor ili istoriya o printse Rakalmutskom"* (*"Mutsuz Floridor veya Prens Rakalmutsky'nin Hikayesi"*, 1764) romanlarına gelince, bunlar değiştirilmiş veya hatta bazı Batılı orijinallerden tercüme edilmiş olabilir.¹⁸⁴

Denizci Vasili veya asilzade Aleksandr hakkındaki öykü-romanlara veya asilzade Doltorn'un hikayesi gibi tercüme edilmiş öykülere uzun süredir aşina olan Rus okuyucu, Emin'in macera romanlarında kendisine tanıdık gelen temalar bulmuştur. Emin, Avrupa edebiyatında birkaç yüzyıldır dolaşan macera hikâyeciliği şemasını alıp romanlarında tekrarlamıştır. Kusursuz, erdemli, cesur ve her bakımdan müthiş kahraman dünyayı dolaşır ve hiç durmadan olağanüstü maceralarla karşılaşır. Emin'in ilk romanı olan *"Nepostoyannaya fortuna, ili pohojdeniya Miramonda"* (*"Miramond'un Serüvenleri"*, 1763)'da kahraman, Miramond önce gemi kazası yaşar, sonra kurtarılır, köleliğe düşer, sonra bir İngiliz tüccar onu kölelikten kurtarır ve İngiltere'ye götürür. Ancak yolda Fas gemisi onu tekrar yakalar ve kahraman tekrar kölelik içine düşer. Sonrasında kaçır, dolaşır, denizde bir fırtınaya yakalanır, soylu bir kızı bir hayduttan kurtarır. Mısır padişahına hizmet ederek askeri kahramanlıklar yapar ve bey kızının sevgisini kazanır. Miramond çölde neredeyse aslanlar tarafından yenilecektir ki sandıkta saklanır. Tekrar tekrar maceralarla yüzleşir. Emin'in amacı, okuyucuyu bu şaşırtıcı maceraların masalsı dünyasına, romanlarının aksiyonunun gerçekleştiği egzotik uzak ülkelere taşımaktır. Tıpkı,

¹⁸⁴ Gukovski, a.g.e., s.156

Petro döneminin hikayesinde olduğu gibi, hızla değişen olayların örgüsü, kahramanların aşklarını anlatan konuşmalarıyla, aşk mektuplarıyla kesintiye uğrar. Bu konuşmalar ve mesajlar, 18. yüzyılda orta sınıf beyefendileri tarafından yazılmış veya ezberlenmiş ve uygun fikirli kızları ve hanımları baştan çıkarmak için kullanılmıştır. Bu nedenle sadece estetik değil, aynı zamanda pratik bir amacı da vardır. Emin, amaçları için gereksiz olan psikolojik analizlerle kendini zorlamamıştır. "Aydınlanmış Monarşinin" bir destekçisi olan yazar, romanda, çok ılımlı da olsa, zorbalığa karşı konuşur, tüccarların haklarını savunur ve serflüğün kötüye kullanılmasına karşı çıkar.

Emin'in, *Fenelon* tarafından "*Telemakhos'un Maceraları*" tarzında yazılmış siyasi ve eğitici ikinci romanı olan "*Priklüçeniya Femistokla*" ("*Femistokl'ın Serüvenleri*", 1763): "*üçüncü sınıfın*" (halkın) rolü hakkında yazılmış ve tamamen öğretici nitelikte bir eserdir. Yazar Rusya'da ulusal sanayinin gelişiminden, taşranın gelişiminden ve diğer önemli ekonomik sorunlardan söz etmiştir. "*Priklüçeniya Femistokla*" ("*Femistokl'ın Serüvenleri*", 1763) politik bir romandır ve hiciv yöntemi kullanılmıştır. Süjeyi, Antik Çağ'a aktaran Emin, yozlaşmış yargı görevlilerinin parlak güldürücü eskizlerini vermiştir. Yazar, "*Felsefi bir görünüme sahip olduklarını, ancak karar verdikleri davaların yazılı delillerinin bile bulunmadığını, eli cebinde görülen kişinin haklı görüldüğünü*" anlatır.¹⁸⁵

Rus düzyazısının gelişiminde önemli bir aşama da, Emin'in bir aristokrat kızın ve fakir bir asilzadenin sevgisi hakkındaki "*Pisma Ernesta i Doravri*" ("*Ernest ve Doravra'nın Mektupları*", 1766) adlı epistolar (mektuplaşma) romanının ortaya çıkmasıdır. 1766'da yayımlanan bu dört ciltlik romanı özgün ve içsel olarak önemlidir. Yazar özellikle eserin önsözünde geleneksel mutlu sonun olmadığına işaret eder. Emin, Ernest ve Doravra'yı "*birbiriyle birleştirecek herkesin zevkine göre*" bir roman yazabilirdi, "*ancak kader bu sonu beğenmedi ve onun zevkine göre bir kitap yazmak zorunda kaldı.*"¹⁸⁶

¹⁸⁵ Gukovski, a.g.e., s.157

¹⁸⁶ Fedor Emin, "*Pisma Ernesta i Doravri*", (Çevrimiçi), <https://www.litres.ru/fedor-emin/nepostoyannaya-fortuna-ili-pohozhdenie-miramonda-tom-2/>, 06 Aralık 2021

Rousseau'nun *"Yeni Eloise"* (*"Julie, ou la nouvelle Héloïse"*, 1761) romanının önemli ölçüde etkisi altında kalan Emin, mektuplarda birbirleriyle sevinçlerini ve umutlarını, üzüntülerini ve şüphelerini paylaşan kahramanların iç dünyasını betimlemeyi tercih eder. Bu bağlamda, *"Ernest ve Doravra'nın Mektupları"*, Rus Duygusalcılık düzyazısını başlatan bir eserdir.¹⁸⁷

1761'de Jean-Jacques Rousseau'nun ünlü romanı *"Yeni Eloise"* yayımlanır. Canlı bir kişiliğin derin ve parlak bir psikolojik analizi, insanın feodal bağlardan kurtuluşunun coşkusu (pafos), özgür bir insanın özgürlük hissini tutkulu heyecanı, yeni, Klasisizm karşıtı bir sanatın zaferi, doğanın parlak tasviri, sıradan insanların basit yaşamı, Rousseau'nun ölümsüz kitabını dünya kültür tarihinde önemli bir olay haline getirmiştir. *"Yeni Eloise"*, Avrupa çapında muazzam bir başarı elde eder; binlerce gelişmiş insan ondan yaşamayı ve hissetmeyi öğrenir. Ve böylece Fyodor Emin, Rousseau'nun kitabının yayınlanmasından birkaç yıl sonra hemen kendisinin *"Yeni Eloise"*'sini yazmaya karar vermiştir. Romanı sadece bir taklit değil, Rousseau'nun romanının bir tür Rus örneğidir. *"Ernest ve Doravra'nın Mektupları"* romanı, büyük isyancı Rousseau'ya karşı olumsuz bir tavrı olan Sumarokov'un Klasisizmine bir meydan okumayla birlikte Rus toprağına yeni bir estetiğin aktarılması girişimidir. *"Yeni Eloise"* gibi, Richardson'un Rousseau'yu etkileyen romanları gibi Emin'in kitabı da bir mektup (epistolar) romanıdır. Kahramanların uzun mektupları, Emin'in seleflerine bu kahramanların psikolojisinin ayrıntılı inceleme fırsatı vermiştir. Emin'in romanındaki Ernest ve diğer karakterler, düzinelerce sayfadaki deneyimlerini analiz eder. Olağan günlük koşullarda insan psikolojisine gösterilen bu dikkat, elbette bireyin özgünlük, duygu, bireysel yaşam hakkını savunmak için temel bir öneme sahiptir. Bu durum, Emin'in karakterlerinin tamamen sıradan, ortalama insanlar olması ve romanda istisnai bir olay yaşanmaması nedeniyle daha da açıktır. Ancak Emin, romanın fikir birliğini korumadan, özellikle romanın ikinci yarısında, Rousseau'nun kahramanlarının tutkulu psikolojik

¹⁸⁷ Fedorov, a.g.e., s. 154

yazışmalarından farklı olarak, **Ernest**'i mektuplarında sosyo-politik ve ahlaki-felsefi konularda uzun mektuplar yazmaya zorlar.¹⁸⁸

Emin'in romanının konusu, birçok açıdan Rousseau'nun "*Yeni Eloise*" romanının süjesine benzerlikleriyle dikkat çeker. Fakir ve masum bir asilzade olan Ernest, asil ve zengin bir soylunun kızı olan Doravra'ya âşık olur. Doravra da onun duygularına karşılık verir. Toplumdaki konumlarındaki farklılık, evlilik umut etmelerine izin vermemektedir. Ernest, Paris'teki büyükelçiliğin sekreterliğine atanır. Bu atama kariyerine katkıda bulunabilir ve böylece onu Doravra'ya daha da yakınlıştırabilirdi. Ama onun yokluğunda, Ernest'in uzun süredir ölü olduğunu düşündüğü karısı Doravra'nın yaşadığı şehre gelmiştir. Ernest yurt dışından döner, ancak hem o hem de Doravra mutsuzdur. Doravra'nın babası aşklarını öğrenir ve Doravra başka biriyle evlenmek zorunda kalır. Yıllar geçer, Ernest yazar olur. Bu sırada Doravra'nın kocası ölür; Ernest'e karşı sevgisi yok olan Doravra tekrar başka birisiyle evlenir. Ernest mutsuz kalır.

Yazar, yer yer Rousseau'dan doğrudan alıntı yapmaktan kaçınmadan, "*Yeni Eloise*" romanını serbestçe tercüme eder, ancak eserin psikolojik ustalığına ulaşamaz. Bununla birlikte, Rus edebiyatında psikolojik bir roman girişiminin ortaya çıkması olumlu bir olaydır. Emin'in de Rousseau'yu taklit ederek romanında, kahramanlarında "*züppe*" gördüğü, salonda "*terbiye*" ve "*nezaket*"ten hoşlanmadığı ve Fransız Klasisizminin trajedisine saldırmasının tesadüf olmadığını, özelliklerini "*özgür bir halk*" tarafından yaratıldığı gerçeğiyle ilişkilendirdiğini, "*darağacı*" ve "*korkunç olaylar*" ile İngiliz trajedisini, yani Shakespeare'in trajedisini tercih ettiği anlaşılır.¹⁸⁹

Emin'in romanları, Petro dönemi el yazması kitapları ile Klasisizm döneminde yazılan eserlerle bağlantılıdır. 18. yüzyılın başlarında el yazması edebiyatında roman, duygusal serüvenleri yansıtan bir tür olarak algılanır. Ancak yazar, serüven öykülerinden çok kahramanlarının yaşadıkları duygular, düşünceler üzerine yoğunlaşır. Rus romanına ciddi, ahlaksal-düşünsel içeriğin girmesini,

¹⁸⁸ Gukovski, a.g.e., s.157

¹⁸⁹ a.e., s.158

Çulkov'un eserleriyle temsil edilen "düşük türden" romana karşın, Rus edebiyatında romanın bir tür olarak kabul edilmesini sağlar.¹⁹⁰

3.5. Matvey Komarov ve Eserleri

Matvey Komarov (1730'lar-1815), herhangi bir eğitim almamış ve görünüşe göre serflerden çıkmış bir yayıncıdır. Komarov'un biyografisi ve kişiliği hakkında bilgi son derece azdır. Sıradan insanlar için sözlü ve el yazısı geleneklerde yaygın olan maceralı "öyküler" yazmış ve yayımlamıştır. Ona en büyük şöhreti, 1779'da "*Vanka Kain*" ve 1782'de çevrilmiş "*İngilis Milordu George'un Maceralarının Hikayeleri*" ("*Povesti o prikluçeniyah aglinskogo milorda Georga*") kitaplarının yayımlanması getirir. Komarov, Batı Avrupa şövalye romantizmi, Rus el yazması hikayeleri ve folklor geleneklerini geliştiren bir dizi kitap bırakır.

1771 sonbaharında, Moskova'da bir veba patlak verir, neredeyse tüm yetkililer ve birçok soylu şehirden kaçır. Komarov kahyası olduğu Bayan Eichler ile birlikte Ruza yakınlarındaki Bogorodskoye köyüne gider. Burada Komarov ilk eseri olan kafiyele "*Ekselansları Prens Aleksey Vasilyeviç Hovanski'ye Mektup*" ("*Pismo yego siyatelstvu knyazü Alekseyu Vasilyeviçu Hovanskomu*") adlı eseri yazar. Komarov ardından "*İki Dolandırıcının Ayrıntılı Ve Gerçek Hikayeleri: ... Vanka Kain ... Ve Fransız Dolandırıcı Cartouche Ve Ortakları*" ("*Obstayatelniye i verniye istorii dvuh moşennikov: ... Vanki Kaina ... i frantsuzskogo moşennika Kartuşa i yego sotovarişey*", 1779-1794), "*Şanlı Fransız Hırsız ve Dolandırıcı Cartouche ve Yoldaşlarının Hikayesi*" ("*İstoriya slavnogo frantsuzskogo Kartuşa i tovarişey yego*"), "*Vanka Kain'in İyi ve Kötü İşlerinin Ayrıntılı ve Doğru Bir Açıklaması*" ("*Obstayatelnoye i vernoye opisaniye dobrıh i zlıh del Vanki Kaina*"), "*On Üç Eski Düğünün Açıklaması ...*" ("*Opisaniye trinadtsati starinnıh svadeb*", 1785), "*Çin İmparatorlarının Rus Hükümdarına Eski Mektupları ...*" ("*Starinnıye pisma kitayskih imperatorov k rossiyskomu gosudarü*", 1787) adlı eserlerini yazar ve yayımlar. Daha sonra Komarov dikkatli davranarak, sansür engellerini aşmak için, "*Stenka Razın Hakkında Kısa Bir Hikâye*" ("*Kratkaya povest o Stenke*

¹⁹⁰ İnanır, Rus Edebiyatında Aydınlanma Çağı, a.g.e., s.148

Razine”, 1815) adlı öyküsünü *"Dolandırıcı Vanka Kain'in Hikayesi"* (*"İstoriya moşennika Vanki Kaina"*)’nin bir sonraki versiyonuna "bağlayarak" yayımlar.

"Moskova şehrinin sakini" Komarov'un en çok bilinen takma adıydı. Çoğu zaman da eserlerini *"Hüküm süren şehir Moskova'nın bir sakini olan Matvey Komarov"* (*"Matvey Komarov, jitel tsarstvuyuşego goroda Moskvi"*) olarak imzalamıştır.

"Dolandırıcı Vanka Kain'in Hikayesi" ve *"İngiliz Milordu George'un Maceralarının Hikayeleri"* Komarov'un en iyi iki eseri olarak kabul edilir. Bunlardan *"Dolandırıcı Vanka Kain'in Hikayesi"* adlı öykü; gerçek bir tarihi figürün, tehlikeli ve yetenekli bir haydut olan, *Arama Düzeninde (Sisknoy Prikaz)* bir iş bulan ve o zamandan beri bir polis memurunun ve bir dolandırıcının farklı kılıkları birleştirerek çifte hayata atılan Vanka Kain özgeçmişinin olaylarına dayanan maceralı bir hikayedir. Bir Avrupa haydut romanının en iyi örneklerini anımsatan renkli ve olaylı bir hikâye, okuyucunun önünde canlı bir şekilde ortaya çıkmakta ve Komarov'un şahsen tanışma şansı bulduğu bir Moskova hırsız ve soyguncusunun hayatından ve maceralarından canlı resimler sunmaktadır. Hikâyenin metni, yazarın özenle seçtiği ve dönemin kendine has özelliklerini taşıyan 47 şarkıdan ibarettir.¹⁹¹

Komarov *"İngiliz Milordu George'un Maceralarının Hikayeleri"* adlı hikayesinin kahramanı da tanınan biridir. *"İngiliz Lordu Georg"*’un canlı karakteri 19. yüzyılda Rusya’nın tüm kültürel yaşamına nüfuz eder. "Milord Georg", her nesil Rus okuyucu için 2-3 kez baskıdan geçmiştir. Bu "zincirdeki" "Milord"’un son baskısı 1918’de I.D. Sıtın’ın matbaasında yayımlanır, ancak aynı yıl, 1918’deki tirajın tamamına veya neredeyse tamamına el konularak imha edilir. 20. yüzyılın sonunda, bu kitabın iki baskısı daha büyük bir "arayla" 1990 ve 2000’de çıkmıştır. Komarov’ın *"İngiliz Milordu George'un Maceralarının Hikayeleri"* kitabı, *"Milord Gereon Öyküsü"* (*"İstoriya o milorde Gereone"*) adlı 17. yüzyıl anonim, el yazısı öyküsünün uyarlamasıdır. Her ne kadar Komarov’u tanınan birisi yapan *"İngiliz Milordu George'un Maceralarının Hikayeleri"* adlı eseri olsa da, seçici

¹⁹¹ Vadim Rak, **Komarov Matvey. Vanka Kain. Milord Georg** , Moskova, Lodomir, Nauka, 2019, s.440

edebiyat eleştirmenleri sürekli olarak “*düşük profilli okuyucuya yönelen yazarı*” kınamıştır. N.A Nekrasov “*Rusya’da Kim İyi Yaşar*” (“*Komu na Rusi jit horoşo*”) şiirindeki (poema) “*zamanın geleceğini ve eğitilmiş insanların aptal Milordu değil, çarşıdan Belinski ve Gogol’u alacaklar*” sözlerini yazarken Komarov’un “*İngiliz Milordu George’un Maceralarının Hikayeleri*” kitabından söz ettiği anlaşılır.¹⁹² Diğer taraftan, L.N Tolstoy, Matvey Komarov’u “*en ünlü ve sevilen Rus yazar*”¹⁹³ olarak adlandırır ki bu durum eserlerinin halk arasında yaygın olması anlamına gelmektedir. Sovyet dilbilimcisi E. Snejko da, SSCB Yazarlar Birliği’nin resmi yaklaşımın aksine olarak Matvey Komarov’un edebi mirasından yana olur ve hakkında olumlu değerlendirmeler yapar.

Komarov, eserleriyle her zaman “*okuma yazma bilen sıradan insanlara*” hitap eder ve ait olduğu ortamın zevklerini iyi bildiği anlaşılır. Karmaşık entrikalar, “fırtınalı tutkuların” tasviri, muhteşem atmosfer, büyülü maceralar, ilk bakışta basit ama aynı zamanda doğal Rusçası, Kain ve George hakkındaki hikayeler onu daha ünlü birisi yapmıştır.

18. yüzyılın ikinci yarısının el yazması eserlerinin edebi olarak işlenmesi ve yayımlanmasıyla meşgul olan Komarov, bu nedenle bilinçli olarak demokratik ortamın zevklerine ve ihtiyaçlarına odaklanır. Bu işinde de yalnız değildir. Onun yanında, P. Zaharyin, S. Filippov, I. Novikov, V. Boroblevski, E. Homyakov, I. Vinogradski ve diğerleri, geniş edebiyat ortamında çalışmışlardır. Komarov gibi demokratik tabakalardan gelen bu yazarlar, el yazması materyallerinin çevirileri, değiştirilmesi, derlenmesi ve yayımlanmasıyla uğraşmışlardır. Kalemlerinin altından aynı sihirli şövalye, maceralı hikayeler, kısa öyküler, çeşitli içeriklerden oluşan derlemeler ortaya çıkar. Bu yazarların eserlerinin temasını “alt sınıf” okur tabakasının beğenisi belirlemiş olmasına karşın aynı zamanda çalışma materyallerini okuyucuyu yetiştirme ve aydınlanma anlamında bir etki yaratacak şekilde seçmeye çalışmışlar. Komarov ve onun gibi yazarların çabalarıyla edebi eserlerin içeriğinin sınırları önemli ölçüde genişletilmiştir. Yaratıcı yetenekleri zayıf olmalarına rağmen araştırmalarıyla gelecekteki sanatsal arayışların yollarını belirlemişler. Komarov ve

¹⁹² Gukovski, a.g.e., s.163

¹⁹³ Viktor Şklovski, *Matvey Komarov, jitel goroda Moskvi*, Moskova, 1929, s.16

çevresi örneği, bu tür yazarların edebi etkinliğinin, 18. yüzyılın ikinci yarısında Rus edebiyatının birleşik gelişim zincirinde doğal bir halka olduğunu açıkça göstermektedir. Sanatsal keşiflerin, temaların, Aydınlanma edebiyatının fikirlerinin asimilasyon süreci; kitaplarında sözlü halk sanatı eserlerinin kullanılması ve ayrıca ulusal Rus yaşamından tabloların oluşturulması ve günlük hayata hitap edilmesi süreci araştırma için ilgi çekicidir.¹⁹⁴

Demokratik yazarların edebi etkinliği, tür yapısında ve hiyerarşisinde bir değişiklik gerektiriyordu. İlk etapta, yeni okuyucular için bir tür dünya bilgisi okulu haline gelen ve 19. yüzyılın düzyazı yazarlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlayan roman gelmektedir. Komarov'un kitapları, doğrudan Batı Avrupa romanı, Rus el yazması geleneği ve folkloru ile bağlantılıdır. Komarov'un ve az çalışılmış diğer çeşitli yazarların yaratıcı mirasının incelenmesi, demokratik bir ortamda yeni edebi zevklerin ve okuma bağımlılığının araştırılmasıyla, ayrıca bu yazarların çalışmalarının yeni içeriğini gerektiren yeni dilsel araçların incelenmesiyle de bağlantılıdır.

¹⁹⁴ Lyudmila Kamedina, **Matvey Komarov i massovaya literatura 18 veka**, Moskova, 1984, s.67

SONUÇ

Çalışmada, I. Petro ile Rusya'da başlayan Avrupalılaşma süreci ve II. Katerina döneminde Avrupa'dan gelen Aydınlanma fikirlerinin Rus kültürüne, edebiyatına ve konumuz olan Rus düzyazısında demokratikleşmeye etkisi incelenmiştir. 18. yüzyıl, Rusya'da laik kültürün ve yenilikçiliğin başlangıcıdır. Aydınlanma döneminin etkisiyle dönüşüm geçiren Rusya'da, dini düşünce nispeten zayıflarken aklı merkeze alan rasyonalist yapı toplumda hakim olmaya başlamıştır. Araştırmada, toplumun üst katmanlarından başlayıp aşağılara doğru yayılan bu süreç sonucunda, Rusya'nın toplumsal yaşamında ve daha sonra da edebiyatta demokratikleşmenin gerçekleştiği sonucuna varılmıştır.

Araştırmanın ilk bölümü 18. yüzyıl Rusya'da meydana gelen gelişmeleri içermektedir. Toplumsal hayata yön veren Petro'nun reformları da bu bölümde açıklanmış ve tartışılmıştır. Yine bu dönemde Rus edebiyatında Avrupalılaşmanın izleri araştırılmış ve önceki dönemlerde çoğunlukla adı bilinmeyen yazarlarca üretilen Rus edebiyatında, profesyonel yazarlık ve seçkin yazarlar topluluğu gibi iki yeni kavramın da ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Aynı yüzyılda Avrupa'da üretilen birçok bilimsel yayın da Rusçaya çevrilmiştir. Propaganda amacıyla Petro'nun kurguladığı reformları, toplumsal içeriğe sahip yazın takip etmiştir. Bununla birlikte Avrupalılaşmanın etkisiyle yeni oluşan edebiyatta skolastik düşünceye karşı eleştirel bir bakış açısı da geliştirilmiştir.

18. yüzyılın ilk yarısında Rus edebiyatında çok yaygın olan “Dönemin Özgün Öyküleri” (**Gistoriyalar**) adlı duygusal-ahlaksal ve serüven türü eserlere yaygın olarak rastlanmaktadır. Bu edebi eserler seküler çizgide olup kahramanlarını bu doğrultuda yönlendirmişlerdir.

Nitekim, “*Vasili Koriotski*” ve “*Silahşörün oğlu*” adlı anonim gistoriyalardaki kahramanlar artık “*her türlü fedakarlığı göze almış*” kişiler değil; din, dil, mezhep engellerini de aşabilen başarılı kimseler olarak temsil edilmektedir.

Aydınlanma edebiyatının ilk temsilcilerinden olan Antioh Kantemir'in satirelerinde Rus şiirinin yeni bir estetik ve toplumsal anlam kazandığı görülmüştür. Rus Klasisizminin kuramcılarından biri olan V. Trediakovski'nin çalışmalarında ise

Rusya'da ilk defa kuramsal edebi düşünce görülmüş ve 18. yüzyıl Rus edebiyatının reformuna damgasını vuran bir tartışmaya yol açtığı tespit edilmiştir.

18. yüzyıl Rus toplumsal hayatının çeşitli alanlarında çalışan ve şiir yaratıcılığı konusundaki çalışmalarını 1739 yılında **Pismo o pravilah rossiyskogo stihotvorstva** adı altında toplayan M. Lomonosov'un yeni şiir kurallarına göre yazdığı **Na vzatiye Hotni** kasidesinde Trediakovski'nin dize kuruluşunda gerçekleştiremediklerini tamamladığı anlaşılmıştır.

Aydınlanma Çağı'nda, bir şair, oyun yazarı, kuramcı, gazeteci olan A. Sumarokov'un edebi eserlerinde Aydınlanmaya, yeni kültürel değişikliklere destek çıkan, bilgisizliğe ve gericiliğe savaş açan adaletli hükümdarın imgesini çizdiği görülmektedir. Petro'nun başlattığı Avrupalaşma sürecinin ve birinci bölümde adı geçen yazarların çalışmalarının Rus kültürü ve edebiyatının demokratikleşmesi yönünde önemli olduğu sonucuna varılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde 18. yüzyıl ikinci yarısında Rusya'da yaşanan gelişmeler, Aydınlanma dönemi ve II. Katerina dönemi Rus kültüründeki gelişmeler ele alınmıştır. Katerina dönemi eğitim, dergicilik ve edebiyat alanlarındaki faaliyetler anlatılmış ve devamında 18. yüzyılın ikinci yarısı Rus tiyatrosunda yaşanan gelişmelere yer verilmiş ve 1760-1780 yılları arasında Rus edebiyatında “demokratikleşmeye” dair atılan adımlar tartışılmıştır. Geneline 1769-1774 yılları arasında dergicilikte yaşanan gelişmeler açıklanmış özelinde ise N.İ. Novikov'un dergicilik faaliyetleri incelenmiştir.

II. Katerina, Aydınlanma Çağı'nın temel öğretilerinden olan toplumun eğitimle geliştirebileceği ilkesine önem vermiştir. Çariçe, I. Petro'nun başlatmış olduğu laik eğitim düzenini yaygınlaştırmak için çaba göstermiştir. I. Petro teknik eğitime büyük önem verirken II. Katerina bu eğitimin kapsayıcı olmasıyla yakından ilgilenmiştir. Moskova ve Peterburg'da, Katerina tarafından kimsesiz çocuklar için yurtlar kurulmuş, az gelirli soylular için taşra okulları meydana getirilmiş ve Milli Eğitim Komisyonu'nun oluşturulması gündeme gelmiştir.

Petro'nun başlattığı gazete ve dergi basım işini, aydınlanmacı düşünürlerle yazışan II. Katerina devam ettirmiştir. 18. yüzyılda Rusya'da ortaya çıkan gazetecilik, mizah ve eleştirme düşüncesinin toplumsal hayat ve edebiyatın demokratikleşmesini önemli ölçüde etkilediği görülmüştür.

1769 yılında, II. Katerina tarafından “**Vsyakay vsyaçina**” adlı haftalık mizah dergisinin ilk sayısı yayımlanmıştır. Aynı dönemde “Vsyakay vsyaçina”nın yanı sıra N. İ. Novikov’un çıkarttığı “**Truten**” (**Bal Yapmayan Arı**), romancı F. Emin’in “**Adskaya Poçta**” (**Cehennem Postası**) ve editörü henüz saptanmamış “**Smes**” (**Derleme**) gibi eleştiri edebiyatına damga vuran ve Rus toplumunun demokratik yönde değişmesinde rol oynayan dergilerin de yayımlandığı tespit edilmiştir.

1780-1790 yılları arasında Rus edebiyatında demokratikleşme yönünde ciddi bir eğilimin olduğu görülmüştür. Edebiyatta dünyevileşmeye yönelik edimler tamamlanır, basılmış kitapların yaygınlaşması, okur kitlesinin genişlemesine neden olurken yazarların sayısında da artış gözlenir, 70-80’li yıllarda edebiyatın sözlü halk yaratıcılığıyla yakınlaşması, edebiyatta başlayan demokratikleşmeyi hızlandırır.

Çulkov, Emin, Lyovşin, Komarov gibi yazarların, yeni demokratik okurun ihtiyaçlarını karşılayan kurgusal (*belletrestik*) edebiyatın ana tedarikçileri olduğu çalışma sonucunda anlaşılmıştır.

Edebiyatın biçimleri niteliksel olarak güncellenmiş; şiir türleri yerini düzyazıya bırakmıştır. Demokratikleşmeye doğru bir eğilimin yaşandığı ve edebiyatta Batı aydınlanma dergiciliğinin geleneklerinin benimsendiği görülmüştür.

Söz konusu dönemde taşıyıcı yazılarda ve gazetecilikte bir canlanma yaşandığı anlaşılmaktadır. Rusya’da ilk kez, N. Novikov (1744-1818) ve onun yandaşlarının eylemleriyle hükümete karşı bir muhalefet oluşmuştur. Rus edebiyatında insanlar arasında doğal eşitlik, yasaların üstünlüğü ve hükümdar dahil herkesin yasalara bağlılığı, insanların kişisel gelişimi, köylülerin durumu, eğitim ve öğretim konuları tartışılmaya başlanmıştır. 1770’li yıllarda yazar **Truten**, **Pustomelya**, **Jivopisets**, **Koşelyo** ve masonlara ait **Utrenniy svet** dergilerini yayımlamıştır. “**Bal Yapmayan Arı**” (**Truten**) adlı dergisinde Novikov Rus edebiyatında satirik yazıların özellikleri ve amaçları konusunda Katerina’nın himayesi altında çıkarılan “**Her Telden**” (**Vsakaya vsaçina**) adlı dergi ile tartışmalara girmiş ve “Her Telden”in yazarlarına karşı sert bir yaklaşım sergilemiştir. Novikov’un hiciv dergilerinin Rus kamusal yaşamının çeşitli yönlerine karşı çıkarak Katerina’nın iç politikasını da eleştirildiği tespit edilmiştir. Novikov “**Falafey’e Yazılan Mektuplar**” (**Pisma k Falafeyu**) adlı eserinde topluma serfliğin olumsuz etkisini anlatmıştır. Bu bölümde Novikov’un dergicilik ve edebiyat

alanındaki faaliyetlerinin toplumun ve edebiyatın demokratikleşmesinde önemli adımlar olduğu sonucuna varılmıştır.

Çalışmanın “18. Yüzyıl Rus Düzyazısında Demokratikleşme Süreci” adlı son bölümünde 1760’lar ve sonrasında düzyazıda yaşanan demokratik gelişmeler konu edilmiştir.

18. yüzyıl Rus edebiyatının demokratikleşme sürecinde Gerçekçilik akımının temel oluşturduğu anlaşılmıştır. Bu dönemde hicvin gelişimine, şiirde parodi türlerinin ortaya çıkması eşlik etmiştir. Dahası, demokratikleşme sürecinin, estetik görüşleri Klasisizmin sanatsal ilkelerine karşı yönelen yazarların eserlerini kapladığı anlaşılmıştır. Klasisizmin kısıtlayıcı ilkeleriyle mücadele düzyazı ve dram türlerinde gerçekleşmiştir. Edebi sürece “üçüncü sınıf” yazarların katılımı da bu süreçte ortaya çıkmıştır. Bu sınıfla birlikte, edebiyatta tüm ciddiyet ve iyi niyetle tasvir edilen, toplumun demokratik katmanlarından gelen, yeni bir kahraman görülmüştür.

1769 yılında Çulkov “*I to i sio*” (“*Hem Bu Hem Şu*”) dergisini çıkarmıştır. Çulkov bu dergisinde, Novikov ve F.A. Emin’in dergilerinin yanı sıra, Katerina’nın “*Vsyakaya vsyaçina*” isimli dergisiyle de tartışmalara girmiştir. Daha sonra Çulkov “*Parnasskiy Şepetilnik*”i adlı ikinci dergisini yayımlamaya başlamıştır. Bu dergilerin her ikisi de başta tüccarlar olmak üzere kasaba halkının orta tabakaları için tasarlanmış ve bu tabakaların sosyal görüşlerini yansıttığı anlaşılmıştır. 1770 yılında “*Çeşitli Şarkıların Topluluğu*” (*Sobraniye raznih pesen*) adlı 4 ciltlik derleme Rusya’da basılmış ilk büyük şarkı kitabı olmuştur. Çulkov, 1760’ların sonlarından itibaren Rus edebiyatının merkezi temalarından biri haline gelen köylü konusu, 1789’da yayınlanan “*Alaycı Kuş veya Slav Masalları*”nın beşinci bölümündeki “*Acı Kader*” (“*Gorkaya uçast*”) hikayesiyle yansıtılmıştır. Aynı bölüme “*Çörek Madeni Parası*” (“*Pryanişnaya moneta*”) ve “*Kıymetli Turna Balığı*” (“*Dragotsennaya Şuka*”) adlı hiciv hikayeleri de yerleştirilmiştir. “*Alaycı Kuş veya Slav Masalları*” romanının geniş günlük hikayeleriyle bağlantılı olan “*sıradan köylüleri*” anlatan “*Acı Kader*” adlı kısa hikâyede savunmasız yoksullara karşı zalimlik yapanlara yönelik kötü ironi açıkça görülmektedir. Bu kısa öykü, Avrupa edebiyatındaki en eski dedektif öykülerinden biri olması bakımından da dikkat çekicidir. Radişçev’in “*Petersburg’dan Moskova’ya Seyahat*” (“*Puteşevstviye iz Peterburga v Moskvu*”, 1790) adlı eserinin yayımlanmasından bir yıl önce ortaya çıkan “*Acı Kader*” hikayesinde Çulkov’un da

Rus edebiyatında yoğunlaşan anti-feodal duygulara katıldığı görülmüştür. Çulkov, Fransızcadan “gereksiz” alıntılara, “yabancı” sözcüklerin Rusça harflerle yazılmasına karşı çıkarak “hecenin sadeliğini” ve Rusça’nın güzelliğini savunmuştur. Çulkov “*Alaycı Kuş veya Slav Masalları*” romanında kendisini (yazarı) romanın ana karakterlerinden biri yapması Rus düzyazısı için bir yeniliktir. Hikayelerinde Çulkov’un, hem Batı hem de Rus edebiyatının motiflerini ve olay örgülerini kapsamlı bir şekilde kullandığı tespit edilmiştir.

Çulkov'un “*Güzel Aşçı Kadın*” (“*Prigojaya povariha*”) adlı romanının içeriği ana kahraman olan Martona’nın kendi bakış açısıyla anlatılmıştır. Çulkov’un, kahramanını kınamadan, idealize etmeden, koşulların kurbanı, olumsuz kaderin ve insanların elinde bir oyuncak olarak betimlemesi Rus edebiyatında bir yenilik olarak düzyazıda demokratikleşmenin bir göstergesidir. Çulkov'un kahramanının, psikolojik olarak karmaşık, kendi hayatını kurmaya çalışan, “alt sınıftan”, halktan ne “kötü” ne de “iyi” bir dul kadının olması Rus edebiyatında tamamen yeni bir demokratik fenomendir. Bu bakımdan Çulkov, Rus soylu Klasisizminin soyutluğunun üstesinden gelmiştir. Ampirist bir yazar olan Çulkov eserlerini gözlem ve gerçeklere dayanarak oluşturmuştur. Günlük olayları derin bir iç bağlantı olmadan kaydetmesi ve bunları dışa dönük tavır ile sade bir dille anlatması Çulkov'un tüm düşüncesinin özgün özelliği olduğu sonucuna varılmıştır. Çulkov’un “*sanatsal olmadan*”, sade bir dille yazarak edebiyatın demokratikleşmesine yol açtığı anlaşılmıştır.

Bu dönem yeni bir estetiksel sistemin, Duygusalıcılığın unsurlarının şiirde, düzyazıda ve dramada ortaya çıkmaya başladığı görülmektedir. 18. yüzyılın en üretken şairlerinden biri, şiirsel Klasisizm sistemindeki en önemli ve saygın tür olan Rus ulusal destanının yaratıcısı **Mihail Matveyeviç Heraskov** 1760 yılında, “*Faydalı eğlence*” (“*Poleznoye uveseleniye*”, 1760 - 1762) adlı dergisinin yayımının ilk yılında, şiir ve nesir türündeki 86 eserine yer vermiştir. Şairin kaleme aldığı elejilerde, düşünsel kasidelerde dostça yazılan iletilerde, derin düşüncelerin ve ahlaksal öğütlerin çokluğu dikkat çekmektedir. Heraskov’un, ilk tragedyası olan “*Venedik Rahibesi*” (1758)’nde Klasisizm kanonlarından önemli bir çıkış yaparak sahneye yüksek rütbeli kişileri değil, sevginin görevden daha güçlü olduğuna inanan sıradan insanları çıkardığı, fonunu modern zamanlardan bir olaya dayandırdığı görülmektedir. “*Venedik Rahibesi*”, klasik tragedyadan ziyade, o zamanlar için yeni olan “*burjuva*” drama

türüne çok daha yakın olduğu görülmektedir. Heraskov daha sonra Klasik tarzda (*“Borislav”, 1774; “İdolopoklonniki ili Gorislava”, 1782, vb.*) tragedyalar yazsa da, demokratik olan *“gözyaşı”* drama türünde de *“Druq nesçastnih”, 1771; “Gonimiye”, 1775, vb.* birçok tragedya yazmıştır. Yazarın liberal ve özellikle kilise karşıtı fikirlerini, en iyi şekilde 1768'de yayımladığı siyasi bir roman olan *“Numa Pompilius”*ta ifade ettiği anlaşılmıştır. Heraskov'un ideali aydınlanmış bir monarşidir. Buna uygun olarak, romanında, Roma halkı tarafından erdemleri için seçilen ideal hükümdar Numa'yı betimlemiştir. Rus Klasisizminin temel direklerinden biri olan *“Rossiada”*nın yaratıcısı Heraskov'un yaratıcılığının, 18. yüzyılın ikinci yarısının edebi sürecindeki en önemli değişikliği yansıttığı sonucuna varılmıştır.

18. yüzyılın ikinci yarısında Rus düzyazısının, özellikle de romanın gelişimi gerçekleşmiştir. Klasikçiler tarafından rağbet görmeyen bu türün gelişmesinin, her şeyden önce Fedor Emin'in faaliyetleriyle kolaylaştığı tespit edilmiştir. Yazar yayın hayatına başladığı 1763 yılı ile vefat ettiği 1770' yılları arasında, Rus edebiyatında belirgin bir iz bırakmıştır. Yazar, kendi görüşüne göre, farklı yaş ve sosyal statüdeki okurların bilişsel ilgilerini tatmin eden ve onları *“eğlence etkinlikleri”* ve *“gülümsetici masallar”* yardımıyla eğlendiren romanı cesurca savunmuştur. 1769 yılında Emin'in *“Kratkoye opisaniye drevneyşego i noveyşego sostoyaniya Ottomanskoy Portı”* adlı eseri yayımlanmıştır. Aynı yıl Emin, sadece altı ay devam edecek olan ve neredeyse tüm makalelerin kendisine ait olduğu aylık *“Adskaya Poçta”* ve haftalık *“Karışım”* (*“Smes”*) dergilerini yayınlamaya başlamıştır. Yazdığı romanların arasında serüven türünde olan *“Nepostoyannaya fortuna, ili pohojdeniya Miramonda”* (*“Miramond'un Serüvenleri”, 1763*), siyasi-eğitici roman *“Priklüçeniya Femistokla”* (*“Femistokl'in Serüvenleri”, 1763*), duygusal-kahramansal romanı *“Ödüllendirilen Bağlılık”, 1764*, yazışma türünde yazdığı 4 ciltlik *“Pisma Ernesta i Doravrı”* (1766) adlı romanları yer almaktadır. Rus düzyazısının gelişiminde önemli bir aşama da, Emin'in bir aristokrat kızın ve fakir bir asilzadenin aşkı hakkındaki *“Pisma Ernesta i Doravrı”* adlı epistolar (mektuplaşma) romanının ortaya çıkmasıdır. Emin, mektuplarda birbirleriyle sevinçlerini ve umutlarını, üzüntülerini ve şüphelerini paylaşan kahramanların iç dünyasını betimlemeyi tercih etmiştir. Bu bağlamda, *“Ernest ve Doravra'nın Mektupları”*, Rus Duygusalcılık düzyazısını başlatan bir eser olmuştur. Emin'in Rus romanına ciddi, ahlaksal-düşünsel içeriğin girmesini,

Çulkov'un eserleriyle temsil edilen “*düşük türden*” romana karşın, Rus edebiyatında romanın bir tür olarak kabul edilmesini sağladığı sonucuna varılmıştır.

Bir diğer demokratik yazar Matvey Komarov'a en büyük şöhreti, 1779'da “*Vanka Kain*” ve “*İngilis Milordu George'un Maceralarının Hikayeleri*” (“*Povesti o prikluçeniyah aglinskogo milorda Georga*”) eserlerinin yayımlanması getirmiştir. Komarov, Batı Avrupa şövalye romantizmi, Rus el yazması hikayeleri ve folklor geleneklerini geliştiren bir dizi eser yayınlamıştır. Komarov'un eserlerinin, doğrudan Batı Avrupa romanı, Rus el yazması geleneği ve folkloru ile bağlantılı olduğu ve edebiyatın demokratikleşmesine yol açtığı sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Aseyev, Boris: **Russkiy dramatiçeskiy teatr ot yego naçala i do kontsa XVIII veka**, Moskova, İskusstvo, 1977, s.158
- Berkov, Pavel: **Osnovniye voprosı izuçeniya russkogo prosvetitelstva. Problemi russkogo prosveşşeniya v literature 18. veka**, İzdatelstvo Akademii Nauk, Moskova, 1961, s. 159
- Belinski, Vissarion: **Polnoye sobranye soçineniy**, Moskova, AN SSSR 1958, XIII c., c. VII
- Blagoy, Dmitri: **Russkaya literatura 18. veka**, Moskova, Uçpedgiz, 1951
- Blagoy, Dmitri: **İstoriya russkoy literaturı**, Nauka, Moskova, Leningrad 1958, 3 Cilt, 1.C, s.421
- Bondareva, Yelena: **Tvorçeskiy put Çulkova**, Moskova, Nauka, 1984, s.237
- Buranok, Oleg: **Russkaya literatura XVIII veka**, Flinta, Moskova, 2013
- Çulkov, Mihail: **Peresmeşnik ili Slavenskiye skazki**, Moskova, Sovetskaya Rossiya, 1988, s.369
- Çulkov, Mihail: **Prigojaya povariha**, Moskova, Andronum, 2018
- Dmitriyev, İvan: **Vzglyad na moyu jizn**, Tipografiya V. Gotye, Moskova, 1866, s. 311
- Fedorov, Vladimir: **İstoriya russkoy literaturı 18. veka**, Moskova, Prosveşşeniye, 1982, s.349
- Geller, Mihail: **İstoriya Rossiyskoy imperii**, Moskova, MİK, 1997
- Nekriç, Aleksandr:

- Gorinov, Mihail;
Gorski, Anton: **İstoriya Rossii s drevnosti do naših dnei**, Moskova, Drofa, 1994, s.111
- Gorşkov, Aleksandr: **Yazık predpuşkinskoy prozı**, Nauka, Moskova, 1982
- Gudziy, Nikolay: **Feofan Prokopoviç/ İstoriya russkoy literaturı**, 10 c, c.3, Moskova, İzdatelstvo AN SSSR, 1941
- Gukovski, Grigori: **Russkaya literatura XVIII veka**, Moskova, Aspekt Press, 1999, s.372
- Heraskov, Mihail: **Tvoreniya**, XII c. Moskova, 1796-1802, c. VII
- İnanır, Emine: **I.Petro ve II.Katerina Kanatları Altında 18. Yüzyıl Rus Edebiyatı**, İstanbul, İskenderiye Yayınlar, 2008
- İnanır, Emine: **Rus Edebiyatında Aydınlanma Çağı**, İstanbul, Kültür Sanat, 2017, s.205
- Jigalo, Marina;
Tukiyanin, İrina: **Samiye izvesniye hramı Sankt Peterburga**, Peterburg, AST, 2011
- Kalaşnikova, Olga: **Stanovleniye russkogo realno-bitovogo romana XVIII veka**, Nauka, Dnepropetrovsk, 1986, s. 178
- Kamedina, Lyudmila: **Matvey Komarov i massovaya literatura 18 veka**, Moskova, 1984
- Kantemir, Antioh: **Sobraniye stihotvoreniy**, Leningrad, Sovetskiy Pisatel, 1956
- Kluçevskiy, Vasili: **Russkaya istoriya. Polniy kurs lektsiy**, 3.cilt, Minsk, Harvest, 2007
- Kulakova, Lubov: **Oçerki istorii russkoy estetiçeskoy mısli 18. veka**, Prosveşeniye, Leningrad, 1968
- Kurat, Akdes Nimet: **Rusya Tarihi Başlangıcından 1917'ye Kadar**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1987, s.267

- Lomonosov, Mihail: **Polnoye sobraniye soçineniy**, Moskova, Leningrad, Nauka, 1950-1959, 10 Cilt
- Lomonosov, Mihail: **Polnoye sobraniye soçineniy**, Moskova, Leningrad, Nauka, 1950-1959, 10 Cilt
- Miliukov, Petr: **Schools Under Peter The Great**, Toronto, D.C.Heath and Company, 1991
- Mineralov, Yuri: **İstoriya russkoy literaturı XVIII veka**, Vısşaya Şkola, Moskova, 2007, s.383
- Makogonenko, Georgi: **Nikolay Novikov i russkoye prosveşeniye 18. veka**, Hudojestvennaya Literatura, Moskova, Leningrad, 1951
- Monçeva, Lila: **Russkaya literatura 18. veka**, Şumen, Moskov, 2002, s. 157
- Parhomenko, Tatyana: **Kultura bez tsenzurı**, Moskova, Knijny klub, 2010
- Puşkarev, Sergey: **Obzor russkoy istorii**, Stavropol, Kavkazskiy Kray, 1993
- Puşkin, Aleksandr: **Domik v Kolomne**, Moskova, Hudojestvennaya literatura, 1959
- Rak, Vadim: **Komarov Matvey. Vanka Kain. Milord Georg**, Moskova, Lodomir, Nauka, 2019, s.440
- Rudakov, Vasili: **Polikarpov-Orlov Fedor Polikarpoviç**, Brokgauz ve Yefron Ansiklopedik Sözlük, St.Petersburg, 1890
- Serman, İlya: **Poetiçeskiy stil Lomonosova**, Moskova, Nauka, 1966, s.260
- Serman, İlya: **Russkiy klassisizm: Poeziya, drama, satira**, Leningrad, Nauka, 1973, s.104
- Sokolov, Aleksandr: **Oçerki po istorii russkoy poemı 18. i pervoy polovini 19. veka**, MGU, Moskova, 1955, s. 95

- Solovyev, Vladimir: **Zolotaya kniga russkoy kulturi**, Moskova, Belyy Gorod, 2008
- Starikova, Lyudmila: **Giakomo Kvarengi i russkiy teatr v epohu Yekaterini II**, Moskova, Iskustvoznaniye No:2, 2009
- Stepanov, Vladimir: **Emin, Fedor Aleksandroviç**, Moskova, SE, 1975, c.8
- Sumarokov, Aleksandr: **İzbranniye proizvedeniya**, Önsöz P.N. Berkov, Leningrad, Nauka, 1956
- Şklovski, Viktor: **Matvey Komarov, jitel goroda Moskvi**, Moskova, 1929
- Tihonravov, Nikolay: **Moskovskiye volnodumtsı naçala 18. veka i Stefan Yavorski**, Moskova, 1898, C. 2
- Tihonravov, Nikolay: **Tragikomediya Feofana Prokopoviça "Vladimir"**, St.Petersburg, Tipografiya V. Balaşeva i Ko, 1879
- Trediakovski, Vasili: **İzbranniye proizvedeniya**, Önsöz L.İ. Timofeyev, Moskova-Leningrad, Sovetskiy Pisatel, 1963
- Şahin, Zulfiya: **18. Yüzyılın İlk Yarısında Rusya'nın Kültürel Gelişimi Ve Batıya Uyum Çabaları**, Ankara Üniversitesi SB Dergisi, 2014
- Uzelli, Gönül: **18.-19. Yüzyıllarda Rus Resim Sanatı**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Çantay, 2002, s. 209
- Uzelli, Gönül: **Slav Mitolojisi. İnanışlar ve Söylenceler**, YKY, İstanbul, Çantay, 2016 s.59-62
- Yevreinov, Nikolay: **İstoriya russkogo teatra**, Moskova, Eksmo, 2011

- Zapadov, Vladimir: **Russkaya literatura 18. veka: 1700-1775: Hrestomatiya**, Moskova, 1979
- Zapadov, Aleksandr: **Jurnal Çulkova "İ to i sio"**, Prosveşeniye, Moskova, 1940
- Zapadov, Aleksandr: **Poeti 18. veka**, Moskova, MGU, 1984
-: **İstoriya vsemirnoy literaturı**, Baş Editör G.Berdnikov, Nauka, Moskova, 1988, 9 C. c.5, s. 362
-: **Vsakaya vsaçina**, Petersburg, 1769, s. 142
-: **İstoriya russkoy jurnalistiki 18-19 v.**, Moskova, 1973
-: **İstoriya russkogo romana**, Nauka, Moskova, Leningrad, 1962

E-KAYNAKÇA

- Beşenkovskiy, Yevgeni: “*Jizn Fedora Emina*”, (Çevrimiçi), http://pushkinskiydom.ru/Portals/3/PDF/18./11_to_m_18./Beshenkovskij/Beshenkovskij.pdf, Erişim Tarihi: 09 Ekim 2021
- Sannikova, Yuliya: “*Rossiya 18. Veka*”, (Çevrimiçi), c.4, https://historicus.ru/Rossiya18._veka/, Erişim Tarihi: 05 Haziran 2021
- Sitnikov, Konstantin: “*Rus Detektifi Nerden Geldi*”, (Çevrimiçi), <https://www.nkj.ru/archive/articles/19631/>, Erişim Tarihi: 08 Eylül 2021
-: “*İstoriya Rossii v 18 v.*”, (Çevrimiçi), <https://ote4estvo.ru/kratkaya-istoriya-rossii/615-istoriya-rossii-18>, Erişim Tarihi: 05 Haziran 2021
-: “*Rossiya v XVIII v.*”, (Çevrimiçi), <https://2mir-istorii.ru/sobytiya-novaya-istoriya/765-rossiya-v-18-veke.html>, Erişim Tarihi: 12 Haziran 2021
-: “*Çulkov*”, (Çevrimiçi), <http://mir.k156.ru/chulkov/culkovm2e.php>, Erişim Tarihi: 08 Eylül 2021
-: “*Çulkov Mihail Dmitriyeviç, Peresmeşnik ili Slavenskiye skazki*” (Çevrimiçi), http://az.lib.ru/c/chulkow_m_d/text_0020.shtml, Erişim Tarihi: 21 Kasım 2021
-: “*Çulkov Mihail Dmitriyeviç, Prigojaya povariha*”, (Çevrimiçi), <https://briefly.ru/chulkov/prigozhaiapovarikha/>, Erişim Tarihi: 26 Kasım 2021
-: “*Mihail Çulkov*”, (Çevrimiçi), <https://yarwiki.ru/article/946/chulkov->

-: mihaieldmitrievi, Erişim Tarihi: 08 Haziran 2021
“Fedor Aleksandroviç Emin kak predstavitel demokratiçeskoj russkoj prozi 1760”, (Çevrimiçi),
<https://www.textologia.ru/literature/literatura-rossii/stanov-russ-lit-xvii/fedor-aleksandrovich-emin-kak-predstavitel-demokratiçeskoj-russkoj-prozi-i-romanistiki-1760-h-gg/5634/?q=471&n=5634>, Erişim Tarihi: 11 Ekim 2021
-: *“Fedor Aleksandroviç Emin”*, (Çevrimiçi),
<http://www.hrono.ru/biograf/bioe/eminfa.php>,
Erişim Tarihi: 14 Haziran 2021
-: *“Fedor Emin, Pisma Ernesta i Doravri”*, (Çevrimiçi),
<https://www.litres.ru/fedor-emin/nepostoyannaya-fortuna-ili-pohozhdenie-miramonda-tom-2/>, Erişim Tarihi: 06 Aralık 2021
-: *“Emin Fedor Aleksandroviç”*, (Çevrimiçi),
<http://www.rulex.ru/01300032.htm>, Erişim Tarihi: 16 Ekim 2021
-: *“Fedor Emin, “Nepostoyannaya fortuna, ili pohojdeniya Miramonda”*, (Çevrimiçi),
<https://www.litres.ru/fedor-emin/nepostoyannaya-fortuna-ili-pohozhdenie-miramonda-tom-2/>,
Erişim Tarihi: 06 Aralık 2021
-: *“Sobraniye portretov çlenov Rossiyskoj akademii”*, (Çevrimiçi),
<http://www.ras.ru/rusacademy/23a9ad94-df74-422e-909f-0b8e63046e79.aspx>, Erişim Tarihi: 09 Kasım 2021

RESİM LİSTESİ

Resim 1: İvan Nikitin, **I. Petro'nun Portresi**, Rus Devlet Müzesi, St. Petersburg, 1720, 55 x 55 cm., Tuval üzerine yağlı boya.

Resim 2: Virgilius Erichsen, **Elizaveta Petrovna'nın Portresi**, Tsarskoye Selo Müzesi, St. Petersburg, 1757, 60 x 48 cm., Tuval üzerine yağlı boya.

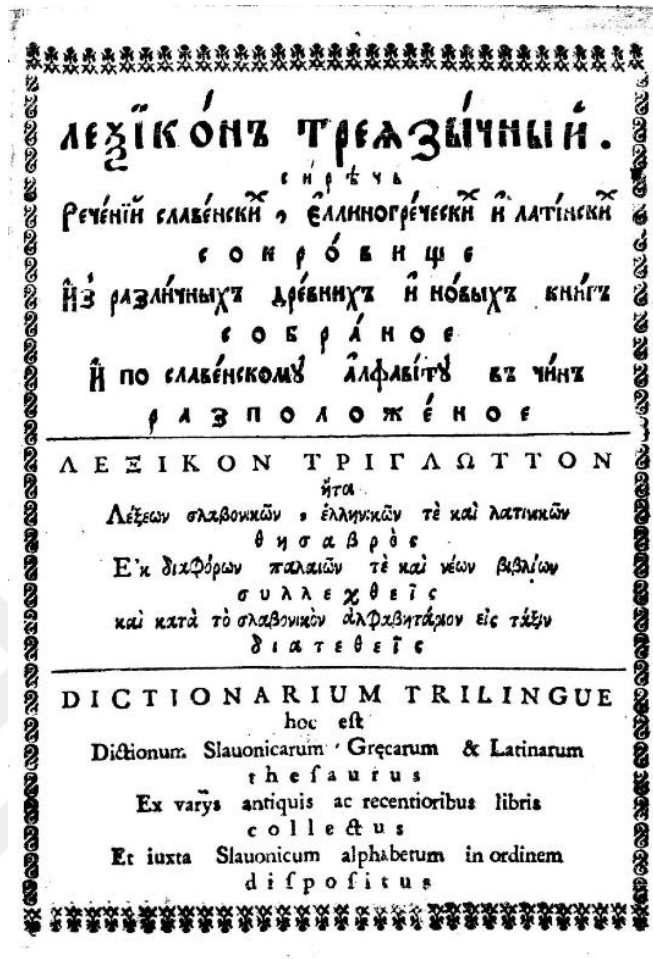
Resim 3: Dmitri Levitski, II. Katerina Adalet Tanrıçası Tapınağında Kanun Koruyucusu, Rus Devlet Müzesi, St. Peterburg, 1783, 261 x 201cm., Tuval üzerine yağlı boya.

Resim 4: Anton Losenko, **Aleksandr Sumarokov'un Portresi**, Rus Müzesi, St. Peterburg, 1760, 74 x 64,5 cm., Tuval üzerine yağlı boya.

Resim 5: Anton Losenko, **F. G. Volkov'un Portresi**, Puşkin Devlet Sanat Müzesi, St. Peterburg, 1773, 67 x 53 cm., Tuval üzerine yağlı boya.

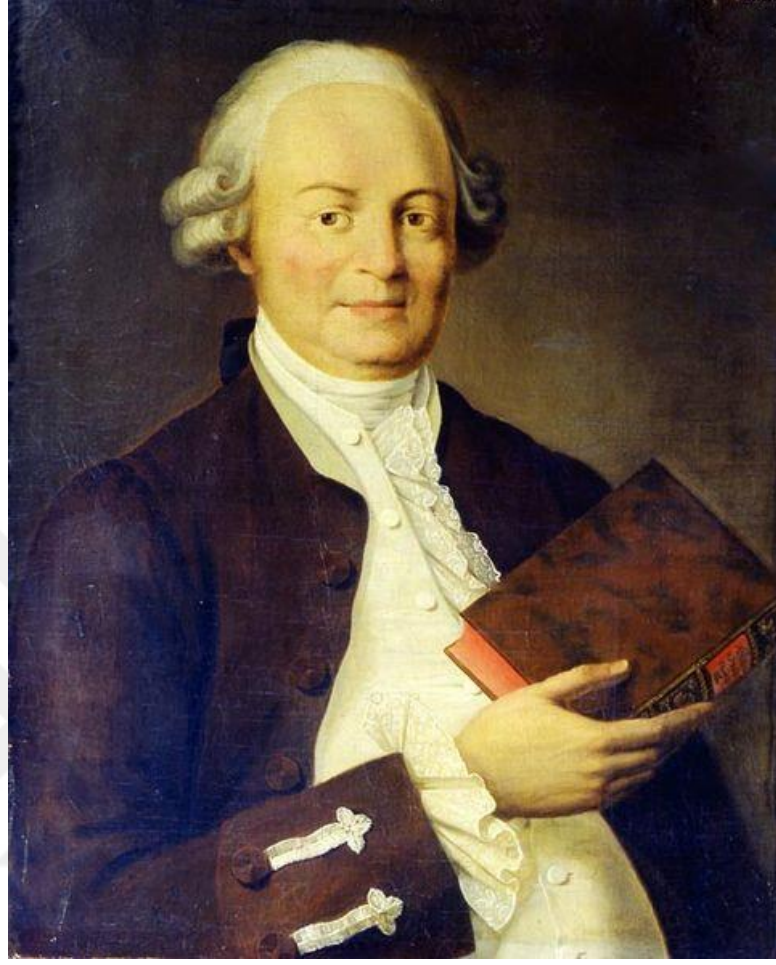
Resim 6: Fedor Polikarpov-Orlov, “Slav-Grek-Latin Sözlüğü”, Moskova, 1704, Kapak sayfa

Resim 7: Anonim, **Feofan Prokopoviç**, Puşkinski Dom Edebiyat Müzesi, St.Petersburg, 18. Yüzyıl Ortaları, Parsuna.

Resim 8: Jacopo Amigoni, **Prens Antioh Kantemir'in Portresi**, Rus Devlet Müzesi, Moskova, 1735, 75 x 63 cm., Tuval üzerine yağlı boya.

Resim 9: Anonim, **Vasili Trediakovski'nin Portresi**, Puşkinski Dom Edebiyat Müzesi, St.Petersburg, 1800, 80 x 65 cm., Tuval üzerine yağlı boya.
(A.Kolpaşnikov'un orijinal gravüründen, 1775)

Resim 10: Georg Prenner (kopyası Leonti Miropolski), **Mihail Lomonosov'un Portresi**, Rus Bilimler Akademisi, St.Petersburg, 1787, Tuval üzerine yağlı boya.

Resim 11: Fedor Rokotov, Aleksandr Sumarokov'un Portresi, Letonya Milli Sanat Müzesi, Riga, 1762, 59,5 x 47,5 cm., Tuval üzerine yağlı boya.

Resim 12: Dmitriy Levitski, **Nikolay Novikov'un Portresi**, Tretyakov Galerisi, Moskova, 1797, 59,7 x 47,6 cm., Tuval üzerine yağılı boya.

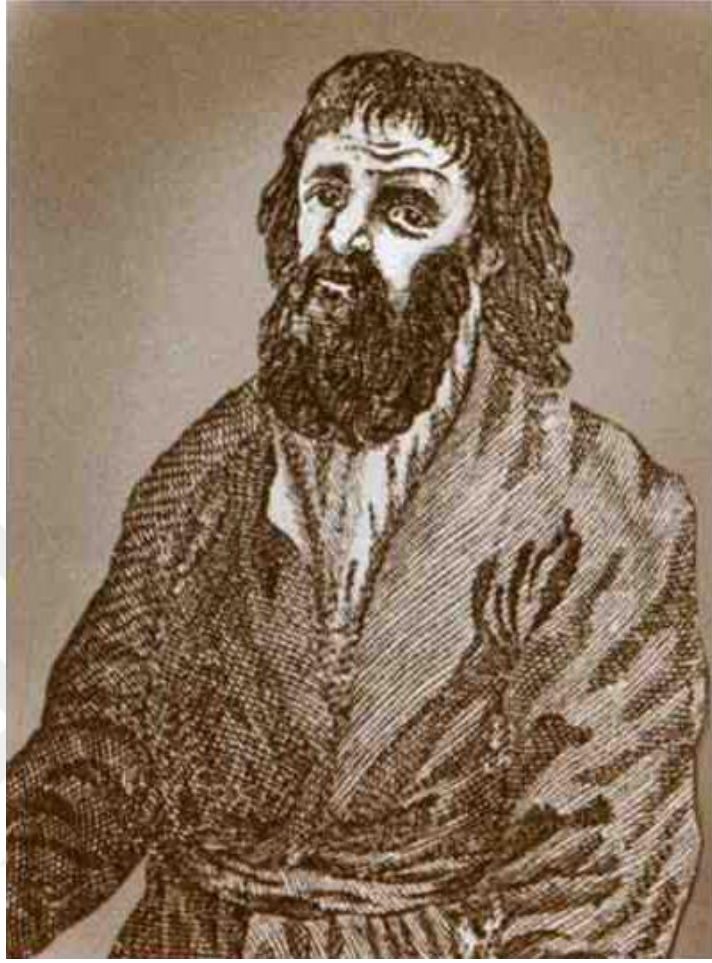
Resim 13: İvan Rozanov, Mihail Çulkov'un Portresi, Rus Gravürler Derlemesi, Moskova, 1913, 59,7 x 47,6 cm., siyah beyaz gravür.

Resim 14: Fedor Emin, **Ernest ve Doravra'nın Mektupları** romanının kapak sayfası, St.Petersburg, 1766

Resim 15: Fedor Emin, **Rusya Tarihi** kitabının kapak sayfası, St. Petersburg, 1769

Resim 16: Anonim, **Vanka Kain'in Portresi**, Matvey Komarov'un "Dolandırıcı Vanka Kain'in Hikayesi" ("İstoriya moşennika Vanki Kaina") Kitabından Gravür, Moskova, 1782, siyah beyaz gravür.